

796 086

De recreatieve betekenis van het Nationale Park De Hoge Veluwe;

Deel 1: recreatie in de natuur: literatuurstudie

Deel 2: empirische studie

**Mededelingen van de Werkgroep
Recreatie 14
Papers of the Working-Group on
Recreation 14**

Doel van deze reeks is te informeren over onderzoek en onderwijs aan de Landbouw-universiteit, uitgevoerd door of onder auspiciën van de Werkgroep Recreatie.

Aan de Werkgroep Recreatie, die tevens als redactiecommissie voor de reeks optreedt, nemen deel de vakgroepen Algemene Agrarische Economie, Bedrijfskunde, Boshuishoudkunde, Cultuurtechniek, Huishoudkunde, Natuurbeheer, Planologie, Psychologie, Sociologie van de Westerse gebieden, Staathuishoudkunde, Tuin- en Landschapsarchitectuur en Wonen.

Een kernredactie wordt gevormd door:
Dr H.W.J. Boerwinkel, Drs J.W. te Kloeze
en Ir J.L.M. van der Voet.

De recreatieve betekenis van het Nationale Park De Hoge Veluwe

Theo de Bruin

**BIBLIOTHEEK
STARRINGSGEDOUW**

10 JAN. 1989

W
1988

CENTRALE LANDBOUWCATALOGUS

0000 0309 5383

150 288 122 *

**CIP-Gegevens Koninklijke
Biobliotheek. Den Haag**

Bruin, Theo de

De recreatieve betekenis van het Nationale
Park De Hoge Veluwe/Theo de Bruin.

– Wageningen: Landbouwniversiteit. –
Mededelingen van de Werkgroep Recreatie; 14)

Met lit. opg.

ISBN 90-6754-130-3

SISO 719.7 UDC 379.845:502.4 (492.822)

NUGI 659

Trefw.: recreatie; Hoge Veluwe (Nationaal
Park).

© Landbouwniversiteit, Wageningen 1988

Niets uit deze uitgave, met uitzondering van
titelbeschrijving en korte citaten ten
behoefte van een boekbespreking, mag
worden gereproduceerd, opnieuw
vastgelegd, vermedigvuldigd of uitgegeven
door middel van druk, fotokopie, microfilm,
langs elektronische of elektromagnetische
weg of op welke andere wijze dan ook
zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever Landbouwniversiteit, Postbus 9101,
6700 HB Wageningen. Voor alle kwesties
inzake het kopiëren van deze uitgave:
Stichting Reprorecht, Amsterdam.

Gedrukt in Nederland

VOORWOORD

Sommige tradities en contacten behoren in ere te worden gehouden en gekoesterd. Tot deze uitspraak kom ik, nu voor de derde keer, en dit maal zeer omvangrijk, een onderzoek is gehouden onder de bezoekers van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Voor de derde keer betreft het hier een intensieve samenwerking tussen directie en medewerkers van het park en de Landbouwuniversiteit (voorheen -hogeschool) te Wageningen. De eerste twee keren, in 1967 en 1974, gold het een studentenonderzoek in het kader van een doctoraalscriptie. Dit maal heeft een afgestudeerd onderzoeker uit Wageningen het onderzoek verricht. Waarover hebben we het?

Voor een directie van een recreatie- en natuurgebied als het Nationale Park De Hoge Veluwe - nationaal en internationaal vooral befaamd door het Kröller-Müller museum - is van groot belang om - zeker in tijden van economische fluctuaties en recessie - inzicht te hebben in de samenstelling van het bezoekend publiek en in de mate van waardering van het park en zijn voorzieningen. Dit alles tegen de achtergrond van sociaal-culturele ontwikkelingen - zoals verandering van recreatieve voorkeur en individualisering - en demografische veranderingen - zoals kleiner wordende huishoudens en vergrijzing -.

In oktober 1983 vindt een verkennend gesprek plaats over de mogelijkheden van een herhalingsonderzoek naar de waardering van het Nationale Park De Hoge Veluwe door de bezoekende recreanten. Nadat er al gesprekken hebben plaatsgevonden tussen de directie van het park en de heren Stortenbeker (lid van het dagelijks bestuur van het park, hoogleraar natuurbehoud en natuurbeheer aan de Landbouwuniversiteit), Heytze (Afdeling Sociologisch onderzoek, Staatsbosbeheer) en - later - Beckers (Vakgroep Sociologie van de westerse gebieden, Werkgroep Recreatie, Landbouwuniversiteit), wordt besloten dat er fondsen beschikbaar komen voor een omvangrijker en diepgaander onderzoek, uitgevoerd door een gekwalificeerd, afgestudeerd onderzoeker.

Het onderzoek beoogt om het bestuur en de directie van het Nationale Park De Hoge Veluwe meer inzicht te geven in het actuele bezoek aan, het gedrag in en de waardering van het Nationale Park. Dit inzicht tegen de achtergrond van de doelstellingen van het park moeten leiden

tot een optimalisering van beleid, beheer en inrichting van het park. Als 'erkend gewetensbezwaarde' wordt Ir Th.J.H.M. de Bruin van 1 jan. 1985 tot 20 juli 1986 bij het Nationale Park De Hoge Veluwe gedetacheerd. De onderzoeker wordt begeleid door een werkgroep, bestaande uit:

Drs J.C. Heytze (Afdeling Sociologisch onderzoek, Staatsbosbeheer);

Drs J.W. te Kloeze (Vakgroep Sociologie van de westerse gebieden;
Werkgroep Recreatie, Landbouwuniversiteit); hij
fungeert als dagelijks begeleider;

J.G. van der Made (Vakgroep Natuurbeheer; Werkgroep Recreatie,
Landbouwuniversiteit);

Ing. A.J. Snijders (Stichting het Nationale Park De Hoge Veluwe);

Ir C.J. Stefels (Stichting het Nationale Park De Hoge Veluwe).

Na afloop van het dienstverband als erkend gewetensbezwaarde, is de onderzoeker, na een verblijf in het buitenland, nog 3 maanden bij de Stichting het Nationale Park De Hoge Veluwe werkzaam geweest om de rapportage van het onderzoek af te ronden. Voor de toekenning van de daarvoor benodigde gelden ben ik Bestuur en Directie van het park zeer erkentelijk.

Drs W.M.J.G. Baak verdient dank voor zijn adviezen bij de computer-verwerking van de gegevens. Dank gaat tevens uit naar de enquêteurs en enquêtrices. Zowel de herinnering aan hun prettig optreden als de recreatieve ervaring tijdens het verblijf in het park hebben een rol gespeeld bij de hoge respons van de bezoekers; zonder hun medewerking is een onderzoeker 'nergens'. Naar hen gaat de meeste dank uit.

Deze verslaglegging bestaat uit twee delen. Het eerste omvat een uitgebreide literatuurstudie met betrekking tot de onderzochte problematiek. In deel twee is de empirische studie vastgelegd. Gezien de relatief beperkte onderzoekstijd is er geen gelegenheid geweest om in dat laatste deel uitgebreid in te gaan op een terugkoppeling vanuit de empirie naar de theoretische oriëntatie. De onderzoeker hoopt daar in ander verband op terug te kunnen komen.

Wageningen, augustus 1987
Werkgroep Recreatie

Drs J.W. te Kloeze

INHOUDSOPGAVE

	pag.
VOORWOORD	i
RECREATIE IN DE NATUUR (DEEL 1): LITERATUURSTUDIE	
1.	1
1.1	1
1.2	2
1.3	3
1.4	6
1.5	11
1.5.1	11
1.5.2	14
2.	17
2.1	17
2.2	20
2.3	25
2.4	27
3.	31
3.1	31
3.2	35
3.3	39
4.	45
4.1	45
4.2	49
4.3	51
5.	55

DE RECREATIEVE BETEKENIS VAN HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE
(DEEL 2): EMPIRISCHE STUDIE

1.	DE OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	63
1.1	Inleiding	63
1.2	De uitvoering van het onderzoek	64
1.2.1	De combi-enquête	64
1.2.2	Observaties en interviews	69
1.2.3	De tellingen	69
1.3	De verwerking en analyse van de gegevens	70
2.	EEN PROFILERING VAN DE BEZOEKER	73
2.1	De bezoeker	73
2.1.1	De leeftijd	73
2.1.2	Het geslacht	75
2.1.3	De genoten opleiding	75
2.1.4	De maatschappelijke positie	77
2.1.5	De groepssamenstelling	77
2.1.6	Het lidmaatschap van natuurbeschermings-organisaties	81
2.1.7	De provinciale herkomst	81
2.1.8	De urbanisatiegraad	83
2.1.9	De afgelegde afstand	83
2.1.10	De regelmaat van bezoek	85
2.1.11	Een bezoekerstypologie	87
2.1.12	Het gebruikte vervoermiddel	91
2.1.13	Het seizoen van bezoek	93
2.1.14	De tijdsduur van bezoek	95
2.2	De motieven	97
2.3	Het doel van de tocht	103
2.4	Bron van informatie	103
3.	HET GEDRAG IN HET PARK	107
3.1	De bezochte voorzieningen	107
3.2	De activiteiten	111
3.3	De spreiding	115

4.	DE WAARDERING VAN HET PARKBEZOEK	121
4.1	Een evaluatie van het bezoek	121
4.2	De mening omtrent de combinatie natuur en cultuur	123
4.3	De beoordeling van het bezoekersaantal en de inrichting	125
4.4	De beoordeling van de voorzieningen	131
4.5	De beleving en waardering van de natuur	133
4.6	De beoordeling van de toegangsprijs	141
5.	HET GEBRUIK EN DE WAARDERING VAN ENKELE VOORZIENINGEN	149
5.1	De wildobservatieplaatsen	149
5.2	De witte fietsen	151
5.3	Het bezoekerscentrum De Aanschouw	155
5.4	Het restaurant De Koperen Kop	157
5.5	Het Kröller-Müller museum	159
6.	SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN	165
6.1	Een schets van de bezoeker	165
6.2	Het gedrag in het park	167
6.3	De waardering van het parkbezoek	169
6.4	Het gebruik en de waardering van enkele voorzieningen	171
6.5	Aanbevelingen voor beleid en beheer	173
	LITERATUURLIJST	177
	BIJLAGEN	181

RECREATIE IN DE NATUUR (DEEL 1): LITERATUURSTUDIE

Een literatuurstudie ter voorbereiding van het onderzoek naar de recreatieve betekenis en waardering van het Nationale Park De Hoge Veluwe

1. HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE

1.1 De inleiding

Een gemiddeld bezoek van een half miljoen bezoekers per jaar, een internationaal vermaarde kunstcollectie, een natuurterrein temidden van het overvolle Nederland, en een particuliere stichting die zich tot taak gesteld heeft het Nationale Park De Hoge Veluwe zo goed mogelijk te beheren. Om dit tot stand te brengen heeft het parkbestuur, in oktober 1983, het initiatief tot het onderzoek naar de recreatieve betekenis van het Nationale Park De Hoge Veluwe genomen.

Het initiërende gesprek dat werd gevoerd met de heer Heytze namens het StaatsBosBeheer en de heer Beckers namens de werkgroep Recreatie van de Landbouwhogeschool leidde tot een algemene afbakening van het onderzoek. Er werd vastgesteld dat het onderzoek zich zou richten op het gedrag van de bezoeker in het park, en hun waardering van recente maatregelen en voorzieningen. Eveneens diende dit onderzoek een longitudinaal karakter te krijgen door een gedeeltelijke herhaling van en vergelijking met eerder gedane onderzoeken van Gevers Deynoot (1967) en Zwetsloot (1978). Aangezien de Stichting Vrijetijdsonderzoek uit Breda een marktonderzoek heeft gedaan naar het georganiseerde bezoek in groepen, veelal per toeringcar, werd voorgesteld om dit onderzoek te beperken tot het ongeorganiseerde parkbezoek.

In 1984 werd in een vergadering met alle betrokkenen besloten dat de Werkgroep Recreatie een onderzoeksvoorstel zou formuleren, daarmee het startsein gevend voor dit onderzoek.

De doelstelling van het onderzoek luidt als volgt:

"Het onderzoek poogt om het bestuur en de directie van het Nationale Park De Hoge Veluwe meer inzicht te geven in het actuele bezoek aan, het gedrag in en de waardering van het Nationale Park. Een evaluatie, die moet leiden tot een optimalisering van beleid, beheer en inrichting".

Deze doelstelling werd vervolgens "vertaald" in een aantal probleemstellingen;

1. welke betekenis en waardering kennen bezoekers toe aan de huidige inrichting en beheer en welke veranderingen worden wenselijk geacht;
2. hoe waardeert het publiek zijn bezoek aan het Nationale Park De Hoge

Veluwe, en doen er zich problematisch verhoudingen voor tussen de verschillende bezoekersgroepen;

3. hoe gedragen bezoekers van het Nationale Park De Hoge Veluwe zich in ruimte en tijd?

Middels een literatuurstudie zijn deze vragen onderbouwd en geoperationaliseerd alvorens met het tweede deel van het onderzoek kon worden begonnen; het veldonderzoek. In de verslaglegging van het onderzoek is deze tweedeling eveneens terug te vinden.

1.2 Het Nationale Park De Hoge Veluwe; zijn ontstaan

Centraal op de Veluwe ligt het Nationale Park De Hoge Veluwe. Dit park vierde in 1985 zijn vijftig jarig bestaan; een bestaan dat te danken is aan de handelsactiviteiten van een koopmansechtpaar; de heer en mevrouw Kröller-Müller, en hun wens de vrije tijd in een aangename omgeving door te brengen. In 1909 kochten zij hun eerste boerderij; de eerste aankoop van wat uiteindelijk het Nationale Park De Hoge Veluwe is geworden. Het echtpaar ging door met het verwerven van landgoederen en boerderijen tot 1928. Het aldus gevormde en aaneengesloten gebied had toen een grootte van 6500 hectare.

De oorspronkelijke plannen van het echtpaar waren om van het Park een natuurreservaat te maken waar het wild zich ongestoord kon ontwikkelen. Echter, na verloop van tijd werden deze plannen gewijzigd en is er een "cultureel deel" ontstaan waarin onder andere het door de architect Berlage ontworpen jachtslot St. Hubertus en het Kröller-Müller museum zijn gesitueerd. Hierin zijn de kunstschaten opgeborgen die met name mevrouw Kröller-Müller gedurende haar leven heeft vergaard.

In 1935 verkocht de firma Müller & co het gehele landgoed aan de stichting het Nationale Park De Hoge Veluwe, in datzelfde jaar opgericht. Het doel van de stichting, bij deze overdracht geformuleerd, was en is: "het verwerven, beheren en instandhouden van een Nederlands Nationaal Park en cultureel centrum op de Veluwe, in de eerste plaats door het verwerven en als zodanig bewaren en verzorgen van het landgoed "De Hoge Veluwe".

Met deze overdracht werd de totale verzameling schilderijen en andere kunstvoorwerpen in het bezit gesteld van de Nederlandse staat onder de voorwaarde dat deze een museum zou realiseren waarin deze enorme kunst-

schat 'ter aller vermaak' tentoongesteld zou kunnen worden. Het door Prof. van der Velde ontworpen museum werd in 1938 geopend. In dit jaar werd het park voor het eerst opengesteld voor het publiek, tegen betaling van een kwartje entreprijs.

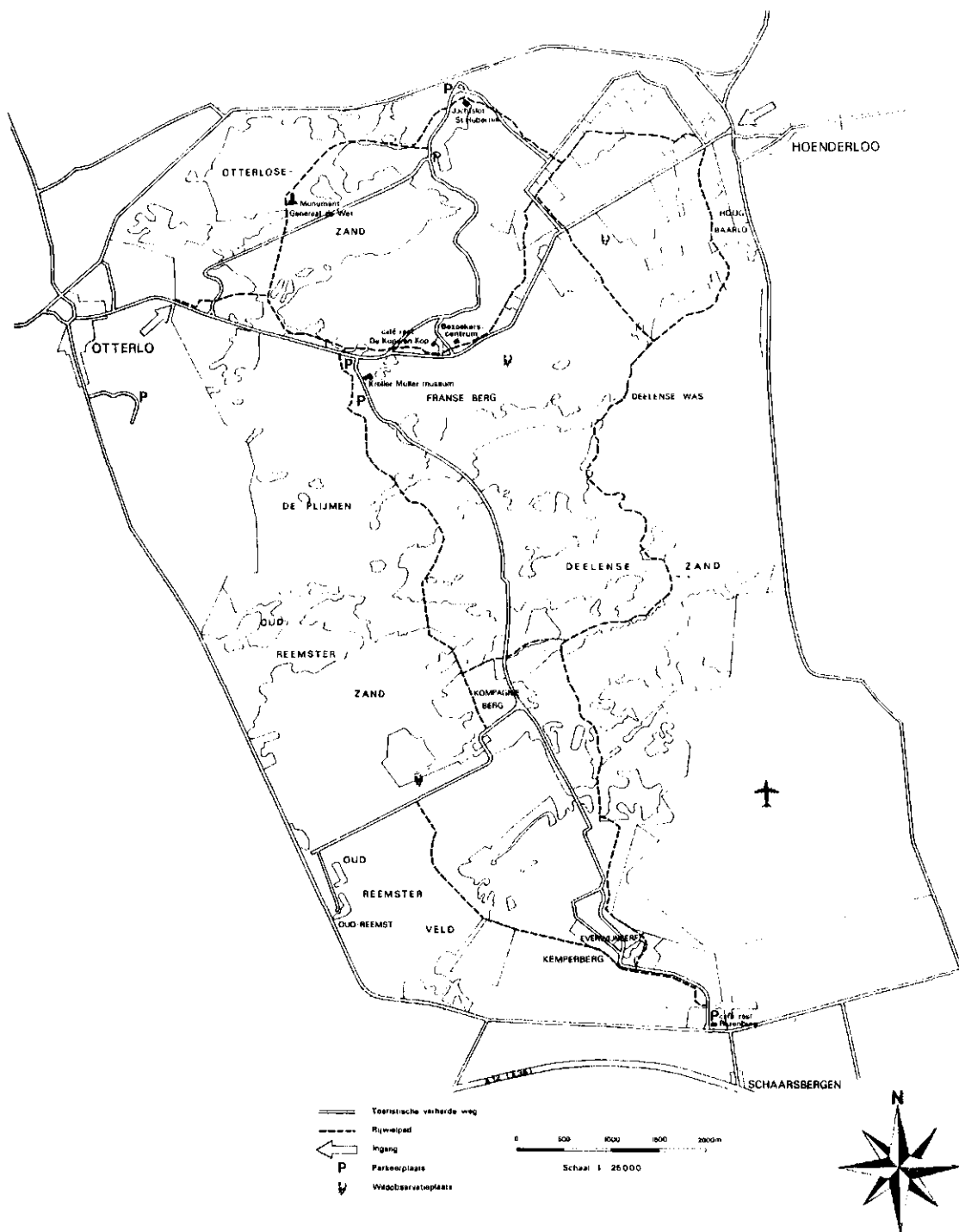
1.3 Een beschrijving van het park

"Een Nationaal Park is een aaneengesloten gebied van tenminste 1000 hectare, bestaande uit natuurterreinen/wateren en/of bossen, met een bijzondere natuurlijke en landelijke gesteldheid en een bijzonder planten- en dierenleven. Het gebied is eigendom van de overheid en/of rechtspersonen die zich natuurbescherming ten doel stellen. Het gebied kan ook geheel of gedeeltelijk eigendom zijn bij andere instellingen of particulieren, mits een duurzaam beheer van het gebied als Nationaal Park is verzekerd". (Nota Nationale Parken, 1975)

Strikt genomen is deze definitie, gegeven in de Nota Nationale Parken niet geheel van toepassing voor het Nationale Park De Hoge Veluwe. Immers de doelstelling van de stichting, zoals die in de vorige paragraaf is weergegeven, kent een extra culturele dimensie. Naast het "bewaren en verzorgen" van het landgoed hetgeen in overeenstemming is met een natuurbeschermingsdoelstelling dient de stichting het park ook in stand te houden als "een cultureel centrum". Deze extra dimensie draagt ertoe bij dat het beheren van dit nationaal park op een andere wijze geschiedt dan die van nationale parken in het algemeen. Overeenkomstig het doel van de stichting is de natuurbeheersdoelstelling van het park als volgt geformuleerd:

"Het zelfstandig en in financiële onafhankelijkheid in stand houden en ontwikkelen van de aanwezige natuurwetenschappelijke, landschappelijke en cultuurhistorische hoedanigheden waarbinnen ruimte is voor elementen van cultuur en kunst en waarbij mogelijkheden worden geschapen voor het kennisnemen en genieten van de daaraan verbonden schoonheid en waarden".

Deze doelstelling brengt wederom duidelijk aan het licht dat de beheersdoelen van dit nationale park verder gaan dan een bescherming van de natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarden van het gebied. Terdege wordt er rekening gehouden met de esthetische waarde

afbeelding 1: het Nationale Park De Hoge Veluwe

van het landschap en de culturele functie van het park.

Een onderdeel van het totale beheer vormt het wildbeheer. Als erfenis van het echtpaar Kröller-Müller is het park rijkelijk van wild voorzien waar sinds het ontstaan van het park op gejaagd is. Afgezien van het feit dat het wild een begerenswaardig jachtobject is voor enkele welgestelde bezoekers, heeft in het bijzonder het edelhert een symbolische functie voor het park. Immers velen volgen het bord met de edelhertenkop om het park te bereiken, en een niet gering deel van de bezoekers probeert tijdens hun parkbezoek een glimp op te vangen van het in het park aanwezige wild. De beheerde diersoorten in het park zijn edelherten, reëen, moeflons en wilde zwijnen. De laatste soort komt in een gering aantal voor daar enkele jaren geleden de gevreesde varkenspest uitbrak onder deze populatie.

Het Nationale Park De Hoge Veluwe, gelegen in de gemeenten Arnhem, Apeldoorn en Ede, vormt, heden ten dage, een grondgebied ter grootte van ongeveer 5700 hectare. Het noorden van het park wordt begrensd door de Apeldoornse weg, tussen Hoenderloo-Otterlo, destijds aangelegd door de heer Kröller-Müller ter vervanging van de Houtkampweg. Het oostelijk deel van het park wordt begrensd door de weg Hoenderloo-Deelen-Arnhem en het vliegveld Deelen in het westen door de weg Otterlo-Arnhem en de zuidelijke grens valt samen met de Koningsweg. In het zuiden, aan de Koningsweg ligt de ingang Rijzenburg. Daar waar de dorpen Hoenderloo en Otterlo grenzen aan het park, zijn de overige twee ingangen gesitueerd (zie kaart).

Toevalligerwijs valt het geheel omrasterde park, te verdelen in een "cultureel" en een natuurlijk deel. In het cultureel deel van het park zijn diverse voorzieningen aanwezig; het Kröller-Müller museum, het jachtslot St. Hubertus, het bezoekerscentrum De Aanschouw, restaurant De Koperen Kop, de wildkansel en het observatiebos. Volledigheids-halve dient de camping vermeld te worden, nabij de ingang Hoenderloo. Dit deel van het park; het landgoed Hoenderloo, wordt eveneens gekenmerkt door een uitgebreid paden en weggennet, zeggend meer "in cultuur gebracht" dan de rest van het park. Het is niet toegankelijk voor het groot wild. De aanwezigheid van vrijwel alle voorzieningen in dit deel van het park, leidt tot een concentratie van het publiek aldaar. Het natuurlijk deel van het nationale park wordt gevormd door, in het zuiden de Kemperberg, de Wildbaan en sinds de herfst van 1985 het

Otterlose Zand. Dit deel van het park wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van, voornamelijk extensief-recreatieve voorzieningen zoals wandel- en fietspaden en picknickbanken, in overeenstemming met het natuurlijk karakter van dit gebied. Daarnaast wordt dit deel van het park doorkruist door een verharde weg die de zuidelijke ingang met het cultureel gedeelte van het park verbindt.

Ongeveer de helft van de natuurterreinen is bedekt met bos; overwegend grove dennenbossen. Op het landgoed Hoenderloo en de Kemperberg, delen van het park die gekenmerkt worden door een betere bodem, komen naast de grove dennenopstanden ook percelen voor met inlandse eik, beuk en douglas hetgeen voor een meer aantrekkelijk en afwisselend bosbeeld zorgt. Een derde deel van het park, voornamelijk te vinden in de wildbaan, bestaat uit een heidevegetatie. Daarnaast staan, door het park verspreid, diverse dienstwoningen; voorheen de boerderijen opgekocht door het echtpaar Kröller-Müller, en zijn er akkers te vinden, deels verlaten maar ongeveer 13 hectare nog als zodanig in cultuur.

1.4 De bezoekgeschiedenis van het park

Na de oprichting van de stichting het Nationale Park De Hoge Veluwe en de openstelling van het terrein in 1935, werd spoedig begonnen met het begeleiden van het publiek middels wandel-, rijwiel- en ruiterspaden. De meeste routes begonnen bij de toenmalige hoofdingang ten noorden van het jachtslot St. Hubertus; een van de vijf ingangen. Naast deze ingang kon men het park binnen komen via vier andere poorten; nabij Hoenderloo, Otterlo, Oud Reerst en Kemperberg.

Een van de eerste activiteiten van het toenmalige bestuur was het in de publieke belangstelling brengen van het park. Deze op publiciteit gerichte actie gebeurde in samenwerking met de ANWB. Vanaf dat moment verscheen nagenoeg ieder jaar een nieuwe gids met informatie over het park. De eerste voorziening, die wordt gerealiseerd ten behoeve van het publiek, is een kantinewagen bij de Pampel waar eenvoudige consumpties en gidsen gekocht kunnen worden.

De tweede wereldoorlog veroorzaakte een scherpe daling van het bezoek. Naast het oorlogsgeweld wordt als mogelijke reden hiervoor genoemd dat het park nauwelijks bereikbaar was in deze jaren. Ofschoon het park geopend bleef, werd besloten om het museum niet open te stellen voor

het publiek en de kunstschaten veilig op te bergen.

Na de oorlog, in de periode van economisch herstel, nam ook het bezoek aan het park sterk toe. Zich bewust zijnde van het belang van deze bezoekers, richtte het parkbestuur zich weer nadrukkelijk op het in de publiciteit brengen van het park. Persdagen, radio- en TV-uitzendingen worden verzorgd, en vele folders worden uitgebracht. Daarnaast worden in de vijftiger en zestiger jaren lezingen, excursies en wandelingen gehouden zoals de, in die jaren door de ANWB georganiseerde herfstwandeling. In samenhang hiermee werd de infrastructuur van het park na de oorlog hersteld en verbeterd. De paden en wegen werden voorzien van een routeaanduiding.

In 1948 wordt het theehuis "De Koperen Kop" geopend waarmee het centrale deel van het park meer gestalte gegeven wordt. Dit werd later, in de jaren zeventig, nog meer geaccentueerd door de bouw van het bezoekerscentrum De Aanschouw en in 1974 door de uitvoering van het witte fietsenplan. In de loop der jaren is het aantal witte fietsen toegenomen tot een vierhonderdtal in 1982, die het publiek gratis kan gebruiken. De witte fietsen staan gestald in rekken, gesitueerd in wat inmiddels het publieke centrum van het park is geworden.

Overige voorzieningen en attracties die in de loop der jaren, omwille van het publiek werden gerealiseerd, zijn de wildkansel (1968) en de wildobservatieplaats (1981), het observatiebos (1973) en de plaggenhut (1970) met het houtzaagloodsje.

Kon het publiek aanvankelijk het park betreden via vijf ingangen, door veranderingen in en om het park, onder andere de aanleg van de rijksweg Utrecht-Arnhem, werden enkele toegangspoorten overbodig. Een andere reden voor reductie van het aantal ingangen was een financiële noodzaak tot bezuiniging. Uiteindelijk bleven dus de huidige drie toegangspoorten over.

Anno 1985, vijftig jaar na z'n oprichting, is het Nationale Park De Hoge Veluwe inmiddels een internationaal bekende bezoeksattractie met een jaarlijks gemiddelde van ongeveer een half miljoen bezoekers.

In tabel 1, 2, 3 en afbeelding 2 zijn enkele getalsmatige overzichten weergegeven over de ontwikkeling van de publieke belangstelling voor het Nationale Park en de daarin gelegen voorzieningen.

Duidelijk tekent zich een stijgende belangstelling voor het bezoek aan het park af in de eerste twintig naoorlogse jaren. Opvallend daarbij is

Tabel 1. Het bezoek aan het Kröller-Müller museum

jaar	aantal bezoekers (x 1000)	procent van totaal bezoek %	jaar	aantal bezoekers (x 1000)	procent van totaal bezoek %
1975	328	63	1981	303	63
1976	297	68	1982	385	71
1977	409	75	1983	309	69
1978	349	72	1984	565	91
1979	335	71	1985	381	78
1980	334	69			

Tabel 2. Het bezoek aan het bezoekerscentrum De Aanschouw

jaar	aantal bezoekers (x 1000)	procent van totaal bezoek %	jaar	aantal bezoekers (x 1000)	procent van totaal bezoek %
1975	64	12	1981	71	15
1976	60	14	1982	82	15
1977	68	13	1983	77	17
1978	59	12	1984	95	15
1979	64	14	1985	107	22
1980	66	14			

Tabel 3. De ontwikkeling van de toegangsprijs van
het Nationale Park De Hoge Veluwe

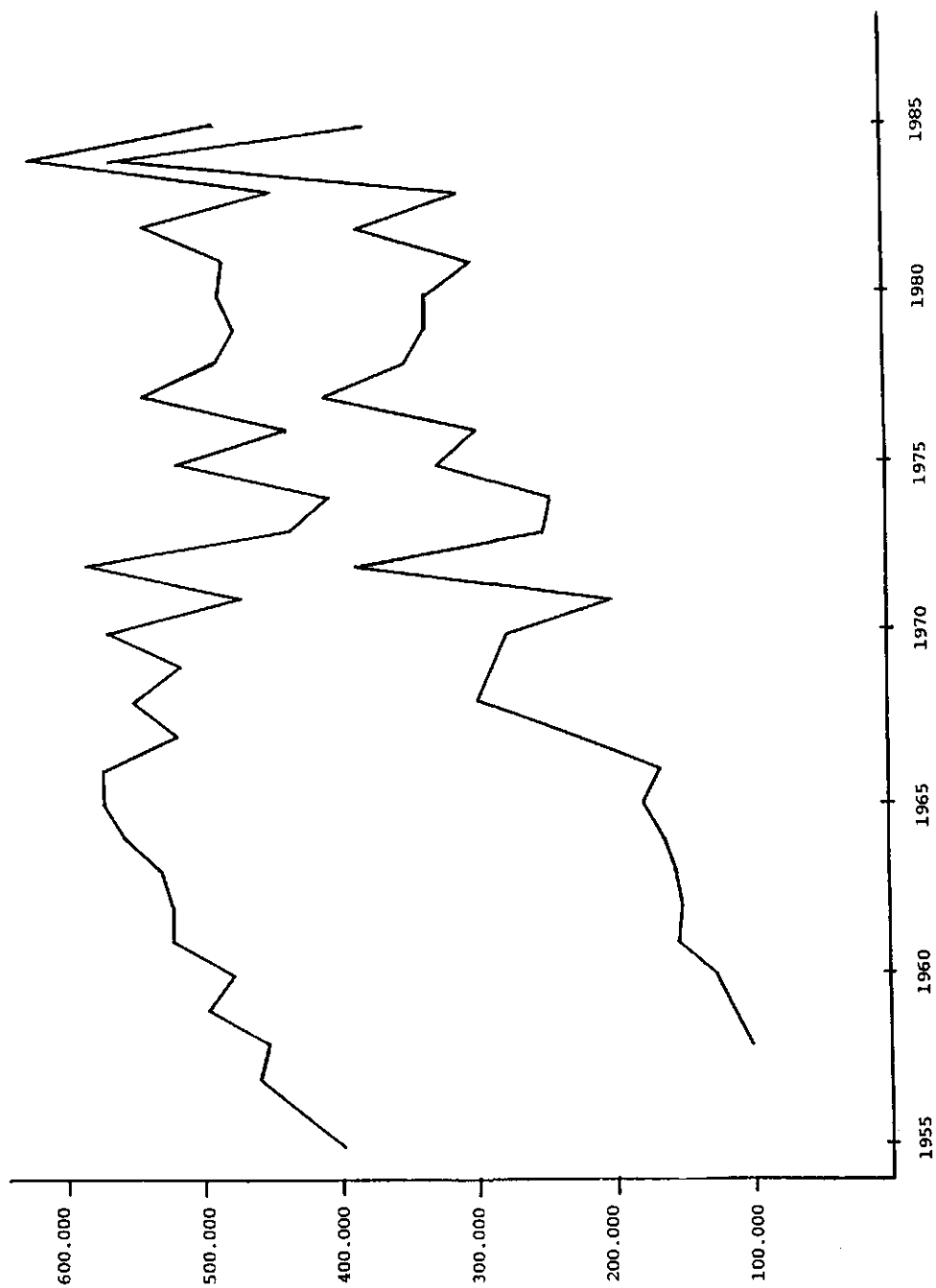
jaar	volwassen	kinderen	auto	jaar	volwassen	kinderen	auto
1975	3.50	-	3.50	1981	5.25	2.50	5.25
1976	4.00	-	3.50	1982	5.50	2.50	5.25
1977	4.25	2.00	4.00	1983	5.50	2.50	5.25
1978	4.50	2.00	4.50	1984	6.00	2.50	5.50
1979	4.75	2.25	4.75	1985	6.00	3.00	5.50
1980	5.00	2.50	5.00				

dat het bezoek aan het museum achterblijft bij deze stijging van totale bezoekersaantallen. Omstreeks 1967 is een markante stijging in publieke belangstelling zichtbaar voor het Kröller-Müller museum. De reden zou kunnen zijn dat in dit jaar de gecombineerde toegangsprijs voor het museum en het park werd ingevoerd hetgeen drempelverlagend heeft gewerkt voor het museumbezoek. Hierna blijken belangstelling voor het museum en het park ongeveer gelijk te lopen en bijzonder grillig te zijn. Een mogelijke verklaring voor dit grillige verloop zijn de verschillende activiteiten en tentoonstellingen die hetzij door het park of door het museum worden georganiseerd. De diverse pieken in bezoekersaantallen hebben de volgende redenen;

- 1968 expositie Henry Moore;
- 1971 museum gesloten in verband met restauratie;
- 1972 flinke prijsverhoging; tentoonstelling franse impressionisten uit Russisch bezit;
- 1975 40-jarig jubileum van het park;
- 1977 realisering uitbreiding van het museum;
- 1982 "Stijl" tentoonstelling;
- 1984 Van Gogh expositie;
- 1985 50-jarig jubileum van het park, tentoonstelling Christo.

Klaarblijkelijk wordt het publiek in grotere mate door het Nationale Park De Hoge Veluwe aangetrokken, wanneer het park zich nadrukkelijk manifesteert, middels een speciale tentoonstelling of een in de publiciteit breed uitgemeten jubileumviering van het park.

Een ander aspect dat naar voren komt uit de jaarcijfers is dat, procentueel gezien, het aantal parkbezoekende kinderen geleidelijk aan minder wordt. Dit zou samen kunnen hangen met het kleiner worden der gezinnen. Anderzijds vindt dit wellicht zijn oorzaak in een afnemende waardering van het park als kinderattractie. Een derde verklaring voor deze procentuele afname van jonge parkbezoekers kan zijn dat dit simpelweg een kenmerk is voor diegenen die het park bezoeken. Met andere woorden, zij die het park bezoeken verkeren in een zekere omstandigheid dat een bezoek aan het park niet wordt volbracht in gezelschap van kinderen. De bezoekcijfers van het bezoekerscentrum De Aanschouw vertonen geen opvallende afwijkingen. Ongeveer 15% van het bezoek heeft de behoefte getoond zich uitgebreider te willen informeren over het Nationale Park De Hoge Veluwe.

afbeelding 2: Een grafiek van het bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe en het Kröller-Müller museum

Zoals reeds eerder gesteld loopt na de jaren zestig het bezoek aan het museum parallel met dat aan het park, met andere woorden, de verhouding museum-parkbezoek blijft nagenoeg constant. In tabel 1 valt te constateren dat deze constante ongeveer 70% bedraagt met als uitzondering het jaar 1984 waarin de Van Gogh tentoonstelling klaarblijkelijk velen naar het museum trok.

Ondanks de gestage prijsstijging, kan niet worden gesteld dat het bezoek aan het park evenredig afneemt. Tijd (cq. inflatie) en toegangsprijs blijken aan elkaar gekoppeld te zijn. Hetzelfde kan echter niet gezegd worden over de jaarlijkse bezoekersaantallen en de toename van de toegangsprijs. Zoals een vergelijking tussen de verschillende overzichten duidelijk maakt, fluctueert het bezoekersaantal tamelijk onafhankelijk van de toegangsprijs.

1.5 Vorige recreatieonderzoeken

Een interessant aspect van dit recreatieonderzoek naar de recreatieve betekenis en waardering van het Nationale Park De Hoge Veluwe is het longitudinale karakter dat dit onderzoek kan verkrijgen.

1.5.1 1967; De belangstelling voor het Nationale Park De Hoge Veluwe

In 1967 heeft reeds het eerste onderzoek naar de recreatieve betekenis van het park plaatsgevonden, uitgevoerd door Gevers Deynoot. Een aantal jaren later (1974) heeft Zwetsloot een tweede onderzoek uitgevoerd. In deze paragraaf wordt een beknopte samenvatting gegeven van beide studies.

Bij de bespreking van de onderzoeksresultaten, in het tweede deel, zullen de uitkomsten van de drie studies met elkaar vergeleken worden. De doelstelling van het eerste onderzoek luidt: "het krijgen van inzicht in de belangstelling voor het Nationale Park De Hoge Veluwe, en kennis te verkrijgen over de samenstelling en de geaardheid der bezoekers". Hierbij kwamen een tweetal problemen naar voren;

1. van wie gaat deze belangstelling uit;
2. waaruit bestaat deze belangstelling?

Gevers Deynoot heeft in het onderzoek drie groepen bezoekers onderscheiden; de dagbezoeker, het buitenlandse publiek en de jaarkaarthouder.

In 1966 blijkt 23.8% van de ondervraagde dagbezoekers voor het eerst naar het park te zijn gekomen. Drie kwart van deze respondenten heeft reeds eerder een bezoek aan het park gebracht, waarvan iets meer dan de helft ook het jaar ervoor in het park is geweest.

De gemiddelde afstand woonplaats-park bedroeg ongeveer 55 km. Op basis daarvan stelt de onderzoekster dat De Hoge Veluwe met recht een nationaal park genoemd kan worden. In vergelijking met de verdeling naar urbanisatiegraad, komen er relatief weinig mensen uit (verstedelijkte) plattelandsgemeenten. Daarentegen komen relatief veel bezoekers uit forensengemeenten en grote steden. Op grond van de resultaten kan de onderzoeker echter niet de conclusie trekken dat het verschil in herkomst ook tot een wezenlijk andere waardering van het park leidt.

In het onderzoek komt naar voren dat, als middel van vervoer, twintig jaar geleden, de auto zeer belangrijk was voor de gewone dagbezoeker om het park te bereiken; 86% van het bezoek vervoerde zichzelf met dit middel van transport.

Op de vraag naar de grootte en samenstelling van de bezoekersgroepen, kwam als resultaat naar voren dat groep van 3 of 4 personen de grootste categorie vormt. Het is onduidelijk of hierbij de respondent wel of niet is inbegrepen. Deze samenstelling fluctueert op de verschillende dagen maar door de onderzoeker wordt daar verder nagenoeg geen aandacht aan besteedt. Een globaal onderscheid in activiteiten van groepen zonder cq. met kinderen wordt gemaakt waaruit blijkt dat de eerste categorie; zonder kinderen, als activiteit vertonen; een algehele bezichtiging van het park, rond rijden, het Kröller-Müller museum en het jachtslot St. Hubertus bezoeken. De categorie met kinderen geven wat meer de voorkeur aan wandelen en ergens rustig zitten.

De gemiddelde leeftijd van de gewone dagbezoeker is ongeveer 43 jaar. Onderzocht is ook het beroep en de inkomensklasse van de parkbezoeker. Het publiek liet zich toendertijd kenmerken door een relatief hoge sociaal-economische status.

Zowel in de onderscheiden beroepsgroepen als in de inkomenklassen doen zich verschillen in het doel van bezoek voor; wandelen en een bezoek brengen aan het museum vormen meer een doel voor de hogere sociale milieus, een algehele bezichtiging, fietsen, het jachtslot bezoeken en

bestudering van de natuur meer voor de lagere sociale milieus. Het doel van bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, in 1966, laat een grote diversiteit aan motieven zien waaruit blijkt dat men het park bezoekt omwille van de aanwezige natuur, de cultuur of juist de combinatie van de twee karakteristieke kenmerken van het park. Het publiek heeft geen onoverkomelijke problemen met de toen geldende toegangsprijs. Overigens zei vermeld dat in 1967, een jaar na het veldwerk, de entreprijs van het park en het museum gecombineerd werd wat de oorzaak kan zijn van een vrij scherpe daling in het bezoekersaantal dat jaar. Tot slot van de enquête werd de gelegenheid geboden, aan deze categorie bezoekers; de gewone dagbezoeker, om op- of aanmerkingen te plaatsen aangaande hun parkbezoek. Hieruit volgt een serie wensen waarvan er cijfermatig één uitspringt; namelijk de wens, geuit door 25.3% der bezoekers, een groter aantal banken in het park te willen hebben. Verder blijkt 38% van de respondenten geen aanmerkingen te hebben zodat de onderzoeker concludeert dat men het park gaarne wil behouden in de staat zoals die hen wordt gepresenteerd.

De tweede bezoekersgroep die is onderzocht, wordt gevormd door het buitenlandse publiek. Bijna de helft van de parkbezoekende buitenlanders is afkomstig uit Duitsland. Daarnaast bezoeken veel Fransen en Amerikanen (resp. 18.3% en 15.0% van het buitenlandse publiek) het park. Het voornaamste doel van het buitenlandse publiek vormt een bezichtiging van de kunstcollectie in het Kröller-Müller museum.

In tegenstelling tot het overige publiek, bezoeken jaarkaarthouders; de derde, onderzochte bezoekersgroep, het park aanmerkelijk frequenter. Drie kwart van deze bezoekers komt minstens vijf maal per jaar naar het park. Zij wonen op geringere afstand van het park en zijn beduidend ouder dan de overige bezoekers met een gemiddelde leeftijd van ongeveer 58 jaar.

Tot besluit van het onderzoek schrijft Gevers Deynoot: "De hoop wordt uitgesproken dat eens bij alle lagen van de Nederlandse bevolking een zodanige belangstelling gewekt zal worden voor "De Hoge Veluwe" dat deze unieke combinatie van natuur en cultuur overeenkomstig zijn naam een werkelijk nationaal recreatief monument kan worden genoemd".

1.5.2 1974; Recreatieonderzoek Nationale Park De Hoge Veluwe

Het tweede recreatieonderzoek is uitgevoerd in 1974 door J.A.W.H.M. Zwetsloot, en in 1978 verschenen in het rapport : "Recreatieonderzoek Nationale Park De Hoge Veluwe". De voornaamste probleemstelling is als volgt geformuleerd: "Wordt het bezoekersaantal beïnvloedt door de hoogte van de prijs van de dagkaarten?".

Daartoe heeft de onderzoeker zowel de bezoeker van het park, als diegenen die voor de toegangspoorten alsnog besloten om te keren, in de steekproef opgenomen.

Tijdens dit onderzoek werd eveneens rekening gehouden met het reeds gedane onderzoek van Gevers Deynoot in 1967. Het lag in de bedoeling dat het in 1974 gehouden onderzoek vergelijkingsmateriaal en eventueel voortgezette tendensen of afwijkingen zou kunnen signaleren.

Het eerste resultaat uit deze studie is de afstand die de bezoeker heeft afgelegd om het park te bereiken, vanaf een plaats van vertrek. In 1974 legt de bezoeker gemiddeld ongeveer 26 km af om naar het park te komen. Daarentegen bedraagt de afstand van de woonplaats tot het park gemiddeld ruim 60 km. De auto was in dat jaar eveneens het meest gebruikte vervoermiddel (91.1%).

Acht jaar na het eerste onderzoek blijkt dat de samenstelling van het bezoek niet is veranderd en voor een groot deel nog steeds laat kenmerken door een hoge sociaal-economische status.

De categorie "niet-bezoekers" in dit onderzoek; zij die voor de toegangspoorten alsnog besloten het park niet te bezoeken, hebben een beduidend lagere status.

De groepsgrootte is nagenoeg niet veranderd, in vergelijking met het vorige onderzoek, waarbij de grootste groep nog steeds die van 3 tot 4 personen is. De gemiddelde leeftijd van de bezoeker bedraagt ongeveer 38 jaar.

Het volgende onderwerp dat in dit onderzoek aan de orde kwam, was de mening over de toegangsprijs. Eerder in zijn verslag had Zwetsloot op basis van ontwikkelingen in de toegangsprijs en bezoekersaantallen reeds geconstateerd dat er geen eenduidige samenhang bestond tussen beide variabelen. Om meer inzicht te verkrijgen in de mening over deze prijs werd gevraagd naar het bedrag dat men redelijkerwijs zou willen betalen als gecombineerde toegangsprijs voor het park en museum en wat

men voor de auto wilde betalen. Daarnaast werden enkele meningsitems ter beoordeling aan de respondent voorgelegd, en tot slot werd de vraag gesteld wat de hoogste entreprijs was die men nog wilde betalen. De resultaten die hieruit werden verkregen, geven een volgend beeld. Ruim de helft van de ondervraagde parkbezoekers hadden geen bezwaar tegen een heffing van een entreprijs. Twee derde deel vond daarentegen dat in het algemeen de toegang tot "natuur" gratis moest zijn. Ofschoon de onderzoeker geen vraag heeft gesteld of men de prijs ook daadwerkelijk te hoog vond, was er de mogelijkheid om op- of aanmerkingen te plaatsen over het prijsniveau. Hiervan maakte ongeveer 20% van de respondenten gebruik in de schriftelijke enquête om aan te geven dat ze de prijs te hoog vonden. Geprobeerd werd om een verband aan te tonen tussen de verschillende sociaal-economische variabelen (inkomen en groepsgrootte) en de opgave van een redelijk geacht prijsniveau. Er werd geen duidelijke relatie gevonden tussen deze variabelen en de beoordeling van het prijsniveau.

Onder de categorie niet-bezoekers gaf 44.0% te kennen geen bezwaar te hebben tegen de entreprijs. Driekwart van de niet-bezoekers was de mening toegedaan dat "natuur" in het algemeen gratis zou moeten zijn. Als reden voor het niet bezoeken van het park werd door 63.3% van deze categorie respondenten geantwoord dat de prijs te hoog bevonden werd, en eenzesde deel ervan vond het te laat voor een bezoek. Ook voor deze categorie ontbrak een relatie tussen een redelijk geacht prijsniveau en het inkomen en de groepsgrootte.

In verhouding tot de parkbezoekers, was het percentage dat voor het eerst naar het park, onder de niet-bezoekers, meer dan tweemaal zo groot. Een groot deel (68.3%) van hen die het park bezoeken, arriveert tussen tien uur 's ochtends en twee uur 's middags, terwijl iets minder dan een kwart van hen die aan de toegangspoort alsnog besluiten het park niet te bezoeken, in dit tijdsinterval aankomt. Het merendeel van de bezoekers (75.0%), tegen 42% van de niet-bezoekers, hadden het voornemen om die dag enkel een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe te brengen.

Tot slot van het onderzoek wordt de conclusie getrokken dat, gezien de relatie tussen (n)ooit het park bezocht te hebben en het oordeel over de entreprijs onder de niet-bezoekers, dit vooral te wijten is aan een gebrek aan informatie.

Daarnaast stelt de onderzoeker dat ook de begeleiding van het bezoek in

het park te wensen over laat, in het bijzonder voor wat betreft de mogelijkheden tot wildobservaties. Het voorstel is dan ook om de informatie 'in het veld', thuis in de huiskamer en bij aankomst aan de toegangspoorten te verbeteren.

Een allerlaatste resultaat uit dit onderzoek, ter beëindiging van de samenvatting, is het gegeven dat 57.8% van de bezoekers heeft laten weten in de nabije toekomst nogmaals een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe te zullen brengen.

2. OPENLUCHTRECREATIE IN TIJD EN RUIMTE

In dit hoofdstuk wordt de vrijetijdsbesteding in de openlucht besproken vanuit een sociologisch optiek. Allerlei sociale aspecten als leeftijd, levensfase, waarden en normen blijken van invloed te zijn op de keuze, cq. vanzelfsprekende handeling, om een bepaalde activiteit in de buitenlucht te ontplooiën, in dit onderzoek, een bezoek te brengen aan het Nationale Park De Hoge Veluwe.

2.1 Het begrip "vrije tijd"

Alvorens de verschillende openluchtrecreatieve bezigheden te bespreken, is het zinvol om even stil te staan bij het fenomeen vrije tijd. Definïering van dit fenomeen is behoorlijk moeilijk (Beckers, 1977). Functionalistisch-denkende sociologen beschouwen vrije tijd vooral als arbeidsvrije tijd. Interpretatieve wetenschappers baseren de omschrijving van vrije tijd op de visie dat de mens capabel is aan te geven wat de intentie van zijn handelen is (Kelly, 1974). "Vrije tijd" is, vanuit deze theorie, de tijd die door de actor als zodanig ervaren wordt. Zich baserend op de theorieën van Giddens, geven Mommaas en Van der Poel (1975) een derde definitie van vrije tijd. Vrije tijd is een relationeel fenomeen waarvan de organisatie een produkt is van sociale praktijken, "de tijdsruimte waarin actoren niet ter verantwoording kunnen worden geroepen in termen van een in een bepaald systeem geldende orde". Zij beschouwen vrije tijd als een periode in het dagelijks bestaan waarin het individu over zijn handelen "slechts" hoeft te verantwoorden naar zijn medemens.

In zijn theorieën combineert Giddens het actorcentrische paradigma met de theorie dat in de maatschappij een zekere machtsstructuur bestaat. Deze factor macht bestaat enerzijds tussen mensen onderling waarbij een persoon meer aanzien heeft dan de ander. Anderzijds bestaat er ook een machtsstructuur tussen de diverse sociale activiteiten en praktijken die een persoon in zijn dagelijks leven onderneemt. "Werken" heeft in het huidige maatschappelijke bestel een hoger aanzien dan het uitoefenen van een hobby en zal daarom iemands alledaagse leven meer beïnvloeden dan z'n hobby. Deze verschillende sociale praktijken van het

dagelijks leven zijn onderling gerelateerd. De sociale praktijk "het ouderschap" heeft invloed op de structurering en organisatie van bijvoorbeeld de vrije tijd. Deze zal in het teken staan van de gezinssituatie.

Voor dit onderzoek zal de derde omschrijving, gebaseerd op de theorie van Giddens gebruikt worden. Daarbij wordt veel waarde gehecht aan de individuele zingeving van een bepaalde structurering en organisatie van de sociale praktijk "vrije tijd". In deze tijdsruimte, gekenmerkt door het hebben van zeggenschap over het eigen en elkaars handelen, is persoonlijke interpretatie en zingeving van het individuele handelen van groot belang.

Gedurende vrije tijd kan een individu het als zijn plicht zien of ernaar verlangen om "naar buiten te gaan" en daar zijn tijd aangenaam door te brengen. Een van de mogelijkheden binnen het totale scala buitendeurse activiteiten is een bezoek brengen aan het Nationale Park De Hoge Veluwe.

Vanuit de theorie zoals die door Van der Poel en Mommaas is beschreven, is de hoeveelheid vrije tijd in iemands leven, en de invulling daarvan, afhankelijk van een viertal factoren:

"Ten eerste de persoonlijkheidsstructuur van de actoren, op te vatten als het product van de socialisatieprocessen die actoren in hun levensloop doorlopen hebben.

Ten tweede de organisatie van elk van de praktijken op het alledaagse pad. Daarbij gaat het om zaken als tijdstip en plaats van de praktijk, de samenstelling van de groep betrokkenen, ontwikkelde groepsgewoonten, enz.

Ten derde de organisatie van het alledaagse pad. Daarbij gaat het om de schakeling van de diverse praktijken, de wijze waarop de diverse segmenten van het alledaagse pad onderling verbonden zijn.

Ten vierde de institutionele context van de praktijken welke op het alledaagse pad worden aangedaan. Het gaat hierbij om de in tijdelijk-ruimtelijk opzicht afwezige praktijken waarin de uitkomst worden ge(re)produceerd die bepalend zijn voor de organisatie van de sociale praktijken welke op het alledaagse pad worden aangedaan" (Van der Poel en Mommaas, 1985)

Met betrekking tot de invloed van de verschillende sociale praktijken op de besteding van de vrije tijd, bevat een onderzoek van Jackson (1983) een aantal interessante resultaten (zie tabel 4). Onderzocht is

Tabel 4. Activity specific barriers to participation
(Bron: Jackson, 1983)

	perceiving barrier as "often a problem"		self- propelled		resource- based	
	%	rank	%	rank	%	rank
work	32.3	1	33.1	2	40.4	2
opportunity	31.3	2	22.4	3	33.6	3
overcrowded	29.6	3	11.7	6 -	23.6	5
equipment price	23.2	4	34.5	1 +	44.5	1 +
lack of partners	21.2	5	19.2	4	25.5	4
site unknown	18.0	6	10.3	8	19.8	6
admission fees	17.0	7	5.5	10 -	19.6	7
family	15.9	8	18.8	5 +	16.5	8
learning unknown	13.6	9	11.7	6 +	10.3	10
shyness	7.7	10	7.5	9	3.7	11

+ Positive deviation from sample average and/or rank

- Negative deviation from sample average and/or rank

welke factoren een barrière vormen voor deelname aan recreatieve activiteiten. Onder "self-propelled" activiteiten worden verstaan, in dit onderzoek; wandelen, kanoën en langlaufen. Tot "resource-based" activiteiten behoren onder andere kamperen, vissen en jagen.

Uit de tabel 4 blijkt duidelijk hoe belangrijk het werk is voor de organisatie en structurering van de vrije tijd. Voor wat betreft de openluchtrecreatie (de laatste twee kolommen uit de tabel), valt te constateren dat de prijs van de uitrusting veelal als een belangrijke beperking voor deelname wordt ervaren. Dit heeft te maken met de definiëring in het onderzoek, waarbij onder wandelen wordt verstaan het lange afstandswandelen, vooral in de bergen, dat meer kosten met zich meebrengt dan een zondagmiddagse wandeling in een nabij gelegen bos.

In de volgende paragrafen zullen aspecten behandeld worden die van invloed zijn op de ontwikkeling van iemands levensstijl en het daaruit voortvloeiend patroon van vrijetijdsbestedingen. Vervolgens zal bekeken worden wat de plaats van natuurgerichte recreatie is in het totaal van openluchtrecreatieve bestedingen en in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt een indruk gegeven van de diverse activiteiten die ondernomen worden in de bossen en natuurgebieden.

2.2 De sociale invloed op vrijetijdsbesteding

In deze paragraaf zal niet worden besproken welke externe factoren van invloed zijn op de bewuste (of onbewuste) keuze tot een bepaald recreatiepatroon. Het onderwerp zal beperkt blijven tot een aantal persoonlijke aspecten die van belang zijn. Enkele belangrijke factoren die op het individuele vrijetijdspatroon invloed uitoefenen zijn levensfase, maatschappelijke positie en opleiding, en het geslacht. Ofschoon dit geen uitputtende opsomming is van sociologische variabelen, zijn er bewust enkele factoren uit weg gelaten zoals leeftijd en iemands waarden en normen. De leeftijd wordt door vele sociologen (o.a. Kelly, 1983) beschouwt als een belangrijke variabele hetgeen ook niet wordt ontkend. Echter leeftijd is evenwel een minder onderscheidende variabele dan iemands levensfase. Anderzijds kan wel gesteld worden dat deze twee variabelen onderling sterk samenhangen.

Normen en waarden zijn microsociologische variabelen en van een ander niveau dan deze hierboven genoemd. Zij komen verderop in dit deel nog aan de orde.

Allereerst de levensfase. Naarmate een persoon ouder wordt, veranderen sociale omstandigheden waarmee hij te maken heeft, en zijn op grond daarvan een viertal levensfasen te onderscheiden. De diverse fasen; "adolescents - young adults - establishment - later years" (Rapoport en Rapoport, 1975) laten zich allen kenmerken door een eigen patroon van vrijetijdsbesteding. In de adolescentiefase groeit het kind op tot een volwassen individu. Zijn vrije tijd staat daarbij voornamelijk in het teken socialisatie en van het ontdekken en "spelen" met mogelijke identiteiten.

De tweede fase, van jonge volwassenheid, kenmerkt zich vooral door een beroepsmatige interesse, een sterke oriëntatie op het aangaan van een duurzame relatie en het creëren van vriendschapsrelaties.

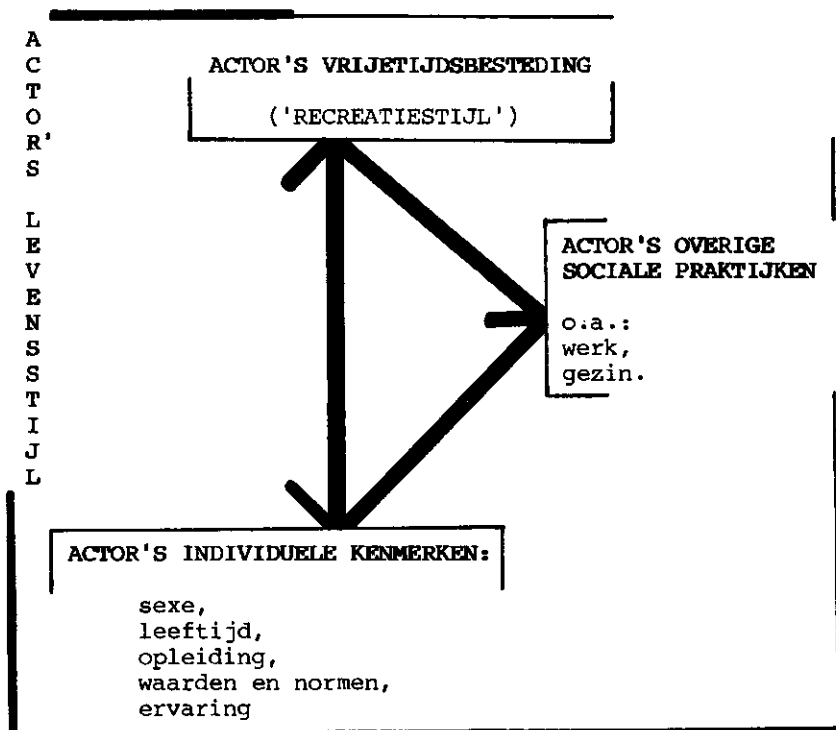
De geboorte van kinderen is een "key-event", een gebeurtenis waardoor het leven en daarmee samenhangend een patroon van vrijetijdsbesteding drastisch kan veranderen (Kelly, 1975). Deze gebeurtenis vormt het begin van de establishment fase waarin kinderen en hun opvoeding een belangrijke structurerende invloed hebben op de organisatie van de vrije tijd.

Tot slot is er de vierde fase "later years", gekenmerkt door het uit-treden uit het produktieproces. Deze fase kent een drietal factoren die

van grote invloed zijn op de vrijetijdsactiviteiten; opleiding, inkomen en gezondheid. Wanneer deze geen beperkende invloed uitoefenen, wordt door Rapoport en Rapoport geconcludeerd dat de stijl van vrijetijdsbesteding gelijk blijft aan die in eerdere levensfase ontwikkeld. Een opmerking over deze beschouwing van levensfasen is, dat het gezin in sterke mate centraal wordt gesteld. Recente maatschappelijke ontwikkelingen (zoals individualisering en secularisatie) leiden tot samenlevingsvormen waarin het gezin een minder belangrijke positie inneemt en een minder sterke invloed heeft op de structuur en organisatie van iemands vrije tijd (Te Kloeze, 1985).

De tweede, te bespreken factor is opleiding en maatschappelijke positie. De keuze voor een bepaalde vorm van onderwijs wordt veelal bepaald door het niveau van intelligentie en het sociale milieu waaruit het individu voortkomt. Daarnaast is de opleiding die iemand heeft genoten van veel belang voor de ontwikkeling van zijn levensstijl zoals bijvoorbeeld de keuze van zijn werkkring. In de hedendaagse westerse maatschappij wordt aan het productiesysteem een bijzonder hoge prioriteit toegekend. Economische groei, welhaast ten koste van alles, is van enorm belang. Zodoende is werk ook sterk bepalend voor iemands maatschappelijke positie. Het "rondlummelen" is een tijdsbesteding die op allerlei wijzen wordt afgekeurd, werkloosheid is nog steeds een noodlot, en arbeidstijdverkortung vindt enkel plaats wanneer dit de efficiëntie van het produktiesysteem ten goede komt. Daarnaast worden de verschillende beroepen gekenmerkt door een zekere hiërarchie in maatschappelijk aanzien en daarmee gerelateerd inkomensniveau. Opleiding en maatschappelijke positie en de daaruit voortvloeiende status met zijn regels en plichten hebben een grote invloed op het individuele patroon van vrijetijdsbesteding. Ofschoon inkomen genoemd is, ligt niet eenduidig vast dat de beroepsmatige, financiële verdiensten eveneens van veel belang zijn voor iemands structurering en organisatie van de vrije tijd. Uiteraard kan het ontbreken van financiële middelen beperkingen opleggen aan de vrijetijdsbesteding. In een onderzoek van Bultena en Field (1980) wordt echter geconcludeerd dat in plaats van het inkomen, de opleiding en beroepsmatige status een veel grotere invloed hebben op, in dat onderzoek, bezoek aan Nationale Parken.

Afbeelding 3: een modelmatige weergave van de relatie tussen vrijetijdsbesteding en een aantal individuele kenmerken en praktijken

"It is no accident of methodologies that age and sexe are more strongly correlated with participation in some leisure activities than any other variables. Our societies are stratified by both age and sexe with opportunities and expectations that are highly differentiated in some areas from social class or status differences. What is open to and expected of males and females, the young and the aging are partly shaped by the social contexts and chances related to social position" (Kelly, 1983). Het geslacht van een persoon wordt door Kelly genoemd als een belangrijke variabele in de structurering en organisatie van de vrije tijd. De veranderingen in de moderne gezinspatronen heeft weliswaar tot gevolg dat vrijetijdsbestedingen anders worden (Te Kloeze, 1985) maar het merendeel der vrouwen vervult nog steeds de taak van huisvrouw hetgeen een grote invloed heeft op de besteding van hun vrije tijd en een mogelijke besteding ervan. In het onderzoek "Huisvrouwen,

uit of thuis", wordt dit door Van 't End, ter Veer en Beckers (1981) zeer duidelijk naar voren gebracht. Echter niet alleen in deze levensfase kent de vrouwelijke wederhelft een ander recreatiepatroon. Gedurende de adolescentiefase bestaan deze verschillen reeds (Roberts, 1983). Meisjes blijven meer thuis, sporten minder, genieten minder hoge opleidingen wat volgens Roberts niet te wijten is aan een ander recreatief gedrag maar voortvloeit uit een discriminerende situatie waarin de vrouw achtergesteld is aan de man.

Deze theorie is weergegeven in het model dat de invloed van de verschillende factoren op de vrijetijdsbesteding aangeeft (afbeelding 3). Een belangrijk aspect van deze kenmerken en van recreatief gedrag is het gegeven dat de vrijetijdsbesteding meestal een groepsgebeuren is. De vier levensfasen zoals die door Rapoport en Rapoport (1975) worden onderscheiden, kenmerken zich allen door een verschillende samenstelling van sociale groepen waarmee de vrije tijd wordt doorgebracht. Gedurende de adolescentiefase waarin de nadruk ligt op socialisatie en identiteitsontwikkeling bestaat de sociale groep voor een groot deel uit vrienden en vriendinnen. Het aantal is groot en beslaat meerdere "scenes", voortvloeiend uit een drang om inzicht te krijgen in eigen functioneren.

De tweede fase; "young adults", die begint na het verlaten van de school tot ongeveer de eerste maanden van het huwelijk geeft een wijziging in het sociale groepsgebeuren te zien. Het aantal is minder talrijk en een veel voorkomend kenmerk is de interesse en actieve opbouw van een duurzame relatie. In deze fase wordt aan een bepaalde levensstijl gestalte gegeven door een aantal keuzes die gemaakt dienen te worden die betrekking hebben op beroepsmatige interesse, relatievorm en vrijetijdsbesteding en -organisatie.

"The establishment phase", de derde fase, wordt door de schrijvers gekenschetst als een periode van stabilisatie waarin de ontwikkelde levensstijl tot ontplooiing kan komen. 'Kunnen' want deze fase van gesetteld zijn houdt niet in dat er geen veranderingen meer optreden. Een ander kenmerk van deze fase is de aanwezigheid van kinderen die voor een belangrijk deel bepalend zijn voor onder andere de vrijetijdsbesteding van de ouders. De sociale groep waarmee iets wordt ondernomen in deze establishmentperiode bestaat vooral uit het gezin.

De vierde en laatste fase, "later years" begint op een leeftijd van

ongeveer 55 jaar. "The focal preoccupation of the phases we consider here is with a sense of social and personal integration. This entails an effort to bring a sense of integration in one's whole life, a sense of personal meaning and harmony with the world around one" (Rapoport and Rapoport, 1975). Vrijtijdsbesteding wordt in deze fase afhankelijk van het fysieke vermogen en de gezondheid. Daarnaast hebben vooral opleiding en financieel vermogen invloed op de activiteiten die ontplooid worden in de latere jaren. In het algemeen kan gesteld worden dat de vrijetijdsstijl een voortzetting is van hetgeen men in eerdere levensfasen reeds ontwikkeld heeft. Met betrekking tot de sociale groep waarmee geparticipeerd wordt; deze bestaat dien overeenkomstig voornamelijk uit familieleden.

Een empirische onderbouwing van deze sociale groepstheorie wordt gegeven door Kropman en Reubsaet (1976). In hun onderzoek naar de openlucht-recreatie in Gelderland hebben zij de groepssamenstelling onderzocht naar leeftijd en naar ondernomen activiteit (zie tabel 5 en 6).

Tabel 5. De groepssamenstelling naar leeftijd
(Bron: Kropman en Reubsaet, 1976)

	15-24 jaar	25-39 jaar	40-59 jaar	60-74 jaar	totaal aantal tochten
	%	%	%	%	n
gezinsleden	12.9	44.1	35.4	7.6	878
vrienden, kennissen	71.4	16.7	9.1	2.8	318
alleen	36.2	25.5	23.0	15.2	243
familieleden	17.1	22.5	36.4	24.0	129
gezinsleden, familie- leden of vrienden, kennissen	16.0	42.5	32.1	9.4	106
anders	-	-	-	-	47
totaal	28.1	34.3	28.4	9.2	1721

Het beeld zoals dat in deze tabellen naar voren komt, ondersteunt de weergegeven theorie omtrent groepssamenstelling en levensfase. Vooruitlopende op de volgende hoofdstukken, blijkt uit de tweede tabel dat de helft van de groepen, waarmee wordt gerecreëerd, bestaat uit familieleden. Twintig procent van de activiteiten wordt ondernomen met vrienden en kennissen en ruim een tiende wordt alleen gedaan. Deze

verdeling wijkt niet sterk af wanneer we alleen naar de 'landrecreatie in de niet ingerichte gebieden', synoniem voor openluchtrecreatie, kijken.

Tabel 6. De activiteiten naar groepssamenstelling
(Bron: Kropman en Reubsaet 1976)

	gezins- leden	fami- lie- leden	vrien- den, kennis- sen	gezins- leden, familie vrienden	alleen	ove- rige combi- naties
	%	%	%	%	%	%
amfibische recreatie	47.0	10.6	25.8	7.6	7.6	1.5
attractiepunten	49.0	8.2	20.4	18.4	4.1	-
landrecreatie in niet- ingerichte gebieden	43.5	6.5	18.5	15.7	14.8	0.9
familie en kennissen mogelijkheden voor	64.2	8.1	11.6	4.2	10.9	0.9
ontspanning en vertier	18.3	3.2	59.5	5.6	11.1	2.4
winkels	60.7	14.0	7.5	0.9	15.9	0.9
sportakkommodaties (aktief en passief)	22.2	2.2	28.9	7.8	27.8	11.1
overigen	46.9	8.3	17.4	3.0	16.7	3.8
totaal	50.6	7.7	20.1	5.9	13.5	2.3

2.3 De recreatie in de openlucht

In het landelijk onderzoek 'bezoek aan bos en natuurgebieden' (Meeles, 1982) wordt openluchtrecreatie omschreven als de vorm van recreatie die plaats vindt buiten de woon- of verblijfplaats. Een betere omschrijving voor openluchtrecreatie is naar mijn mening een vrijetijdsbesteding in de openlucht die is gericht op het zijn in, en beleven en genieten van de omgeving. Door deze definitie wordt (buiten)sportbeoefening al niet meer tot openluchtrecreatie gerekend. Een fiets- en wandeltocht in en om de woonplaats daarentegen behoort, volgens deze definitie, echter wel weer tot openluchtrecreatie. Immers, het is een vrijetijdsbesteding die in de openlucht plaatsvindt en waar- bij veelal de meest aantrekkelijke route wordt gekozen.

Om de verwarring over de definiëring van dit begrip echter niet nog groter te maken, zal in dit rapport de gebruikelijke, doch verkeerde omschrijving van het begrip "openluchtrecreatie" gehanteerd worden. Een deel van het totaal aan activiteiten die ondernomen kunnen worden

Tabel 7. Hobbies reported in Tavistock national sample, 1965
(men and women, 21+)
(Bron: Rapoport en Rapoport, 1975)

* Work continued in another form, e.g. studies	54	3.8%
* Home and family activities (useful activities distinguishing a good husband/wife/parent) e.g. saving, gardening, knitting, do it yourself, 'the children', etc.	913	64.0%
* Social activities (distinguishing a good citizen) e.g. Red Cross, charities, church, clubs, social evenings, entertaining, etc.	41	2.9%
* Skilled performance (non-competitive) e.g. model-making, collecting, crosswords, keep fit	37	2.6%
* Competitive activities (all sports and games)	130	9.1%
* Gambling, e.g. betting, bridge, bingo	26	1.8%
** Vicarious activity (all spectatorship activities or second-hand experience) e.g. reading, watching sport, touring	136	9.5%
** Submergent activities (non-productive activities where person is submerged, taken out of himself), e.g. playing music, walking, swimming, sailing, fishing, bird-watching	64	4.5%
** Exciting activities, e.g. skiing, motor-racing, dancing, rock-climbing	10	0.7%
Total		n=1.411

in de vrije tijd, valt onder de noemer openluchtrecreatie. In tabel 7 is te zien welke activiteiten zoal in de openlucht ten uitvoer worden gebracht. Van de vele vrijetijdsbestedingen die een mens kan verrichten, wordt ongeveer 5 à 6 procent als openluchtrecreatie betiteld. Kanttekening ten aanzien van deze tabel is dat deze twintig jaar geleden geproduceerd is en dus niet echt actueel meer is. De recreatie in de openlucht is de afgelopen twintig jaar enorm toegenomen zowel in deelname als aan diversiteit, door allerlei maatschappelijke veranderingen.

In de literatuurstudie van Andersson en de Jong (1985) wordt de verhouding tussen vrijetijdsbesteding thuis en elders eveneens onder de loupe genomen. Het blijkt dat in Nederland zo'n 60-70% van de vrije tijd thuis wordt doorgebracht. Deze globale percentages komen overeen met resultaten uit andere onderzoeken (Meeles, 1982; Reubsaet en Kropman, 1976) waarin vergelijkbare resultaten worden gevonden.

Uit tabel 8 blijkt dat van de natuurgerichte vormen van openluchtrecreatie het bezoek aan bossen en andere natuurgebieden de meest gezonde activiteit is. In het onderzoek naar het Gelders recreatief gedrag komen Reubsaet en Kropman (1976) tot eenzelfde bevinding.

Tabel 8. Deelname aan diverse recreatievormen
(participatiegraad)
(Bron: Meeles, 1982)

familiebezoek	30.2	(3153)
bosbezoek	7.2	(754)
zwemgelegenheid	3.7	(391)
watersport	1.3	(137)
vissen	1.3	(139)
rondrit met auto	6.6	(689)
rondrit met fiets	3.4	(357)
wandeltocht	4.3	(446)
toeschouwer bij sport	3.7	(386)
sport beoefenen	4.0	(419)
bezoek evenementen, attractiepunten	2.7	(281)
niemand buiten de woon- plaats geweest	47.0	(4908)
anderszins	5.1	(536)
totaal aantal huishoudens	10443	(12596)

Tabel 9. Tochten met een bepaald doel naar bestemming
(Bron: Reubsaet en Kropman, 1976) (n=1.265)

amfibische recreatie	5.2
watersport	1.0
vissen	2.5
attractiepunten	3.9
landrecreatie in niet-ingerichte gebieden	8.5
familie, kennissen	42.9
mogelijkheden voor ontspanning en vertier	10.0
winkels	8.5
sportakkommodatie, actief	5.6
sportakkommodatie, passief	1.5
overige	10.4

Het bezoek aan de niet-ingerichte gebieden voor landrecreatie, zoals bossen en heideterreinen, scoort ook in dit onderzoek het hoogst in de categorie openluchtrecreatie.

2.4 Recreatie(activiteiten) in de natuur

De natuur biedt vele mogelijkheden tot vermaak en vertier. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van het totaal aan recreatie-activiteiten die ondernomen worden in de natuur. Beleving en waardering komen in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Schema 1. Participatiegraad van verschillende activiteiten
(Bron: Meeles, 1982)

activiteit	participatie- indeks
toeren	12.4%
rondrijden met de auto;	8.1%
rondrijden met fiets, bromfiets;	4.3%
wandelen	47.7%
met de hond wandelen;	8.3%
zo maar wat rondwandelen;	24.5%
een wandeltocht maken van minstens een uur;	14.9%
stationaire recreatie	16.4%
zo maar wat zitten, luieren, zonnen;	6.7%
tent of windscherm opzetten;	1.1%
recreatie aan het water, spartelvijver;	2.6%
spelletjes doen of sport beoefenen zoals balletje trappen, verstoppertje spelen, badminton;	6.0%
natuurgerichte recreatie	16.0%
flora bestuderen;	5.5%
dieren bekijken;	5.0%
geluiden van dieren bestuderen;	1.4%
fotograferen, filmen;	2.3%
plukken/verzamelen van planten, padde- stoelen en/of andere materialen;	1.8%
sportieve recreatie	3.1%
paardrijden;	0.6%
trimmen;	2.5%
overige antwoorden	4.9%

Wederom enkele resultaten uit het macrosociologische onderzoek 'bezoek aan bos- en natuurgebieden' waarin naar een aantal activiteiten onderzoek is gedaan. Meeles (1982) onderscheidt een zestiental activiteiten die in het rapport teruggebracht worden tot vijf categorieën (zie schema 2). Het zomaar wat rondwandelen vormt de meest favoriete activiteit. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat het zomaar wat rondwandelen een activiteit is die in combinatie met nagenoeg alle overige activiteiten wordt gedaan. Andere onderzoeken, uitgevoerd door of in opdracht van het Staatsbosbeheer in Drenthe en Overijssel laten eenzelfde gedragspatroon zien.

Een nog niet besproken factor die van veel belang is voor de keuze van een bepaalde activiteit of gebied is de afstand die men moet afleggen om het gewenste terrein te bereiken. Uit het landelijk onderzoek naar het bezoek aan bos- en natuurgebieden blijkt dat gemiddeld een betrekkelijk geringe afstand afgelegd wordt, namelijk hemelsbreed twaalf

kilometer. Dit komt overeen met ongeveer achttien kilometer over de weg. Enkel degenen die in gebieden, steden wonen met een geringe hoeveelheid bos en natuurterreinen in de nabije omgeving zijn geneigd om grotere afstanden af te leggen maar doen dit met een omgekeerd evenredige frequentie. Blijkbaar vormt dit, planologisch gezien, een tekortkoming of wordt het gemis aan bossen gecompenseerd door andere recreatieve activiteiten, bijvoorbeeld een bezoek aan het strand.

Onderzoek naar de recreatieve betekenis van het potentiële Nationale Park De Meinweg brengt aan het licht dat maar liefst 83% van de bezoekers een afstand van minder dan vijftien kilometer aflegt om het bos te bereiken.

Op basis van deze norm; 12,2 kilometer hemelsbreed wordt de recreatiefunctie uiteengelegd in twee verschillende functies;

- de uitlooptfunctie;
- de functie voor het dagtourisme.

Dit onderscheid wordt gemaakt door, en voor bosbeheerders. Echter niet alleen de afstand, als makkelijk kwantificeerbare variabele vormt de basis voor deze tweedeling. Wanneer iemand op betrekkelijk geringe afstand van een bos woont, kan hij dat bos vaker bezoeken en aldoende het bos goed leren kennen. De afstand woonplaats-bos vormt dan voor de bezoekfrequentie geen hoge drempel. Dat het gedrag in, en beleving en waardering van bossen ook gerelateerd is aan deze variabele afstand kan echter niet geconcludeerd worden.

De keuze om tot een bepaalde vorm van vrijetijdsbesteding te komen, en daarbij in het bijzonder in de openlucht, wordt beïnvloedt door een aantal factoren, onder andere door de sociologische factoren die in dit hoofdstuk aan de orde zijn gekomen. Naast deze eenvoudig achterhaalbare kenmerken als sexe, levensfase etc. wordt deze keuze gekenmerkt door een andere, microsociologische dimensie; de houding ten opzichte en motivering van de openluchtrecreatie. Deze individuele dimensie wordt in het volgend hoofdstuk behandeld.

3. NATUURBELEVING EN -WAARDERING

In dit hoofdstuk komen enerzijds de persoonlijke kenmerken en achtergronden van de natuurbezoeker aan de orde die tot deze specifieke vorm van openluchtrecreatie leiden, en een daaruit voortvloeiende beleving en waardering. Anderzijds zal deze waardering en beleving benaderd vanuit kenmerken en structuren van de natuur. Met andere woorden; of bepaalde typen natuurlijke vegetatie leiden tot een bepaald type gedrag, waardering en beleving.

3.1 Achtergronden van natuurgericht recreatiegedrag

In het vorige hoofdstuk zijn enkele persoonskenmerken beschreven die van belang zijn voor de structurering en organisatie van de vrije tijd. Van een andere dimensie is de factor die door Van der Poel en Mommaas (1985) persoonlijkheidsstructuur wordt genoemd. Deze dimensie bevindt zich op individueel, psychologisch niveau en behelst de complexe materie van waarden en normen van een actor, zijn motieven en voorkeuren met betrekking tot, onder andere, bepaalde openluchtrecreatieve activiteiten.

Kelly (1983) onderscheidt een tweetal dimensies (zie afbeelding 4) om tot een zekere indeling te komen van de verschillende motieven die leiden tot een bepaald recreatief gedrag. De eerste dimensie is die van 'vrijheid'; het gevoel dat iemand iets kan doen omdat hij/zij dat zelf wil. Kelly plaatst hierover de volgende opmerking;

"leisure may not be as determined as implied by the class-determination model, but is also not entirely a matter of personal definition".

De twee schalen van vrijheid zijn laag en hoog met betrekking tot activiteiten die gedaan worden uit een gevoel van verplichting, dan wel als bezigheid waar "men echt zin in had".

Deze bevinding wordt ondersteund door Shaw (1985) die uit haar onderzoeksresultaten concludeert dat keuzevrijheid een belangrijk element is in de organisatie van de vrije tijd maar dat deze begrippen geen synoniemen van elkaar zijn.

De tweede dimensie is het doel, de betekenis die door de actor gegeven wordt aan zijn eigen handelen. Deze dimensie wordt door Kelly verdeeld

Afbeelding 4: Percentages of activities in revised paradigma
(Bron: Kelly, 1983)

FREEDOM			
high		low	
M E A N I N G	intrinsic unconditional leisure	31%	compensatory leisure (5%) recuperative leisure (25%) 30%
	social relational leisure	22%	role determined leisure 17%

in twee klassen; het sociale doel en het intrinsieke doel.

De activiteiten waarbij iemand geacht wordt aan een zeker rolpatroon te moeten voldoen wordt gecategoriseerd onder "social meaning". Wanneer iemand in zijn vrije tijd niet hoeft te voldoen aan bepaalde verwachtingen betreffende zijn handelen, dan wordt een activiteit ondernomen om de intrinsieke waarde van die activiteit. Op basis van deze twee dimensies, onderkent Kelly een viertal categorieën van motivatie, weergegeven in afbeelding 4. Over dit model schrijft de auteur;

"In this model not only is freedom retained as a central defining element, but the social meaning of leisure is stressed to recognize the reality of recuperation from the constraints of other roles and the centrality of primary-group interaction as a kind of leisure. Relational leisure is chosen first because of the interaction rather than the form of the activity or the locale".

Shaw (1985) onderscheidt, in tegenstelling tot Kelly, vier dimensies die voor recreatie van belang zijn; freedom of choice, intrinsic motivation, enjoyment en relaxation.

Gebaseerd op de gedachte dat openlucht-recreatieve activiteiten altijd gedaan worden met een bepaalde zingeving, is in een aantal studies gevraagd naar de beweegredenen en/of motieven van de vrijetijdsbestedingen. Hieronder volgen enkele resultaten verkregen uit onderzoeken waarin getracht is om deze redenen voor een specifieke openlucht-recreatieve activiteit te achterhalen.

Loesch (1980) heeft een 64-tal motieven tot bosbezoek aan een onderzoek onderworpen. De tien belangrijkste redenen zijn weergegeven in tabel 10. Het zijn vooral de intrinsieke kwaliteiten van het landschap

Tabel 10. Een tiental motieven tot bosbezoek
(Bron: Loesch, 1980)

wege der frische saubere Luft	6.18
wege der Ruhe im Wald	6.04
Erholung suchen	5.98
Entspannung suchen	5.77
spazieren gehen	5.75
im Freien gehen	5.70
die Frische des Waldes genießen	5.69
wegen der Gesundheit	5.51
beruhigende Wirkung des Waldes	5.45
wandern	5.41

en rust en ontspanning, die als voornaamste motieven voor een bosbezoek worden aangemerkt.

In het onderzoek 'Openluchtrecreatie in Gelderland' (1976) vonden Reubsat en Kropman de in tabel 11 vermelde waardenoriëntaties ten aanzien van het bezoek aan een bestemming met openluchtrecreatief karakter. Ditmaal komt naar voren dat het voornaamste beweegreden tot openlucht-recreatieve activiteiten er een van sociale aard is. Het gezelschap en vermaak met andere personen wordt gevonden als de belangrijkste waarden-oriëntatie.

Tabel 11. Enkele waardenoriëntaties ten aanzien
van openluchtrecreatie.
(Bron: Reubsat en Kropman, 1976)

gezelschap en vermaak	14.2%
landschap en rust	10.2%
privacy	8.9%
het ontspannen	8.8%
vrijheid en ongebondenheid	6.2%
actief bezig zijn, actie	6.7%

Op basis van de door Kelly gedefinieerde dimensies van motieven, kan het bosbezoek gekarakteriseerd worden als een "echte" vrijetijdsbesteding, een activiteit die wordt ondernomen zonder al te veel gevoelens van verplichting. Deels trekt men de natuur in omwille van het aantrekkelijke milieu, maar een bos wordt eveneens bezocht op grond van sociale overwegingen, uit gezelligheid en het samen recreëren in gezelschap van het gezin of andere personen.

In enkele onderzoeken is getracht om een aantal waarden met betrekking tot de recreatie in de natuur te achterhalen. Naast het feit dat

openluchtrecreatie veelal plaatsvindt in gezelschap van andere personen, wordt dit door de betrokkenen ook als zodanig gewaardeerd.

Onder andere uit het onderzoek van Crandall (1979) is gebleken dat men er veel waarde aan hecht om met een bepaalde groep een zekere activiteit te ondernemen.

De houding ten opzichte van de natuur is een ander aspect van het totaal aan waarde en normen. Jackson (1985) komt tot de conclusie dat de voorkeur voor openluchtrecreatieve en milieuvriendelijke recreatievormen is gerelateerd aan een positieve houding ten opzichte van de natuur. Deze relatie tussen voorkeur en houding is sterker wanneer gevraagd wordt naar specifieke aspecten die betrekking hebben op het natuurlijk milieu dat voor de recreant's activiteit van belang is, dan voor de wat algemenere onderwerpen met betrekking tot het milieu.

Een ander veronderstelling was dat het lidmaatschap van een natuurbeschermingsorganisatie een maat zou kunnen zijn voor een positieve houding ten opzichte van de natuur. Onderzoek (De Bruin en Kaffener, 1984) naar deze relatie onder jongeren bracht aan het licht dat ongeveer 20% van de respondenten lid was van zo'n organisatie.

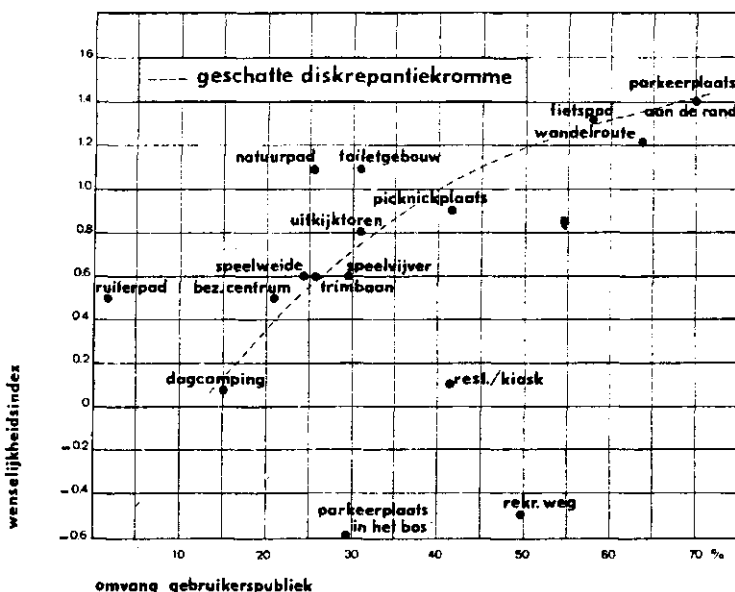
Een probleem dat zich voordoet, is de mate van discrepantie tussen houding en voorkeur enerzijds en het geëtaleerde gedrag anderzijds (Bos en Recreatie 10, 1978). Een vergelijking van resultaten uit verschillende onderzoeken (Katteler en Kropman, Meeles 1982, zie tabel 12) naar voorkeur en daadwerkelijk uitgevoerde activiteiten laten een duidelijk verschil zien. In het bijzonder het fietsen en toeren zijn klaarblijkelijk geliefde activiteiten waar men in het algemeen niet aan toekomt.

Tabel 12. Voorkeur voor, en ondernomen activiteit
(Bronnen: 1. Katteler en Kropman 1975; 2. Meeles 1982)

	voorkeur activiteit (1)	ondernomen activiteit (2)
wandelen	86%	85.1%
fietsen	69%	6.9%
toeren	51%	15.6%
stationaire recreatie	29%	25.0%

Ook afbeelding 5 geeft deze verschil tussen wenselijkheid en gebruik van voorzieningen duidelijk weer.

Redenen voor dit verschil kunnen bijvoorbeeld zijn; gezinsomstandigheden, de grote afstand, een te gering aanbod van mogelijkheden of een

afbeelding 5: samenhang tussen wenselijkheid en gebruik van voorzieningen (Bron: Bos en recreatie 10, 1978)

gebrek aan tijd. Dit hangt samen met de in het vorig hoofdstuk beschreven factoren die bepalend zijn voor iemands recreatiepatroon. Naast iemands wensen en voorkeuren zijn er andere sociale praktijken die invloed uitoefenen op iemands tijdsbesteding, inhoudelijk en structurerend. Hieraan valt nog toe te voegen dat een bepaalde set voorkeuren en houdingen ten opzichte van recreatie in de natuur, gegeven iemands levensstijl, wellicht in een aantal onderling vervangbare activiteiten kan resulteren die een vergelijkbare mate van bevrediging geven aan de recreant.

3.2 De waardering en beleving van de natuur

Voor een verblijf in de openlucht wordt veelal verkozen omwille van de prettige omgeving waarin gerecreëerd kan worden. De evaluatie en waardering van een landschap vloeit voort uit het aanwezig zijn (geweest) in die omgeving, waarbij men in meer of mindere mate actief is geweest. De waardering van een landschap is een proces dat bestaat uit drie min of meer deelprocessen; waarnemen, beleven en beoordelen.

Waarnemen is het totaal van zintuiglijk bewustworden van de omgeving. Het waarnemen levert slechts een beperkte hoeveelheid informatie op daar ieder persoon op z'n eigen manier selecteert en verwerkt. De "eigen manier" is afhankelijk van zintuiglijk vermogen en iemands interesse.

"Beleving is een integraal psychisch fenomeen. Dit wil zeggen het betreft de hele mens en is niet of veel minder dan de waardering gebonden aan persoon, groep, doel, plaats of tijd. De beleving speelt zich voornamelijk af op een onbewust niveau, lopend van archetypische voorstellingen tot esthetische ervaringen" (Coeterier, 1977).

Tot slot is er het cognitieve proces van beoordeling. Op basis van wat men heeft waargenomen en beleefd, komt men al dan niet tot een waardering van het landschap. Vooral dit deel van het gehele proces is afhankelijk van waarde en normen van een persoon en, in termen van een holistische benadering, de organisatie en structurering van het actor's alledaagse leven.

De manier waarop men een landschap waarneemt en beleeft is in sterke mate afhankelijk van de interesse voor dat landschap. Een gerichtheid op het beleven van het landschap zal leiden tot een bewuster waarnemen van het landschap dan wanneer het landschap een decor vormt voor een bepaalde activiteit. De beoordeling van het landschap vormt daarbij resp. de beoordeling van het onderwerp, cq. doel van een activiteit en de waardering van een decor, als 'drager' van een activiteit. Het landschap als object van beleving leidt tot een beoordeling van de intrinsieke waarde van het landschap.

Zij die de natuur opzoeken om deze te kunnen beleven zullen hun gedragspatroon daarop afstemmen. Men zal kiezen voor een activiteit en mogelijkwerwijs een omgeving die zo goed mogelijk voldoet aan hun specifieke wensen.

De waardering en beleving van het landschap geschiedt op verschillende niveaus (Coeterier, 1974);

- beleving van de macrostructuur: manier, vorm waarop gebieden aaneen geschakeld zijn;
- beleving van de mesostructuur: de vorm van de ruimte, aard van de randen, cyclische dynamiek, reliëf;
- beleving van de microstructuur van het landschap: microreliëf, bodembedekking, aard van de textuur.

Het macroniveau van beleving wordt gevormd door de totale ruimte die een actor zich kan toeëigenen en waarmee hij zich 'een kan voelen'. Verschillende natuurbelevingsonderzoeken (Boerwinkel, 1980; De Bruin en Kaffener, 1984) vinden een relatie tussen dit niveau van beleven en "het tot jezelf komen" als vorm van existentiële zelfbeleving, met andere woorden 'recreatie' in de zuiverste betekenis van het woord. Het tweede niveau van beleving heeft betrekking op de samenstelling van het landschap, de afwisseling tussen de verschillende vegetatietypen zoals naald- en loofbossen, heidevelden enz. Plaatsen met een zekere landschappelijke spanning; een overgang tussen verschillende vegetatietypen wordt veelal opgemerkt en gewaardeerd. In het bijzonder daar waar het landschap over gaat van een gesloten vegetatietype naar een open omgeving verblijven recreanten meer frequent dan in bepaalde aaneengesloten vegetatietype.

In de genoemde onderzoeken bleek dit niveau van waardering overeen te komen met het zoeken naar rust en ontspanning waarbij het landschap dienst doet als decor en drager van activiteiten. Het heeft vooral een instrumentele functie en waarde ten behoeve van openluchtrecreatieve activiteiten.

Het microniveau van waardering en beleving komt overeen met de exploratie van de natuur, het bewust waarnemen van een plant of dier. Het landschap wordt bestudeerd tot in details. Dit niveau van beleven is in sterke mate gekoppeld aan educatie; iets willen leren over de natuur.

De verschillende niveaus van beleving en waardering hangen samen met de verkozen recreatieve activiteit en de sociale context waarin dit gebeurt. Een bezoeker die alleen gaat wandelen zal het landschap en de natuur anders beleven dan het echtpaar dat met het gezin in hetzelfde gebied wat rondtoert. Daarnaast zijn het zoals gezegd, iemands levensstijl, zijn waarden en normen en houding ten opzichte van de natuur die bepalend zijn voor de waardering van de natuur. Samenhangend met de levensstijl is de sociale groep waarmee gerecreëerd wordt en met welk doel een bepaalde vrijetijdsactiviteit is ondernomen.

Naast vele sociologische kenmerken als sexe, levensfase enz., die in de voorgaande paragrafen reeds aan de orde zijn geweest, is een belangrijk aspect van landschapsbeleving en -waardering de mate van voorervaring met een bepaald landschap. Een herhaling van bezoek, het opnieuw

beleven van een landschap verloopt op een andere manier dan wanneer men voor het eerst een gebied bezoekt. Een eerste bezoek kenmerkt zich door een sterke gerichtheid op oriëntatie in een bepaald gebied. Het waarnemen van de landschappelijke omgeving wordt gedaan, enerzijds omwille van zijn belevingswaarde maar anderzijds ter oriëntatie, om de weg niet kwijt te raken. Waar en wat men beleeft, is afhankelijk van de informatie die men ter beschikking heeft over het desbetreffende gebied, zoals kaarten of folders.

Wanneer men voor de eerste maal een natuurterrein bezoekt, kunnen verwachtingen aangaande het landschap in hoge mate afwijken van de werkelijke waarde van het gebied, hetgeen zowel een positieve als negatieve waardering tot gevolg kan hebben. Men kan aangenaam verrast zijn maar zich ook in hevige mate teleurgesteld voelen over hetgeen men gezien en gedaan heeft in het bezochte natuurterrein. Naarmate men een gebied vaker bezoekt, worden verwachting en waardering steeds beter op elkaar afgestemd. De feitelijke kennis van het landschap neemt toe en deze toeëigening leidt tot een grotere spreiding over het natuurterrein. De angst gedesoriënteerd te raken, is aanmerkelijk verminderd en de bezoeker heeft de mogelijkheid het landschap uitsluitend op z'n esthetische kwaliteiten te kunnen beleven. Coeterier (1977) concludeert in zijn onderzoek naar de beleving van het landschap dat hoe bekender het landschap is of lijkt te zijn, hoe sterker dus de mate van toeëigening is, hoe hoger het gewaardeerd wordt.

"People with a more intense participation (in time and interest) in a recreation activity do not only have specific norms of behaviour within a different social world, they also tend to be more possessive towards a specific resource or leisure setting" (McAvoy, Graman, Burdge, Absher, 1980).

Deze toeëigening staat in verband met een maatschappelijke ontwikkeling van privatisering en individualisering die zich de laatste jaren manifesteert. De toenemende oriëntatie op de privésfeer gaat samen met een privatisering van de publieke ruimten, onder andere openbare ruimten in steden.

"Brunt gebruikt de term 'de strategie van het verspreide dorp', voor het verschijnsel dat mensen op verschillende plekken in de stad ruimten gecreëerd hebben waar ze min of meer thuis zijn. Dit kunnen kroegen of delen van een park zijn" (uit: Andersson en de Jong, 1985).

Een verschil in mate van voorervaring en toeëigening van een bepaald

gebied kan ook een bron vormen voor conflicten tussen verschillende typen bezoeker. Het bekend zijn met een gebied kan leiden tot een bepaald onbeschreven model van toelaatbaar gedrag. Nieuwkomers die niet op de hoogte zijn van de 'regels' kunnen deze mogelijkwerwijs overtreden en voor een verstoring zorgen van de onderlinge verhouding tussen verschillende typen bezoekers (Jacob en Schreyer, 1980). Dit wordt in het volgende hoofdstuk wat uitvoeriger behandeld.

3.3 De invloed van het landschap op beleving en waardering

In de hierboven weergegeven paragrafen is de waardering en beleving behandeld op basis van kenmerken van de recreant; zijn levensstijl, voorervaring enz. De andere zijde van deze belevingsrelatie is de natuur. Door de aanwezigheid van een bepaalde vegetatie in verschillende typen wordt een recreatiemilieu geschapen dat blijkens de verschillende onderzoeken door het publiek bijzonder gewaardeerd wordt. Het landschap vormt daarbij soms het object van een recreatieve activiteit en veel vaker het decor, de drager ervan.

Ter vergelijking: Een museumbezoek geschiedt voornamelijk om de tentoonstelling te aanschouwen en nagenoeg nooit om de prettige sfeer van het gebouw en zijn expositieruimten te proeven. Een museumbezoeker is, in het algemeen, veel sterker objectgericht dan de bosbezoeker.

Er is een tweedeling aan te brengen met betrekking tot de kwaliteiten van het natuurlijk milieu. Enerzijds wordt in een natuurlijke omgeving een bepaald klimaat geschapen, de zogenaamde afgeleide kwaliteiten, terwijl anderzijds het bos, afhankelijk van leeftijd, soortenrijkdom en standplaats een bepaalde structuur heeft, de intrinsieke kwaliteit van het terrein.

Met betrekking tot de afgeleide kwaliteit, het volgende citaat:

"Der Wald wirkt in mehrfacher Hinsicht erholungsfördernd. Insbesondere zu nennen sind: die Sauberkeit der Luft, das Schonklima auf grund geringerer Luftbewegung und verminderter Strahlung, Lärmfreiheit, das Überwogen der Farbe grün, die geringere Geschwindigkeit der natürlich ablaufende Prozesse, sowie die Vielfalt der Sinnesreize, die eine beruhigende und gleichzeitig anregende Wirkung haben. Ausserdem fordert der Wald zu körperlicher Bewegung heraus, die bei der sonst

überwiegende Eintonigkeit der Tätigkeit zum wesentlichen Bestandteil der Erholung werden kann" (Windhorst, 1978).

Het citaat van Windhorst noemt een groot aantal natuur- en bosklimatologische kwaliteiten die de bezoeker geboden worden. Echter ze worden niet allemaal in gelijke mate gewaardeerd. Loesch (1980) vindt als voornaamste reden tot bosbezoek motieven die erop duiden dat men naar het bos gaat omwille van zijn afgeleide beleevingswaarden; "wegen der frische, saubere Luft; wegen der Ruhe im Wald". Zoals uit de motieven blijkt, wordt het bos vooral bezocht omwille van zijn afgeleide kwaliteiten; het aangename klimaat en decor dat ontstaat door de aanwezigheid van bomen. Natuurgerichtheid; een bosbezoek omwille van de intrinsieke kwaliteiten van het bos, vormt een minder belangrijke reden voor een bezoek aan het bos.

Vooraf het motief rust in relatie met het natuurlijk milieu heeft vele onderzoekers op een dwaalspoor gebracht. Verondersteld werd dat men het bos bezocht als vlucht uit het stedelijk milieu, ter compensatie. Later onderzoek (Katteler en Kropman, 1978) heeft echter weer uitgewezen dat dit niet zozeer gebeurt ter compensatie maar vooral omwille van de (afgeleide) kwaliteiten van het natuurlijk milieu en een positieve houding ten opzichte van de recreatieve mogelijkheden van zo'n omgeving.

Loesch (1980) heeft in hetzelfde onderzoek 'Typologie der Waldbesucher' 107 eigenschappen van een dennen- en een beukenbos laten beoordelen middels foto's. Via een factoranalyse werd het resultaat gereduceerd tot een zestal factoren;

- allgemeine Akzeptanz;
- allgemeine Ablehnung;
- Offenheit;
- Erholbarkeit;
- Grossartigkeit;
- Nüchternheit.

Alleen de derde factor houdt direct verband met de intrinsieke beleevingswaarde en structuur van het bos. De overige vijf factoren hebben betrekking op de waardering van de afgeleide kwaliteiten van het bos. Naast het gezonde groene klimaat dat geschapen wordt, heeft het bos een bepaalde structuur. Een dennenbos is anders als een beukenbos; een jonge twintigjarige douglasaanplant creëert een ander microklimaat dan een tweehonderd jaar oude eikenopstand en een oeverbos, rijkelijk

voorzien van een kruiden- en struikenlaag maakt een andere indruk dan een armetierige berken-eikenvegetatie.

Jacob (1973) legt de bosstructuur uiteen in een vijftal factoren die het totale bosbeeld en zijn beleving beïnvloeden;

- de structuur: hiertoe behoren mate van ongelijkheid, aantal lagen en aantal boomsoorten;
- de doorzichtigheid: de mate waarin de kronen het bos overdekken, aantal elementen, stamvorm, hoogte;
- de economische waarde van een bos;
- de diversiteit: de combinatie van soorten bomen en bodembegroeiing, loof- en naaldhout, lichtintensiteit;
- de verticale opbouw: kleurverwerking en begroeiing op stam.

Mijns inziens is de derde factor, de economische waarde van een bos een tamelijk vreemde variabele in het totaal van factoren door Jacob geformuleerd. De beleving en waardering van een bos vindt naar mijn mening niet plaats op zijn economische waarde.

Een andere indeling om natuurlijke structuren modelmatig te kunnen benaderen wordt gegeven door Katteler en Kropman (1975) in hun onderzoek naar de recreatieve functie van het bos. Zij onderscheiden een drietal componenten, uiteengelegd in een aantal elementen die in grote lijnen bepalend zijn voor het bosbeeld;

1. structuur
 - mate van openheid, doorzichtigheid;
 - mate van complexiteit, aantal soorten bomen;
 - aantal lagen, padenstelsel;
 - afwisseling begroeiing en open ruimte;
2. vorm en kleur
 - stamvorm;
 - reliëf;
 - hoogteverschillen in de opstand;
 - mate waarin kronen het bos bedekken;
 - verticale cq. horizontale begroeiing;
 - vorm van de paden;
 - kleurvariatie;
 - lichtinval;
3. inhoud
 - loofhout of naaldhout of gemengd;
 - soort bomen;
 - bodembedekking;
 - paddestoelen;
 - dieren.

(bron: Katteler en Kropman, 1975)

Twee oneigenlijke elementen in deze opsomming zijn respectievelijk

'padenstelsel' en 'vorm van de paden'. Deze infrastructurele elementen komen voort uit het gebruik van een natuurterrein maar zijn voor de beleving van het bos inhoudelijk van een ander niveau.

Deze drie componenten komen overeen met verschillende niveaus van beleving. De componenten structuur en vorm en kleur met de daarbij behorende elementen vormen tevens het object van beleving van de mesostructuur. De inhoud, de derde component en de beleving van de microstructuur komen qua niveau eveneens overeen.

In diverse onderzoeken is getracht om inzicht te krijgen in het belang van deze drie componenten. In het onderzoek 'Bossen, natuurreservaten en recreatie in Overijssel' is bijvoorbeeld onderzocht de mate van waardering van verschillende type bodembedekking:

- een bos waarvan de bodem bedekt is met gras of heide	0.8
- een bos waarvan de bodem bedekt is met laag struikgewas	0.4
- een bos waarvan de bodem bedekt is met afgevallen takken en omgevallen bomen	-0.5
- een bos waarvan de bodem niet begroeid is, uit kaal zand bestaat	-0.6

(score: 2 = zeer aantrekkelijk, -2 = zeer onaantrekkelijk)
(bron: Bos en recreatie 10, 1978)

Een resultaat uit een ander onderzoek van Staatsbosbeheer naar het recreatief gebruik, waardering en beleving van het potentiële Nationale Park De Meinweg, was een rangorde van natuuraspecten die van belang werden geacht voor de beleving. Gevraagd werd aan de respondent om aan te geven welke drie van de verschillende aspecten het belangrijkste waren met betrekking tot de beleving van dat gebied. Dit leverde de volgende verdeling op:

1. de afwisseling van bos, heide en vennen;
2. de hoogteverschillen;
3. de vennen;
4. de heide en andere open terreingedeelten;
de bossen;
fauna-elementen;
5. de beekjes;
flora-elementen.

De elementen, samenhangend met de beleving van de mesostructuur van het natuurlijk milieu krijgen in dit onderzoek de hoogste waardering. De

micro-elementen worden in deze rangorde duidelijk lager geplaatst. Een ander aspect van natuurbeleving is de voorkeur voor een bepaald typen bos. Hanstein (uit Kruf en Sambeek, 1982) vindt een volgende verdeling van voorkeuren;

gemengd bos ...	70%
naaldbos	19%
loofbos	3%
geen voorkeur .	8%

(bron: Hanstein, uit Kruf en Sambeek, 1982)

In andere onderzoeken naar het favoriete bostype komen allerlei resultaten naar voren (Ruppert, 1971; Katteler en Kropman, 1975; Hanstein, 1967) die een bepaald beeld oproepen. In veel gevallen wordt namelijk de voorkeur uitgesproken voor het bostype dat het meest vertrouwd is. Onderzoek in Duitsland gaf als resultaat dat gemengde bossen en daarna naaldbossen het meest gewenst waren. Deens onderzoek daarentegen bracht aan het licht dat het beukenbos het meest favoriet was. Denemarken's vegetatie wordt bij uitstek gekenmerkt door grote hoeveelheid beukenbos.

Een ander markant resultaat uit deze onderzoeken is dat de mate van afwisseling van veel belang is voor de waardering en beleving van een bos. Diversiteit en variatie in bosstructuur, leeftijdsopbouw en bos-typen en alle daarmee samenhangende aspecten worden door de recreant in hoge mate gewaardeerd.

Afwisseling op microniveau wordt in veel mindere mate geapprecieerd hetgeen in verband gebracht kan worden met het gegeven dat slechts een gering aantal personen naar het bos komt om de natuur daadwerkelijk tot in details te bestuderen.

Wanneer het natuurlijk milieu unieke kwaliteiten in zich herbergt, kan dit echter een reden zijn tot bezoek, zoals het bezoek aan een Nationaal Park. In het kader van dit onderzoek vormt dit een interessant gegeven aangezien het ontstaan van het park niet gebaseerd is op z'n uitzonderlijk natuurlijke kwaliteiten. De keuze om een bezoek te brengen aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, zonder de kunstcollectie in het Kröller-Müller museum te bezichtigen, temidden van zoveel andere, vergelijkbare natuurgebieden (de Planken Wambuis, het Deeler Woud), en gezien de entreprijs die men dient te betalen, zal op meer gebaseerd en gemotiveerd zijn dan alleen een beleving van de natuur. Een deel van

de meerwaarde wordt, uiteraard, gevormd door de fietsvoorzieningen in het park aanwezig. Daarnaast draagt mogelijkerwijs de titel "Nationaal Park" met de daaraan verbonden faam en "status" eveneens bij tot deze meerwaarde.

4. RECREANTEN IN DE NATUUR

Recreatie in de openlucht kent een drietal verhoudingen; op extra-, inter- en intrapersoonlijk niveau. Op het extrapersoonlijke niveau bevindt zich de relatie tussen de recreanten en de natuurlijke omgeving. De verhoudingen tussen de recreanten onderling vormt het interpersoonlijk niveau en het intrapersoonlijk niveau wordt gevormd door de verhouding tussen de individuele verwachting en beleving van een bepaalde activiteit.

4.1 Recreatie in de natuur

De multiple-use gedachte ten aanzien van het bosgebruik onderscheidt de recreatieve functie als een van de functies die vervuld wordt door het bos. Sterker nog, het verkrijgen van overheidssubsidies, in Nederland, via de bosbijdrageregeling, is alleen mogelijk wanneer het bosgebied opengesteld wordt voor recreanten. Deze toegankelijkheid gaat zo nu en dan gepaard met problemen. Bossen en andere natuurterreinen die te maken hebben met een hoog bezoekersaantal boeten daarbij weleens aan natuurlijke waarde in. Toename van de recreatieve druk kan leiden tot verstoring van het dierenleven, vermindering van het soortenrijkdom, vooral van planten die tredgevoelig zijn en anderszins negatieve invloed op de flora en fauna (Den Hertog, 1985). In een enkel geval is er echter ook sprake van een positief effect zoals de recreatieve invloed op het instandhouden van zandverstuivingen.

In dit verband is de draagkracht van de recreatie-omgeving van belang. Speight (uit Gauthier, 1980) geeft een definitie van deze draagkracht (carrying capacity): "the maximum intensity of use by specific forms of recreation activity, measured in terms of numbers of people/season/year a given area will support without undergoing an unacceptable degree of ecological change away from the ecosystem condition considered desirable". De draagkracht van het natuurlijk milieu is geen absolute norm die gehanteerd kan worden. Basis voor het bepalen van de waarde van de draagkracht vormen allereerst de beheersdoelstellingen. Overeenkomstig de beheers-doelstellingen zal een draagkracht vastgesteld kunnen worden hetgeen een subjectieve, beleidsmatige beslissing is. Een

Tabel 13. Recreation opportunity criteria
(Bron: Brown, Driver en McConnell, 1978)

criterion name;	required standards by opportunity class;					
	primitive	semi non-motorized	primitive non-motorized	semi primitive motorized	rustic	concentrated
site of area (acres)	larger than 5000	larger than 2500	larger than 5000	larger than 5000	larger than 1	larger than 1
remoteness (sight and sounds of man)	more than 3 miles from any road	more than 1/4 mile from any road	more than 1/4 mile from any road	more than 1/4 mile from any road	more than 1/4 mile from any road	more than 0 miles from any road
irreversible effidence of men (roads)	0-1% of area	0-5% of area	0-5% of area	0-5% of area	0-25% of area	0-100% of area
renewable resource modification	0-30% of area	0-70% of area	0-70% of area	0-70% of area	0-70% of area	0-100% of area
coefficient *	8	20	20	20	1.800	7.300
						36.500

*: hypothetical recreation day coefficient to determine maximum supply (recreation/day/year)

terrein dat als nationaal park beheerd dient te worden, zal aanmerkelijk minder bezoekers kunnen tolereren dan bijvoorbeeld een stadspark. Om de draagkracht van een terrein te kunnen bepalen, is het eveneens van belang de kwaliteiten en mogelijkheden van het terrein te onderkennen. Een juiste typering van een terrein kan leiden tot adequate beheersdoelstellingen en daardoor ook tot optimale recreatieve mogelijkheden, gegeven de kwaliteiten van het terrein.

Een voorbeeld van verschillende terreintypen wordt door Brown, Driver en McConnell (1978) gegeven (zie tabel 13). Zij onderscheiden op basis van onder ander gebiedsgrootte en humane invloed een zestal terreintypen, variërend van primitief tot geurbaniseerd.

Tabel 14. Motieven, effecten en activiteiten per bezoekerstype
(Bron: De Soet, 1977)

type	activiteit	effect	motief
natuur-onderzoeker	wandelen verzamelen	verdwijnen zeldzame planten, verstoring, bodemverdichting	kennisvergaren ontspannen, stilte, hobby
natuur- en landschap-schoon genietters	wandelen (lang, evt. met hond) fietsen, paard-rijden, trimmen	verdichting op paden of lostrappen door paardenhoeven	rust, stilte ontspanning, sport, avontuur
stationaire recreanten 1	wandelen (kort) hond uitlaten, picknicken, zonnen, spelen, toeren	erosie, eutrofiëring, verdichting, verstoring, plat-zitten vegetatie	ontspanning, kijken naar de natuur, 'sport en spel'
stationaire recreanten 2	picknicken, zonnen, luieren tent opzetten, toeren, crossen wandelen (kort)	rustverstoring; radio's e.d., erosie, eutrofiëring, bodemverdichting, plat-zitten vegetatie, vergraving	ontspanning, kijken naar ver-keersgebeuren in gezelschap van gelijkgezinden
object-bezoekers	spelen, zitten	indirect: lawaai, drukte op toegangs-wegen (indien langs natuurgebied)	gezelligheid, afleiding, vermaak, vertier.

Een ander aspect dat van invloed is op het vaststellen van deze draagkracht, zijn de activiteiten die ondernomen worden en de invloed ervan op de natuurlijke omgeving. De activiteiten die een bezoeker pleegt te doen kunnen naar vorm uiteengelegd worden in activiteiten met een grote

en geringe invloed op de natuur. De Soet (1977) heeft een bezoekers-typologie gemaakt en getracht aan te geven wat het effect van ieder type is op de natuur (zie tabel 14).

Ofschoon het geen uitputtende typologie is, wordt in grote lijnen aan-gegeven wat de invloed van een bepaalde activiteit is op de natuur. Naar mijn mening is daarbij niet zozeer het type bezoeker van invloed maar is de activiteit in relatie met iemands individuele houding ten opzichte van de natuur in sterke mate bepalend voor de uitwerking op de natuur. De ene natuuronderzoeker zal zich keurig gedragen conform de regels wanneer hij een plantje wil fotograferen om zo min mogelijk schade toe te brengen aan het milieu terwijl een ander besluit om het plantje mee te nemen voor zijn toch al unieke herbarium. Daarnaast is overeenkomstig de definiëring niet de activiteit zelf schadelijk maar de frequentie en concentratie van deelnemers waarmee deze plaatsvindt. In deze is het terreintype waarop of -in de activiteiten plaatsvinden eveneens een belangrijk aspect. Het ene terreintype wordt gekenmerkt door een grotere mate van gevoeligheid voor recreatieve invloeden dan andere typen.

Intensief terreingebruik door hoge bezoekersaantallen of frequent gebruik kan leiden tot een aantasting van het milieu. Voorheen is reeds opgemerkt dat regelmatig gebruik ook kan leiden tot een toeëigening en grote mate van bekendheid met een bepaald gebied. Wanneer deze toeëigening geen verantwoordelijkheidsgevoel jegens die natuur met zich meebrengt of de houding ten opzichte van die natuur anders is, kan dit leiden tot een overschreiding van de draagkracht en vermindering van de natuurlijke waarden.

Dit valt waar te nemen in bosgebieden gelegen tegen of nabij bevolkingscentra die voor de jeugd een ideaal speelobject zijn of een aantrekkelijk gebied om de hond uit te laten. In zo'n gebied zal de beheerder het als een zware taak ervaren om de natuurlijke waarde van dat gebied zo hoog mogelijk te houden.

Wanneer beheerders de indruk krijgen dat gegeven het bezoekersaantal en recreatief gebruik van een terrein de doelstelling van hun beheer niet gerealiseerd kunnen worden, dan zijn zij genooddaakt maatregelen te nemen. Een veel gehanteerde methode is die van zonering. Middels gebods- en verbodsregels, mate van ontsluiting, informatieverstrekking en vegetatieve structurering is het mogelijk om de bezoekersstroom te (bege)leiden en ervoor te zorgen dat kwetsbare delen van het terrein

of diersoorten niet al te veel hinder ondervinden van de publieke belangstelling.

Een voorbeeld hiervan vormt de aanwezigheid van rustgebieden in het Nationale Park De Hoge Veluwe en het afsluiten van de wildbaan tijdens de bronsttijd met als doel het groot wild gebieden te geven zonder grote publieke verstoring.

Een ander interessant voorbeeld vormt de algemeen bekende regel dat men op paden en wegen dient te blijven tijdens een bezoek aan de bossen van het Staatsbosbeheer. Het Nationale Park De Hoge Veluwe hanteert deze gebodsbepaling bewust niet maar ziet zich evenmin genoodzaakt, door overmatige publieke betreding en verstoring middels dit gebod het publiek te begeleiden.

4.2 De recreanten onderling

Alvorens de verhoudingen tussen de recreanten onderling en groepen recreanten te beschouwen is het zinvol even stil te staan bij het begrip "conflict". Een algemene definitie van conflict wordt gegeven door Lindsay (1980):

"Outdoor recreation conflict is defined as any physical, social and psychological obstruction arising within or between participants and their recreation goals. Conflict may be inter- or intra-group in nature and can be identified with cause and effect relationship". De auteur maakt onderscheid tussen het innerlijke conflict, het conflict in een groep onderling of dat tussen (groepen) recreanten. Echter in deze definitie wordt gesteld dat een obstructie van hetgeen men zich had voor- genomen de voornaamste oorzaak van conflict is. Naar mijn mening is er al sprake van een conflict wanneer een verschil ontstaat tussen verwachting en hetgeen men heeft gedaan.

Aldus geredeneerd leidt dat tot de volgende definitie van conflict; "conflict is een subjectieve evaluatie van een activiteit of situatie waarvan de uitkomst niet overeen komt met de verwachting".

Oorzaken van conflict kunnen zijn van interpersoonlijke aard als resultaat van interacties tussen verschillende recreanten of van intrapersoonlijke aard wanneer verwachtingen met betrekking tot een bepaalde activiteit te hoog waren. Conflicten van intrapersoonlijke aard zullen in de volgende paragraaf uitvoeriger aan de orde komen. In deze

paragraaf wordt nader ingegaan op de interpersoonlijke conflicten. Een definiëring van het begrip conflict dat op dit niveau plaatsvindt, wordt gegeven door Jacob en Schreyer (1980);

"Conflict can be viewed as a special class of user-dissatisfaction, where the cause of one's dissatisfaction is identified as another group or individual's behavior".

Zeer nadrukkelijk komt in deze definitie naar voren dat conflict voortvloeit uit interactie met andere recreanten waardoor een zekere mate van onvrede ontstaat doordat het een verschil veroorzaakt tussen hetgeen men zich had voorgenomen en dat wat men heeft kunnen doen. Deze onvrede wordt door hen omschreven als;

"An individual's interpretation and evaluation of past and future social contact. Social contact defined as knowledge of another's behaviour, is a necessary condition for conflict. Contact can be direct - meeting someone face to face - or indirect, such as seeing a tent on the other side of the lake". Een andere vorm van indirect contact zijn de sporen dan wel resten van iemands aanwezigheid die door het latere bezoek worden aangetroffen.

Interpersoonlijke conflicten kunnen worden ingedeeld in een aantal verschillende typen, gebaseerd op bezoekersaantallen en recreatiestijl. In de engelstalige literatuur wordt dit type conflict aangeduid met de term "crowding". Gramann (1980) onderscheidt drie vormen van crowding;

1. numerieke drukte: het aantal bezoekers is te groot om de gewenste verwachting te realiseren;
2. gedragsmatige drukte: het negatief ervaren gedrag van anderen waarmee men geconfronteerd wordt;
3. fysieke drukte: door een bepaalde behoefte aan ruimte of privacy, ervaren sommige recreanten een terrein als te vol.

Het aantal, gedrag of nabijheid van andere recreanten heeft aldus Gramann een storende invloed op de doelen die men zich voor ogen had. In zijn theorie legt hij sterk de nadruk op het doelgericht handelen van de recreant terwijl naar mijn mening conflict ook voort kan komen uit een verschil in recreatie- cq. levensstijl.

Tijdens de interactie tussen meerdere personen kan een verschil in oriëntatie en houding met betrekking tot een activiteit of situatie bestaan. Dit kan eveneens aanleiding geven tot het ervaren van een verminderde beleving en waardering van een activiteit, overeenkomstig

het tweede type conflict dat door Gramann wordt onderscheiden; gedragsmatige drukte.

Jacob en Schreyer (1980) onderkennen een viertal factoren die een basis kunnen vormen voor deze vorm van conflict;

1. activity style: the various personal meanings assigned to recreation activities;
2. resource specificity: significance attached to using a specific recreation resource for a given recreation experience;
3. mode of experience: varying expectations of how a natural environment will be perceived during the recreation experience;
4. lifestyle tolerance: tendency to accept or reject different life styles.

Aldus de schrijvers worden interpersoonlijke conflicten veroorzaakt door een combinatie van deze vier factoren.

Een voorbeeld van een conflict gebaseerd op attitudeverschillen ten opzichte van de natuur in het algemeen is die tussen langlaufers en gebruikers van sneeuwscooters in het onderzoek van Jackson en Wong (1982). Naast de conflicterende interactie in het terrein, bleek er ook een verschil te bestaan in de beoordeling van elkaars levensstijl. Overigens was er in dit voorbeeld sprake van een asymmetrisch conflict. De langlaufers ervaarden de aanwezigheid van de sneeuwscooters wel negatief terwijl dat omgekeerd niet het geval was.

4.3 De verwachting van de recreant

Naast de verhouding recreatie en natuur en de onderlinge relaties tussen recreanten, is het intrapersonlijke niveau het derde niveau van conflict. Deze conflicten komen voort uit een verkeerde verwachting met betrekking tot een activiteit waardoor de uitkomst als teleurstellend wordt ervaren. Een bezoeker van het Nationale Park De Hoge Veluwe met een hooggespannen verwachting wild in de natuur te zien kan na afloop teleurgesteld zijn omdat hij niets heeft gezien.

Verwachting wordt als volgt omschreven: "the belief that a particular outcome will occur" (Lawler, uit Shelby e.a. 1983). Met betrekking tot het interpersoonlijke interactieniveau heeft onderzoek uitgewezen dat

wanneer de verwachting niet overeenkwam met de werkelijkheid zoals een te groot aantal bezoekers, een te grote drukte werd ervaren. Daarentegen bleken zij die vooraf goed geïnformeerd waren deze drukte in aanmerkelijk mindere mate te ervaren.

Eenzelfde proces lijkt aannemelijk tussen verwachting en beleving van een landschap of andere activiteiten. Uit onderzoek (Schreyer en Lime, 1984) blijkt dat recreanten die voor het eerst aan een bepaalde activiteit deelnemen, in dit onderzoek kanoën, andere verwachtingen koesteren dan zij die al vaker zo'n activiteit hebben ondernomen. Ervaren kanoërs die voor het eerst een bepaalde rivier bezoeken, blijken qua motivering en beleving overeen te komen met de regelmatig gebruikers van die rivier. Alleen de omgevingskwalitatieve beleving van de ervaren nieuwkomers komt overeen met de beleving van hen die voor het eerst in een kano plaats nemen. Een vervolgonderzoek (Schreyer, Lime, Williams, 1984) bracht aan het licht dat de motivatie van beginners en routiniers een behoorlijk verschil vertonen. Beginners noemden als reden voor hun activiteiten: "to experience new and different things", "to do something with the family" en "to show others that I can do it". Redenen voor de ervaren kanoërs hadden veel meer betrekking op prestatie, een gevoel van eigenwaarde of persoonlijke waardering verkregen uit die activiteit: "to be my own boss", "to test my abilities", "to strengthen my feelings of self worth". Daarentegen scoorden beginners opvallend laag op deze items.

Een ander markant resultaat uit dit onderzoek was dat de waardering van de omgeving het laagst was door de categorie beginners. De onderzoekers geven als verklaring hiervoor: "Perhaps these responses represent an evaluation in light of expectations that were unrealistic high due to the limited knowledge base".

Teruggekomen bij de verwachting die iemand heeft en niet juist blijkt te zijn. Het is vervolgens de subjectieve evaluatie van de bezoeker die maakt dat dit als teleurstellend wordt ervaren.

Een ander voorbeeld, ter illustratie, uit hetzelfde onderzoek was het feit dat beginnende kanoërs in veel geringere mate conflicten signaleerden tussen de verschillende gebruikers dan de meer ervaren kanoërs. Kortom, afhankelijk van de voorervaring waarover iemand beschikt, is hij in staat adequate verwachtingen op te bouwen.

De recreant, in deze de bezoeker van het Nationale Park De Hoge Veluwe, kan op verschillende manieren omgaan met zo'n conflict, enerzijds ter

plekke en anderzijds na afloop van het bezoek. Ter plekke kan hij het conflict accepteren en zijn verwachting bijstellen aangaande de activiteit en het parkbezoek. Daarnaast kan de recreant proberen het conflict op te lossen door deze te ontwijken of in een overleg te treden met de betrokken partij. Iemand kan bij het zien van een grote hond besluiten alsnog een andere route te nemen of de eigenaar van dit dier te verzoeken hem goed vast te houden.

Na afloop van het bezoek kan de recreant de conflictrijke situatie accepteren en een volgende keer zijn verwachting aanpassen. Indien de teleurstelling dermate groot is, kan deze persoon ook besluiten het park niet meer te bezoeken.

Conflicten op intra-, inter- en extrapersoonlijk niveau zijn een mogelijk resultaat van dynamische interacties tussen de individuele verwachting en waardering van een persoon, tussen recreanten en het effect van recreatie op z'n omgeving, bijvoorbeeld het Nationale Park De Hoge Veluwe. Deze conflicten vormen soms een probleem wanneer de natuur in een te grote mate wordt aangetast of wanneer blijkt dat veel bezoekers het park verlaten met een gevoel van teleurstelling en het parkbeheer na verloop van tijd bemerkt dat de publieke belangstelling vermindert. Het is dan vanuit het oogpunt van de beheerders dat een conflict als problematisch wordt beoordeeld en zullen zij zich ook genoodzaakt zien tot het nemen van maatregelen.

5. AANDACHTSPUNTEN VOOR ONDERZOEK

Uit de in de vorige hoofdstukken weergegeven literatuur zijn een aantal feiten naar voren gekomen die waardevol zijn voor het onderzoek naar de recreatieve betekenis en waardering van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Deze terugblik op de literatuur vormt aldus een samenvatting, alsook een formulering van aandachtspunten voor de uitvoering van het onderzoek.

Nogmaals de doelstelling van het onderzoek: "Het onderzoek poogt om het bestuur en de directie van het Nationale Park de Hoge Veluwe meer inzicht te geven in het actuele bezoek aan, het gedrag in en de waardering van het nationale park. Een evaluatie, die moet leiden tot een optimalisering van beleid, beheer en inrichting". Deze doelstelling werd vervolgens "vertaald" in een aantal probleemstellingen;

1. welke betekenis en waardering kennen bezoekers toe aan de huidige inrichting en beheer en welke veranderingen worden wenselijk geacht;
2. hoe waardeert het publiek zijn bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, en doen er zich problematische verhoudingen voor tussen de verschillende bezoekersgroepen;
3. hoe gedragen bezoekers van het Nationale Park De Hoge Veluwe zich in ruimte en tijd?

Op basis van deze doel- en probleemstelling wordt het onderzoek opgezet waarvan deze literatuurstudie het eerste onderdeel vormt. Deze literatuurstudie heeft een aantal aandachtspunten voor het onderzoek voortgebracht; een onderbouwing van de probleemstelling.

Het onderzoek heeft als onderwerp de waardering en beleving van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Dit vormt een interessant gegeven aangezien het ontstaan van het Park niet gebaseerd is op z'n uitzonderlijk natuurlijke kwaliteiten. De keuze om een bezoek te brengen aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, zonder daarbij het Kröller-Müller museum te bezoeken, temidden van zoveel andere vergelijkbare natuurgebieden (Planken Wambuis, het Deeler Woud) en gezien de prijs die men dient te betalen, wordt wellicht gemaakt op basis van de toegedachte kwaliteiten, de meerwaarde die een nationaal park heeft ten opzichte van andere natuurgebieden.

Iemands recreatiestijl komt voort uit een algemene persoonlijke levensstijl. Deze levensstijl wordt onder andere bepaald door leeftijd, sexe, opleiding en maatschappelijke positie en de socialisatie die de actor heeft ondergaan.

In samenhang met deze persoonsvariabelen bevindt iemand zich in een bepaalde levensfase waarvan er door Rapoport en Rapoport (1975) vier worden onderscheiden: "the adolescence, young adults, establishment en later years". Deze vier levensfasen kenmerken zich door de leeftijd en een karakteristieke groepssamenstelling waarin over het algemeen geparticipeerd wordt. In de adolescentiefase recreëert men met veel verschillende groepen vrienden en vriendinnen, als young adults in het algemeen met een vaste partner en goede vrienden en vriendinnen. De establishment fase begint op het moment van de geboorte van het eerste kind hetgeen onder andere tot uiting komt in een recreatiepatroon dat meer gericht is op en met het gezin.

De vierde fase, "later years", blijft dit patroon gehandhaafd aldus Rapoport en Rapoport (1975) en vindt recreatie veelal plaats binnen de context van de familie.

De stijl van recreatie wordt tevens vormgegeven door de overige sociale praktijken waaraan een individu deelneemt in zijn alledaagse leven. Niet alleen brengt de sociale praktijk "het werk" een bepaalde "status" en ontwikkeling van normen en waarden met zich mee maar het heeft eveneens een structurerende en bindende invloed op iemands organisatie van de tijd waartoe ook z'n vrije tijd behoort.

Een ander niet-persoonsgebonden kenmerk van recreatie vormt de afstand die iemand moet of wil afleggen om een bepaald object te bereiken. Gevers Deynoot (1967) kwam in haar onderzoek tot de conclusie dat gezien de afstandsverdeling woonplaats-park onder de respondenten, De Hoge Veluwe met recht een nationaal park kon worden genoemd; de bezoekers kwamen uit het hele land. Zwetsloot daarentegen heeft in zijn onderzoek niet naar de afstand woonplaats-park gevraagd maar naar de afstand vertrekplaats-park en kwam daarbij tot de conclusie dat ruim de helft van de bezoekers een afstand van minder dan dertig kilometer had afgelegd om het park te bezoeken. Landelijk onderzoek verricht door Staatsbosbeheer bracht aan het licht dat de helft van de bosbezoekers een afstand, hemelsbreed van twaalf kilometer, aflegt. Een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft gezien de afgelegde afstand een te verwachten grotere aantrekkingskracht dan het gemiddelde bos.

Naast deze persoonsgebonden kenmerken vormen de motivaties tot openluchtrecreatie een ander onderwerp voor het onderzoek. Kelly (1983) heeft, op basis van mate van vrijheid en doel, deze recreatiemotieven in een viertal categorieën uiteengelegd; "unconditional, compensatory, relational en role determined leisure".

Als motieven om het bos te bezoeken worden vaak sociale redenen; "uit gezelligheid, met z'n allen naar het bos" en de rust en andere afgeleide kwaliteiten van het bosmilieu genoemd. Op grond hiervan vormt een bezoek aan het bos een vrijetijdsbesteding met een hoge mate van vrijheid en zowel een sociale, alsook een op het bos gerichte intentie van bezoek; "unconditional en relational leisure".

Een natuurlijke omgeving wordt niet zozeer gewaardeerd als object van recreatie maar als hoog gewaardeerd decor voor openluchtrecreatieve doeleinden. Dit komt overeen met een instrumentele beleving van het landschap.

Een facet van het natuurlijk milieu wordt bijzonder gewaardeerd, namelijk een hoge mate van afwisseling in alle structurele componenten van de natuur.

De waardering en beleving van de natuur is een proces dat verband houdt met de individuele recreatiestijl die iemand ontwikkeld heeft. De persoonlijke houding, mening ten opzichte van de natuur en voorervaring van de recreant zijn van invloed op de beoordeling van het landschap of een activiteit die daarin heeft plaatsgevonden.

Openluchtrecreatie vindt plaats vindt onder andere plaats in de natuur, veelal samen met andere bezoekers en met een bepaalde verwachting. Deze drie niveaus van interactie kunnen allen mogelijkwijs resulteren in problematische verhoudingen.

Op het extrapersoonlijke niveau kan een te grote recreatieve druk op de natuur tot verstoring leiden van aldaar aanwezige processen. Wanneer uit natuurbeheerders oogpunt gestelde normen en doelstelling deze schade ontoelaatbaar wordt geacht, is er sprake van een conflict.

Andere bezoekers kunnen de aanleiding zijn voor een verschil in hetgeen men had willen doen en de uitkomst van die activiteit. Hun gedrag of numerieke aanwezigheid kan realisatie van bepaalde verwachtingen verhinderen of in waarde doen dalen, een interpersoonlijk conflict.

Een intrapersoonlijke bron van conflicten vormen de zogeheten hooggespannen verwachtingen die niet gerealiseerd kunnen worden.

De recreant die een conflict ervaart kan op enkele manieren reageren op zo'n conflictrijke situatie. Iemand kan het probleem actief of passief accepteren en verwachtingen aangaande een activiteit bijstellen. Daarnaast kan hij de situatie of object ook ontwijken en niet tolereren. Een conflict vormt het resultaat van een interactieproces waarbij uiteindelijk de verantwoordelijke beheerder bepaald in hoeverre de uitkomst van een conflict ook als problematisch voor het terrein ervaren wordt.

DE RECREATIEVE BETEKENIS VAN HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE
(DEEL 2): EMPIRISCHE STUDIE

De verslaglegging van de resultaten van de empirische studie

1. DE OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

1.1 Inleiding

Ongeveer om de tien jaar laat de Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe een recreatiesociologisch onderzoek uitvoeren onder de bezoekers van De Hoge Veluwe. Voorgaande onderzoeken van Gevers Deynoot (1967) en Zwetsloot (1978) hebben resp. een schets van het parkbezoek en de beoordeling van de toegangsprijs opgeleverd. Ditmaal bestond de behoefte aan een meer grondige studie om inzicht te verkrijgen in de achtergronden van de bezoeker en de attractieve waarde van het park en van de aanwezige voorzieningen.

De doelstelling van het onderzoek luidt als volgt: "Het onderzoek poogt om het bestuur en de directie van het Nationale Park De Hoge Veluwe meer inzicht te geven in het actuele bezoek aan, het gedrag in en de waardering van het nationale park. Een evaluatie, die moet leiden tot een optimalisering van beleid, beheer en inrichting".

Deze doelstelling is vervolgens vertaald in een drieledige probleemstelling:

1. welke betekenis en waardering kennen bezoekers toe aan de huidige inrichting en beheer en welke veranderingen worden wenselijk geacht;
2. hoe waardeert het publiek zijn bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, en doen er zich problematisch verhoudingen voor tussen de verschillende bezoekersgroepen;
3. hoe gedragen bezoekers van het Nationale Park De Hoge Veluwe zich in ruimte en tijd?

In de volgende paragrafen van dit hoofdstuk wordt de uitvoering van het onderzoek nader toegelicht. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk de analysemethode besproken. Hoofdstuk twee bestaat uit een beschrijving van een aantal kenmerken van de bezoeker en zijn motivatie tot het bezoek aan het park. Het derde hoofdstuk vermeldt de activiteiten die ondernomen zijn tijdens het bezoek aan het park en waar men die in het park zoal ten uitvoer heeft gebracht. In het vierde hoofdstuk wordt de waardering van het Nationale Park De Hoge Veluwe als attractie en allerlei daarmee samenhangende aspecten behandeld. Het vijfde hoofdstuk beschrijft het gebruik en de beoordeling van een vijftal beeldbepalende

voorzieningen die in het park aanwezig zijn.

Tijdens de beschrijving van de resultaten vindt zo nu en dan een terugkoppeling plaats naar de literatuurstudie waarbij vooral de resultaten uit de vorige twee onderzoeken van Gevers Deynoot (1967) en Zwetsloot (1978) zullen worden vergeleken met de resultaten van dit onderzoek. In het verslag zijn daarnaast, ter illustratie, van een aantal bezoekers hun schriftelijke reacties uit de enquête weergegeven, over hun verblijf in het park.

1.2 De uitvoering van het onderzoek

Op basis van de literatuurstudie en de onderzoeksvragen werd besloten tot het instellen van een enquête waarin sociale kenmerken van De Hoge Veluwe bezoekers, hun activiteiten, motieven voor bezoek, waardering voor De Hoge Veluwe en de voorzieningen e.d. aan de orde komen. Daarnaast zijn een aantal gegevens verzameld via open interviews en gedragsobservaties. Gegevens die overigens niet bij de analyse van de enquêteresultaten zijn betrokken, maar slechts een aanvullende functie hebben.

De drie methoden zouden aanvankelijk een evenredig aandeel krijgen in het onderzoek maar door tijdgebrek zijn nagenoeg geen interviews afgenomen en hebben er slechts een gering aantal observaties plaats kunnen vinden. Zodoende zijn middels de enquête methode de meeste gegevens verzameld.

1.2.1 De combi-enquête

In dit onderzoek is gekozen voor de combi-enquête als methode van enquêteren; een korte mondelinge enquête afgenomen aan de drie toegangspoorten, cq. uitgangen van het park waarna de geïnterviewde parkverlater een schriftelijke (post)enquête mee naar huis kreeg. Gekozen is voor de combi-methode van enquêteren aangezien deze van de respondent, de parkbezoeker, vrij weinig tijd verlangt. Recreatiesociologische onderzoekers, in dienst van het Staatsbosbeheer hebben eveneens positieve ervaringen opgedaan met deze vorm van enquêteren.

Besloten werd om de steekproef te beperken tot personen ouder dan 16 jaar vanwege de opzet en het niveau van de enquête. Het groepsbezoek in bussen is ook niet in de steekproef opgenomen aangezien deze categorie bezoekers een jaar eerder door de Stichting Vrijtijds Onderzoek is onderzocht. Aan buitenlanders die binnen de steekproef vielen, werd alleen de mondelinge enquête afgenomen. Wanneer deze echter te kennen gaven de schriftelijke vragenlijst in te willen vullen en op te sturen, kregen zij alsnog een enquêteformulier mee. Hierdoor is het percentage buitenlanders die een schriftelijke enquête hebben ingevuld (0.8% van alle geënquêteerden), achtergebleven bij de getelde buitenlanders (7.1%).

Tijdens een enquêtedag zijn de uitgaande bezoekers in het algemeen van elf uur 's ochtends tot vijf uur 's middags aan iedere toegangspoort door een interviewer geënquêteerd. Wanneer men een bezoeker had onderzocht, hield de enquêteur zich daarna bezig met het verwerken en wegleggen van de formulieren en het gereed maken van een volgend pakket. De eerste persoon of groep die dan het park verliet, werd vervolgens ondervraagd, ongeacht het vervoermiddel of nationaliteit. De enquêteur ondervroeg de ene keer de bestuurder en de andere keer een medepassagier in de auto. Zij die het park op andere wijze verlieten, werden naar willekeur uitgekozen voor een vraaggesprek. Dit had vaak als consequentie dat de meest mondige persoon uit de groep werd geënquêteerd. Zij die te kennen gaven deel te willen nemen aan de enquête en daarvoor wachtten tot het moment dat ze aan de beurt waren (vaak waren dit kampeers), werden door de enquêteurs buiten de steekproef gehouden. De eerstvolgende parkverlater werd daarna weer aangehouden. Er werd geënquêteerd op zeventien dagen, alle dagen van de week, verspreid over het voor-, hoog- en naseizoen (zie tabel 1 en schema 1).

Om te bepalen in hoeverre de steekproef overeen komt met de werkelijke samenstelling van het parkbezoekende publiek, zijn op vijf dagen tellingen uitgevoerd om het in- en uitgaande publiek te registreren (zie par 1.3.3).

Er zijn in totaal 1638 parkverlaters aangehouden voor een mondeling vraaggesprek (zie tabel 1). Onder hen waren een aantal personen die om allerlei redenen niet wilden of konden deelnemen aan dit deel van de enquête. Een klein aantal was reeds eerder geïnterviewd of was in het park geweest om zakelijke redenen. Een gering percentage (3.4%) heeft eveneens geweigerd om aan de mondelinge enquête zijn medewerking te

Tabel 1. Overzicht van de uitgereikte enquêtes

	n	%
schriftelijke enquête retour	1216	74.2
schriftelijke enquête niet geretourneerd	221	13.5
geen schriftelijke enquête meegenomen	110	6.7
interview geweigerd	56	3.4
zakelijk verkeer	19	1.2
reeds eerder geïnterviewd	16	1.0
totaal	1638	100.0

Schema 1. Aantal geretourneerde enquêtes per enquêtedag

	n	%		n	%
zondag 12 mei	90	7.4	maandag 19 augustus	41	3.4
hemelvaartsdag 16 mei	121	10.0	zaterdag 24 augustus	53	4.4
woensdag 5 juni	62	5.1	woensdag 11 september	75	6.2
zaterdag 8 juni	78	6.4	zondag 15 september	65	5.3
dinsdag 25 juni	67	5.5	maandag 23 september	38	3.1
woensdag 10 juli	83	6.8	zaterdag 5 oktober	59	4.9
donderdag 18 juli	68	5.6	zondag 13 oktober	96	7.9
zondag 28 juli	52	4.3	dinsdag 15 oktober	84	6.9
zondag 11 augustus	84	6.9			
totaal				1216	100.0

Tabel a. De bezoekfrequentie, onder de nonrespondenten (n=221)

	n	%
eerste keer	99	44.8
minder dan jaarlijks	25	11.3
jaarlijks	63	28.5
maandelijks	9	4.1
wekelijks	15	6.8
dagelijks	7	3.2
geen antwoord	3	1.4
totaal	221	100.0

Tabel b. De verblijfsduur in het park, onder de nonrespondenten (n=221)

	n	%
minder dan 1 uur	14	6.3
1 tot 2 uur	34	15.4
2 tot 3 uur	48	21.7
3 tot 4 uur	55	24.9
4 tot 5 uur	36	16.3
meer dan 5 uur	31	14.0
geen antwoord	3	1.4
totaal	221	100.0

NB.: Vergelijk tabel a en b met resp. tabel 14 en 22.

verlenen. Hierbij dient de kanttekening te worden geplaatst dat dit percentage niet geheel betrouwbaar is aangezien de enquêteur niet nadrukkelijk de instructie heeft meegekregen alle weigeringen te noteren. Tot de weigeringen behoren in theorie namelijk ook de parkverlaters die het stopsein volledig hebben genegeerd. Zij die echter genoteerd zijn, waren de personen die stopten en vervolgens te kennen gaven dat men niet geïnterviewd wilde worden.

Na afloop van het vraaggesprek werd de respondent gevraagd zijn medewerking te verlenen aan het tweede deel van de enquête; de schriftelijke vragenlijst die men thuis in kon vullen. Indien de respondent daartoe bereid was, werd hem een pakket meegegeven, bestaande uit de vragenlijst, een informerende brief en een retourenveloppe. In totaal zijn aldus 1437 schriftelijke enquêtes uitgereikt waarvan er 1216 (85%) weer geretourneerd zijn. Het zijn vooral de buitenlandse bezoekers geweest die alleen aan de mondelinge enquête hebben deelgenomen (de derde categorie in tabel 1).

De categorie non-respondenten (de tweede categorie in tabel 1) is met betrekking tot enkele kenmerken (gebruikte vervoermiddel, provinciale herkomst, frequentie van bezoek, verblijfsduur in het park) vergeleken met diegenen die de enquête volledig hebben ingevuld. Naar het gebruikte vervoermiddel en de provinciale herkomst vielen nagenoeg geen verschillen te constateren. Onder de categorie non-respondenten komen aanmerkelijk meer personen voor die voor de eerste maal het park bezoeken (44.8%) terwijl zij zich eveneens kenmerken door een relatief wat kortere verblijfsduur in het park (zie tabel a en b).

Indien een respondent na drie weken de schriftelijke enquête nog niet teruggestuurd had, werd deze aangeschreven op het tijdens de mondelinge enquête gevraagde adres, waarbij eenzelfde pakket werd meegezonden.

Deze herinneringsbrief vormde voor een aanzienlijk aantal personen een stimulans om alsnog tot het invullen van de enquête over te gaan.

Bij schema 1 dient te worden vermeld dat eveneens op twee maandagen werd geënuquéteerd, dagen dat het rijksmuseum Kröller-Müller is gesloten. Onder andere daardoor was het bezoekersaantal op deze dagen aanmerkelijk lager hetgeen zich ook afspiegelt in het aantal afgenomen en uitgereikte enquêtes.

Tabel 2. Het gebruikte vervoermiddel, een vergelijking tussen de resultaten uit de tellingen en de steekproef op vier enquêtedagen

	tellingen:				steekproef:			
	ingaaud		uitgaand		totaal		tijdens 4 teldagen	
	%	n	%	n	%	n	%	n
auto(bus)	66.5	13348	64.0	10107	61.0	692	51.0	214
binnenlands	58.5	11733	56.9	8978	60.2	683	49.3	207
buitenlands	8.0	1615	7.1	1129	0.8	9	1.7	7
fiets	22.4	4501	26.2	4140	27.4	311	36.4	153
lopend	10.4	2081	9.0	1419	10.6	120	11.9	50
overigen	.8	155	.8	122	1.0	11	0.7	3
totaal	100.0	20085	100.0	15788	100.0	1134	100.0	420

1.2.2 Observaties en interviews

In het naseizoen is begonnen met het observeren van een drietal situaties waar blijkens de enquêteresultaten en de in de aanvangsfase van het onderzoek verrichte waarnemingen zich conflicten hebben gemanifesteerd, namelijk bij de aankoop van een toegangsbewijs, bij de diverse fietsenstallingen en de wildobservatieplaatsen. In totaal zijn er 116 observaties verricht van september tot begin november.

De interviews zijn nauwelijks aan bod gekomen. Er zijn enkele gesprekken gevoerd met bezoekers maar deze hebben voor het onderzoek verder geen waarde.

1.2.3 De tellingen

Zoals vermeld, om te kunnen controleren in hoeverre de steekproef een juiste afspiegeling vormt van het parkbezoekende publiek, zijn op vijf enquêtedagen, verspreid over de verschillende seizoenen, eveneens tellingen uitgevoerd. Daarbij werden het tijdstip van aankomst en vertrek, groepssamenstelling, het type vervoermiddel en de nationaliteit (van het vervoermiddel) geregistreerd. Onderscheid is gemaakt tussen kinderen en volwassenen. Deze tellingen, uitgevoerd nabij de toegangspoor-ten, begonnen 's ochtends om negen uur tot 's middags vijf uur. Op 24 augustus zijn, in verband met slechte weersomstandigheden de tellingen gestaakt. Deze dag wordt dan ook buiten beschouwing gelaten in de verdere berekeningen.

In tabel 2 is de categorie kinderen weggelaten in verband met de vergelijking met de steekproef waartoe alleen personen ouder dan zestien jaar werden gerekend.

De totale steekproef, genomen onder de parkverlaters ten behoeve van de enquête, komt overeen met de verhoudingen zoals die uit de tellingen naar voren komen. Een vergelijking tussen de resultaten van de tellingen en de steekproef van die vier teldagen laat evenwel een groter verschil zien in de verdeling van gehanteerde vervoermiddelen. Echter, de grote mate van overeenkomst, in deze verdeling, tussen de tellingen en de totale steekproef vormt de reden geen herweging van de resultaten toe te passen.

De verdeling naar vervoermiddel van de ingaande en de uitgaande parkbezoekers, vertoont eveneens enkele verschillen maar ook dit vormt geen

aanleiding om een herweging van de resultaten te overwegen.

In de verdere bespreking van de onderzoeksresultaten zal voor het gemak gesproken worden van "de bezoeker". Hiermee worden degenen bedoeld die zijn ondervraagd. Voor de volledigheid zij nogmaals vermeld dat dit voornamelijk de Nederlandse parkbezoeker is, ouder dan zestien jaar. Kinderen, buitenlanders en het groepsbezoek in bussen vielen buiten de steekproef.

1.3 De verwerking en analyse van de gegevens

De verwerking en analyse geschiedde met behulp van een aantal SPSSX-programma's waarbij in enkele gevallen met de handcalculator aanvullende berekeningen zijn uitgevoerd. Naast enkelvoudige frequentieverdelingen zijn de uitkomsten onderzocht op mogelijke samenhang met de kenmerken van de bezoeker. Deze samenhang is geanalyseerd middels kruistabellen en de methode van multiële regressie.

Met deze laatste analysemethode kunnen de, voor de variantie-verklaring van belang zijnde variabelen geselecteerd worden uit een groter aantal onafhankelijke variabelen. Allereerst wordt de variabele in de vergelijking opgenomen die het grootste deel van de variantie van de afhankelijke variabele verklaart. Vervolgens wordt een tweede variabele geselecteerd die de hoogste verklarende waarde heeft voor de resterende variantie. Aldus wordt stap voor stap de variantie van de afhankelijke variabele verder geanalyseerd totdat in dit proces geen van de overgebleven variabelen nog een noemenswaardige bijdrage levert aan de verklaarde variantie. Het proces wordt dan beëindigd en uit het resultaat valt dan niet alleen de totale verklaarde variantie af te lezen maar ook de mate waarin iedere geselecteerde, onafhankelijke variabele een bijdrage heeft geleverd.

"Wij mogen de initiatiefnemers dankbaar zijn dat er voor vele mensen in ons volgepropte landje nog zo'n prachtig stuk natuur te vinden is waar velen hun ontspanning kunnen vinden".

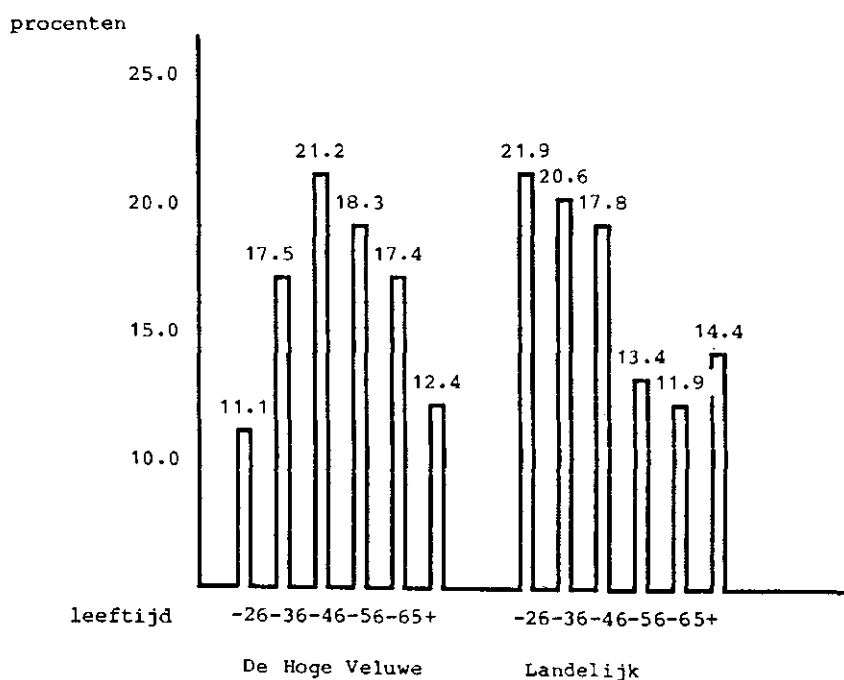
"Ik woon al een hele tijd in de buurt van het park en nu pas, tot mijn spijt, ben ik erachter gekomen wat een prachtig park er 'naast mijn voordeur' ligt".

Tabel 3. De leeftijdsverdeling van de bezoekers

	1985	1974	1967		landelijk
	%	%	dagbezoeker	jaar-kaart houder	
			%	%	%
jonger dan 26 jaar	11.1	19.3			21.9
26-35 jaar	17.5				20.6
36-45 jaar	21.2	49.1	43.3	8.6	17.8
46-55 jaar	18.3				13.4
56-65 jaar	17.4	26.0	47.8	45.9	11.9
meer dan 65 jaren oud	12.4	3.3	5.7	42.8	14.4
totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

NB.: De beide vorige onderzoekers hanteerden andere klassenindelingen waarvan de grenzen waren: (1967) 40 - 60 jaar.
(1974) 26 - 45 - 65 jaar.

Histogram 1. De leeftijdsverdeling

PS. Op de horizontale lijn zijn de leeftijdsgrenzen van de klassenindeling aangegeven.

2. EEN PROFILERING VAN DE BEZOEKER

In dit hoofdstuk worden de gegevens, verkregen middels de verschillende onderzoeksmethoden weergegeven en toegelicht. Allereerst zal een profilering van de bezoeker worden gegeven op basis van antwoorden op vragen naar enkele persoonskenmerken. Vervolgens worden de motieven tot een bezoek aan het park behandeld, en tot slot wordt behandeld hoe men informatie heeft gekregen over het park.

2.1 De bezoeker

Zoals in het eerste hoofdstuk reeds is aangegeven, worden ten behoeve van het onderzoek vooral Nederlanders ouder dan zestien jaar, die een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe hebben gebracht, benaderd. Aan hen is gevraagd, deels in de mondelinge en deels in de schriftelijke enquête naar leeftijd, opleiding, maatschappelijke positie, woonplaats en vertrekplaats, verblijfsduur in het park en bezoekfrequentie. Daarnaast is door de enquêteur de sexe van de respondent, zijn vervoermiddel en de groepssamenstelling genoteerd.

2.1.1 De leeftijd

De verdeling naar leeftijd van de onderzochte groep, vergeleken met dezelfde categoriën onder de Nederlandse bevolking van zestien jaar en ouder (CBS, 1986), is duidelijk verschillend, zoals in tabel 3 valt te constateren. De parkbezoeker is gemiddeld van een aanmerkelijk oudere leeftijd. Vooral personen met een leeftijd tussen 36 en 65 jaar zijn, in vergelijking met de leeftijdsverdeling van de Nederlandse bevolking oververtegenwoordigd.

De verdeling naar leeftijd is tamelijk afwijkend van wat de beide vorige onderzoekers hebben gevonden. Aanvankelijk werd op basis van eerder gehouden onderzoek redelijke deelname van jongeren geconstateerd, dit onderzoek brengt een ander beeld aan het licht, namelijk van een stijging van de gemiddelde leeftijd van de parkbezoekers. Vooral de oudere bezoeker is in relatief grotere mate in het park aanwezig.

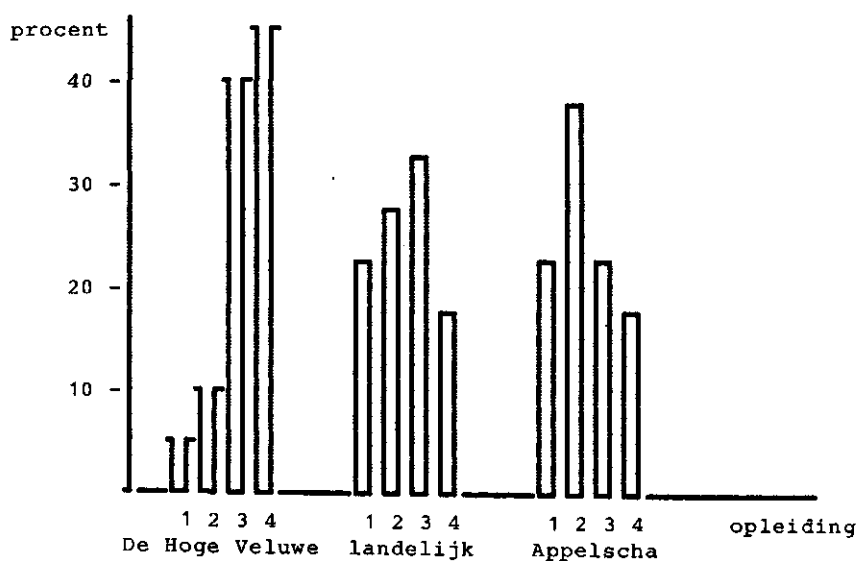
Tabel 4. De verdeling naar geslacht onder het publiek

	De Hoge Veluwe	landelijk
	%	%
man	52.3	49.5
vrouw	42.8	50.5
geen antwoord	4.9	
totaal	100.0	100.0

Tabel 5. De verdeling van het opleidingsniveau onder de bezoekers van het Nationale Park De Hoge Veluwe, van de bossen van Appelscha en onder de Nederlandse bevolking (weergegeven in een tabel en een histogram)

	lagere school	lagere beroepsopleiding	middelbare beroepsopleiding	hogere beroepsopleiding	universitaire opleiding	totaal
	%	%	%	%	%	%
De Hoge Veluwe	6.0	9.7	39.2	28.0	17.1	100.0
landelijk	22	27	33	18		100
Appelscha	23	37	23	18		100

Histogram 2. De verdeling van het opleidingsniveau

- 1: de lagere school
 2: de lagere beroepsopleiding
 3: de middelbare beroepsopleiding
 4: de hogere beroeps- en universitaire opleiding

Deels valt deze ontwikkeling te verklaren uit de maatschappelijke trend van vergrijzing van de Nederlandse bevolking. Echter, deze vergrijzing is niet van dien aard dat daarmee deze in verhouding scheve leeftijdsverdeling volledig is te verklaren. Het park vormt klaarblijkelijk voor het oudere deel van de Nederlandse bevolking een meer interessant en aantrekkelijk object van bezoek.

2.1.2 Het geslacht

In het algemeen zijn er wat meer mannen (52.3%) dan vrouwen (42.8%) geënquêteerd. De verdeling naar geslacht (tabel 4) onder de Nederlandse bevolking (CBS, 1985) blijkt meer evenwichtig te zijn dan die van de steekproef. Een eenduidige verklaring valt hier echter moeilijk voor te geven. Enerzijds kan het een kenmerk zijn voor het parkbezoekende publiek; relatief meer mannen dan vrouwen voelen zich aangetrokken tot het park. Anderzijds kan het ook goed mogelijk zijn dat de man zich wat sneller presenteerde als woordvoerder van een groep.

2.1.3 De genoten opleiding

De praktijk heeft geleerd dat vragen over het inkomen een tamelijk hoge non-response score opleverden. Zodoende is in dit onderzoek alleen naar de genoten opleiding en niet naar het inkomen gevraagd.

Uit reeds verrichte studies is gebleken dat het opleidingsniveau een belangrijke factor is in het inzichtelijk maken van iemands levensstijl en daarmee samenhangend zijn recreatiestijl.

Uit de twee eerder gedane onderzoeken kwam reeds het beeld naar voren dat de bezoeker van het Nationale Park De Hoge Veluwe zich laat karakteriseren door een relatief hoge sociaal-economische status. Deze conclusie was vooral gebaseerd op gegevens met betrekking tot het inkomen. In vergelijking met het Nederlandse opleidingsniveau (CBS, 1985; Kroon, 1982) kan met betrekking tot de opleiding van de respondent hetzelfde geconcludeerd worden (tabel 5); een duidelijke oververtegenwoordiging van de hoger opgeleide bezoekers terwijl de categorie met een lagere opleiding sterk is ondervertegenwoordigd. Het parkbezoekende publiek is, zoals de cijfers aantonen geen doorsnede naar opleiding van de Nederlandse bevolking maar vormt integendeel een select gezelschap daaruit.

Tabel 6. De maatschappelijke positie van de bezoeker

	De Hoge Veluwe	landelijk
	%	%
schoolgaand/studerend	6.8	
niet werkend	4.9	12.7
werkend	62.0	51.2
gepensioneerd/VUT	19.1	
overigen	7.0	

Tabel 7. De groepssamenstelling

	1985	1967	1974
	%	%	%
alleen	9.8	1.8	2.5
volwassenen met kinderen	18.3	47.6	44.2
volwassenen	25.4		
man en vrouw	45.5		

Tabel 8. De groepssamenstelling naar levensfase

	alleen	volwas- senen met kinderen	man en vrouw	meerdere volwas- senen
	%	%	%	%
jonger dan 26 jaar	9.3	3.9	50.4	36.4
26 - 45 jaar	8.7	30.3	41.2	19.8
ouder dan 45 jaar	12.1	5.2	52.0	30.6
totaal	9.8	19.6	45.6	25.0

Wanneer het opleidingsniveau gerelateerd wordt aan de leeftijd en het geslacht van de respondent, blijkt dat er alleen een significant verband bestaat tussen de leeftijd en de genoten opleiding. Het verband ($r=0.10$) is niet erg nadrukkelijk aanwezig en bestaat voornamelijk uit een toename van de leeftijd en een daarmee samenhangende stijging van het aantal personen die alleen de lagere school gevolgd heeft.

2.1.4 De maatschappelijke positie

In tabel 6 wordt duidelijk dat het overgrote deel van de parkbezoekers een baan heeft of met pensioen is. De categorie "overigen" bestaat voor het overgrote deel (88.7%) uit huisvrouwen, een maatschappelijke positie die aldus deze respondenten niet onder viel te brengen in de eerste vier klassen.

Ter vergelijking zijn de CBS-cijfers (1986) gegeven van enkele categorieën; de percentages totale beroepsbevolking en werklozen in onze samenleving. Enkele verschillen komen aan het licht. Het percentage werkende respondenten blijkt groter te zijn dan op grond van de landelijke cijfers kon worden verwacht.

Een kruising van de verdeling naar maatschappelijke positie met de leeftijd levert een te verwachten resultaat op. Het overgrote deel van de jonge parkbezoekers gaat nog naar school. Daarentegen neemt het percentage (vervroegd) gepensioneerde bezoekers snel toe vanaf ongeveer 55 jaar.

2.1.5 De groepssamenstelling

In vergelijking met de beide vorige onderzoeken is de groepssamenstelling behoorlijk veranderd (tabel 7). Ongeveer 10% komt alleen naar het park, en 45.6% van de groepen bestaat uit een man en een vrouw. Dit was in beide vorige onderzoeken resp. circa 2% en 25%. Deze cijfers ondersteunen de trend van een sociaal-culturele ontwikkeling zoals individualisering waarbij het gezin minder centraal staat (Andersson en de Jong, 1985). Daarnaast vindt een vergrijzing plaats en een verkleining van de gezinnen, allemaal maatschappelijke veranderingen die mede van invloed zijn op de verschillen zoals deze in de cijfers naar voren komen.

"Voor vandaag was de opzet van het bezoek aan het park een lekker stukje te fietsen, na paddestoel 22109 werd het rustig op het fietspad. Prachtig is het bij en rondom de Kemperberg. Vandaar richting Hoog Baarlo. Het was niet de eerste keer dat ik het park bezocht en het zal ook niet de laatste zijn. Door familieomstandigheden ben ik gedwongen zonder mijn gezin te gaan. Dat is ook de reden dat ik een aantal voorzieningen niet heb bezocht. Ik hoop dit te zijner tijd wel waar te kunnen maken, want het is wel zeker om in 1986 een jaarkaart te nemen en regelmatig een bezoek aan het park te brengen. Ik denk dat iedere bezoeker, die weet wat hij gaat bezoeken iets van zijn gading zal vinden. Bij bezoeken op werkdagen zal een fietstocht minder leuk zijn in verband met Vliegveld Deelen en schietbaan Harskamp! Dit is wel storend. Misschien kan in overleg afgesproken worden dat op vaste tijden (bv. een of twee vaste ochtenden of middagen) van de schietbaan gebruik gemaakt wordt. Dit zou aan bv. leden van de vereniging (van vrienden van de Hoge Veluwe, red.) en abonnement houders bekend gemaakt kunnen worden. Voorts alle lof voor het prachtig verzorgde park waarin iedere bezoeker op zijn eigen wijze zal kunnen genieten van natuur, wild, vogels, voorzieningen, weggetjes, en dat in alle rust en toch mogelijk met velen, die dezelfde wens delen. Daarom is het een goede zaak, dat het Nationale Park moet blijven en wil ik eindigen met de hoop dat vele nog niet-bezoekers t.z.t. mogen ervaren het goede werk dat door de familie Krölller-Müller is opgezet en voor het nageslacht bewaard mag blijven".

"Mijn ouders hebben we kunnen laten genieten, ter ere van moederdag, van een mooi stuk natuur dat voor hen goed begaanbaar is. Met de auto kun je bepaalde punten bereiken, waarna je uitstapt en wat bekijkt en rondwandelt. Ze hebben datgene kunnen zien wat ze wilden, nl. wild en vogels, en bomen en bloemen in voorjaarstooi. Mijn man en ik kennen het park al vrij goed maar vinden het nog steeds heerlijk erin rond te wandelen en kijken. Het (de natuur) is toch iedere keer weer anders".

Uit het landelijk onderzoek naar het bosbezoek (Meeles, 1982) kwam naar voren dat deze recreatieve activiteit zich liet kenmerken door een groepssamenstelling waarin gezinnen met kinderen zeer talrijk waren zodat daaruit de conclusie werd getrokken dat dit een onderscheidende variabele was met betrekking tot het bosbezoek in het algemeen. Hieruit zou eveneens kunnen worden geconcludeerd dat een bosbezoek een sociale betekenis heeft, in het bijzonder ten behoeve van het gezin. Een onderzoek naar openluchtrecreatie in Gelderland bevestigt deze conclusie. Landrecreatie in niet-ingerichte gebieden (lees: natuurgerichte recreatie) laat zich kenmerken door een gezelschap dat voor ruim 40% bestaat uit gezinsleden. Het is evenwel niet duidelijk of het daarbij gaat om het hele gezin of enkele leden ervan. De samenstelling van de parkbezoekende groepen en motivatie van de bezoekers duiden op een andere waarde dan de sociale betekenis hetgeen verderop in dit verslag wordt beschreven. Dit wil overigens niet zeggen dat het parkbezoek geen enkele sociale betekenis zou hebben. Het feit dat de overgrote meerderheid met andere personen naar het park komt, logenstraft deze veronderstelling. Echter, het gezin vormt niet het voornaamste gezelschap waarmee het park wordt bezocht.

Gerelateerd aan de leeftijd en het geslacht van de respondent blijken er significante verbanden aanwezig tussen de groepssamenstelling en deze twee persoonskenmerken.

De jonge en oudere parkbezoeker blijken vooral met een volwassen partner of vrienden en kennissen het park te bezoeken (tabel 8). De bezoekers van 26 tot en met 45 jaren oud komen relatief veelvuldig in gezelschap van (hun) kinderen naar het park. Dit is conform de verwachting voor personen van die leeftijd, aldus Rapoport en Rapoport (1975) die de aanwezigheid van kinderen als een van de belangrijkste kenmerken beschouwen van deze levensfase.

Het gevonden percentage groepen met kinderen (18.3%) ligt iets hoger dan de aantallen die gevonden zijn in het onderzoek naar het recreatief gebruik en waardering van het potentiële nationale park De Meinweg (Van der Meulen, 1984). Dit gebied wordt vooral bezocht om de natuurgerichte recreatiemogelijkheden. Een ander onderzoek naar de recreatiepatronen in de bossen bij Appelscha (Kroon, 1982) geeft als resultaat dat 41.9% van de bezoekers in gezelschap is van een of enkele kinderen. Naast mogelijkheden tot natuurgerichte recreatie, bevinden zich in of nabij deze bossen allerlei attracties zoals een zwemgelegenheid en mogelijkheden tot pony rijden. Er wordt dan ook een publiek aangetrokken met

Tabel 9. Het lidmaatschap diverse natuurbeschermingsorganisaties

Bezoekers van:	De Hoge Veluwe	De bossen bij Appelscha
	%	%
Heeft lidmaatschap	33.6	15.0
Van:		
De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten	21.0	
De Vereniging tot Behoud van de Waddenzee	3.7	
Vogel- en dierenbescherming	7.1	
Wereld Natuur Fonds	3.0	
Milieudefensie	1.5	
Vrienden van De Hoge Veluwe	6.3	
anders	10.8	

NB.: Sommige bezoekers zijn lid van meer dan één natuurbeschermingsorganisatie.

Tabel 10. De provinciale herkomst van de bezoekers

	De Hoge Veluwe			De Hoge Veluwe	
	landelijk	%		landelijk	%
Groningen	4.2	3.9	Noord-Holland	14.7	16.0
Friesland	1.8	4.1	Zuid-Holland	18.9	21.8
Drenthe	1.6	3.0	Zeeland	1.5	2.6
Overijssel	5.3	7.2	Noord-Brabant	8.3	14.6
Gelderland	34.4	12.1	Limburg	1.6	7.5
Utrecht	7.8	6.5	totaal	100.0	100.0

meer dan alleen natuurgerichte motieven.

Een voorzichtige conclusie uit deze cijfers is dat natuurgerichte recreatie zich laat kenmerken door een meer "volwassen" gezelschap. Naar we later zullen kunnen constateren uit de opgegeven motieven tot bezoek van het park, vormt de natuur een belangrijke motivatie voor een bezoek. Aldus geredeneerd vormt het landschappelijk element van het park, en van de natuur in het algemeen, voor groepen met kinderen een wat minder aantrekkelijk recreatieobject.

Naar geslacht van de respondent gekeken, blijkt dat vrouwen wat minder geneigd zijn alleen het park te bezoeken. Echter de oudere parkbezoekers, mannen en vrouwen, komen relatief vaker alleen naar het park. In gezelschap gekomen, heeft de man wat frequenter de enquêteur te woord gestaan. In groepen met alleen volwassen parkbezoekers blijkt daarentegen de vrouw wat vaker als woordvoerdster te zijn opgetreden. Uit de berekeningen valt geen verschil op te maken tussen de genoten opleiding en de samenstelling van het gezelschap waarmee het park wordt bezocht.

2.1.6 Het lidmaatschap van natuurbeschermingsorganisaties

Om een beeld te krijgen omtrent de houding ten opzichte van de natuur, werd het lidmaatschap van een natuurbeschermingsorganisatie als te onderzoeken kenmerk in de enquête opgenomen. Op de vraag of men lid was van een natuurbeschermingsorganisatie gaf een derde van het totale aantal respondenten een bevestigend antwoord (tabel 9). In het recreatieonderzoek onder de bezoekers van de bossen in Appelscha (Kroon, 1982); waarin eenzelfde vraag is gesteld, wordt een veel lager percentage gevonden (15%).

Het park oefent klaarblijkelijk een wat sterkere aantrekkingskracht uit op diegenen in de Nederlandse bevolking die, door een lidmaatschap, al blijk geven van een positieve houding ten opzichte van de natuur.

Het lidmaatschap van een natuurbeschermingsorganisatie hangt in behoorlijke mate samen met de leeftijd en de opleiding. Naarmate men ouder wordt en een middelbare opleiding of hoger heeft gevolgd, neemt ook het aantal lidmaatschappen toe. Het geslacht heeft in deze geen invloed.

2.1.7 De provinciale herkomst

Het totale beeld brengt een procentuele verdeling aan het licht (tabel 10) waarin valt te constateren dat inwoners uit de provincies

Tabel 11. De urbanisatiegraad van de herkomstgemeenten

	De Hoge Veluwe	landelijk
	%	%
agrarische plattelandsgemeenten	5.2	11.5
geïndustrialiseerde plattelandsgemeenten	35.1	37.4
kleine steden	26.9	26.8
grote steden	32.8	24.3

Tabel 12. De afstand tussen plaats van vertrek en het Nationale Park De Hoge Veluwe

	De Hoge Veluwe		De Meinweg
	1985	1974	
	%	%	%
0 - 14 km	43.9	38.7	79
15 - 29 km	15.3	16.2	
30 - 49 km	11.5	15.7	21
50 - 99 km	17.0	26.8	
100 km of meer	12.3	2.1	

Tabel 13. De afstand tussen woonplaats en het Nationale Park De Hoge Veluwe

	1985	1967	1974
	%	%	%
0 - 14 km	18.2	20.3	13.1
15 - 29 km	11.3	11.2	10.3
30 - 49 km	10.4	14.6	15.6
50 - 99 km	27.1	39.3	52.3
100 km of meer	33.1	12.7	8.2

Groningen, Gelderland en Utrecht relatief zijn oververtegenwoordigd. Daarentegen zijn inwoners van Friesland en de beide zuidelijke provincies duidelijk in geringere aantallen in het park aanwezig dan dat je op grond van de provinciale bevolkingsaantallen (CBS, 1985) zou mogen verwachten. Naar opleiding, leeftijd en geslacht van de parkbezoeker bestaan er geen noemenswaardige verschillen in provinciale herkomst.

2.1.8 De urbanisatiegraad

Tabel 11 brengt aan het licht dat een derde deel van de bezoekers afkomstig is uit de grote steden, hetgeen aanmerkelijk meer is dan daar procentueel wonen (CBS, 1985). Daarnaast zijn bezoekers afkomstig van het agrarische platteland ondervertegenwoordigd. Kanttekening bij de indeling naar urbanisatiegraad is dat deze gebaseerd is op gegevens daterend uit het jaar 1971. Sindsdien is de mate van urbanisatie van vele gemeenten danig aan veranderingen onderhevig geweest.

Aanvankelijk lijkt er een verband te bestaan tussen de urbanisatiegraad van de gemeente van herkomst en de leeftijd en de opleiding van de respondent maar bij verdere analyse van deze drie variabelen verdwijnt deze samenhang. Naar geslacht is men, zoals verwacht mag worden, evenredig verdeeld over de verschillende woongebieden.

2.1.9 De afgelegde afstand

Uit de vorige onderzoeken is reeds gebleken dat het zinvol is om een onderscheid te maken tussen de afstand vertrekplaats-park en woonplaats-park. Dit wordt in dit onderzoek wederom bevestigd. De daadwerkelijk afgelegde afstand (vertrekplaats-park, zie tabel 12) blijkt kleiner te zijn dan de afstand tussen de woonplaats en het park (tabel 13).

De mediaan van de afgelegde afstand voor een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe bedraagt ongeveer 20 km. In vergelijking met het onderzoek van Zwetsloot gedaan in 1974, lijken de bezoekers een grotere afstand te overbruggen om naar het park te komen. Dit verschil komt vooral voort uit een verschil in meting; Zwetsloot heeft de hemelsbrede afstand van vertrekplaats naar het park bepaald, terwijl in dit onderzoek de werkelijke afstand is weergegeven.

"Nu onze kinderen wat ouder zijn (6-9 jaar) is het fijn om een mooie fietstocht te maken. Door dit af te wisselen met een bezoek aan het Hubertusslot en de wildkansel blijft zo'n tocht hen boeien. Persoonlijk vind ik de restaurants niet nodig (ook niet storend) omdat er zoveel mooie plekjes zijn om uit te rusten en wat te drinken zonder veel mensen om je heen. Het zou natuurlijk heerlijk zijn als er wat minder mensen in het park waren, maar Nederland is dichtbevolkt en iedereen die je tegenkomt, geniet ook van deze omgeving".

"Het Nationale Park als onze tuin (ons landgoed is natuurlijk beter uitgedrukt) is zo belangrijk in ons leven geworden dat we het voor niets ter wereld zouden willen missen".

Desalniettemin valt er een lichte toename te constateren in de categorie 0 - 14 km; een categorie waarin er nagenoeg geen verschil is tussen hemelsbrede en werkelijke afstand. Met andere woorden, een relatief wat groter percentage bezoekers heeft in dit jaar van onderzoek een afstand van maximaal 14 km afgelegd om het park te bezoeken.

Middels een combinatie van antwoorden uit de mondelinge en schriftelijke enquête viel in de meeste gevallen op te maken of men vanuit de woonplaats dan wel een andere verblijfplaats (camping, hotel, pension, etc.) naar het park was gekomen. Aldus blijkt 18.3% van de bezoekers vanuit een vakantieoord naar het park te zijn gekomen. Zoals verwacht mag worden, bestaat er een grote mate van verband tussen de afgelegde afstand en de plaats van vertrek. De verblijfsrecreanten bevonden zich voor een groot deel (79.5%) op minder dan 15 km afstand van het park. Zij wonen echter veel verder van het park, namelijk gemiddeld ongeveer 75 km, terwijl zij die vanuit de woonplaats naar het park komen op gemiddeld 47 km van het park wonen. Gegeven dit feit is het niet verwonderlijk dat de parkbezoekende verblijfsrecreanten relatief meer woonachtig zijn in de verder weg gelegen provincies. Deze vakantiegangers worden eveneens gekenmerkt door een wat lagere opleiding dan zij die vanuit de woonplaats een bezoek aan het park brengen.

Naar leeftijd en geslacht bestaat er verder geen significant verband met de plaats van vertrek.

Een vergelijking met een onderzoek uitgevoerd door Staatsbosbeheer (Van der Meulen, 1984) maakt duidelijk dat het verzorgingsgebied van het Nationale Park De Hoge Veluwe aanzienlijk groter is dan dat van het potentiële nationale park De Meinweg. De bezoekers van het laatst genoemde park zijn vooral afkomstig uit de nabij gelegen dorpen en steden terwijl voor een bezoek aan De Hoge Veluwe veel grotere afstanden worden afgelegd. Op grond daarvan kan de conclusie van Gevers Deynoot gehandhaafd blijven, namelijk dat De Hoge Veluwe met recht een nationaal park genoemd mag worden gezien de herkomst der bezoekers.

2.1.10 De regelmaat van bezoek

Uit andere onderzoeken is reeds gebleken dat de frequentie van bezoek een belangrijk onderscheidend kenmerk is van de bezoeker voor wat betreft de aard van zijn beleving en waardering van de bezochte gebieden. Naarmate men een gebied vaker bezoekt, vindt er een zekere

Tabel 14. De frequentie van bezoek

	De Hoge Veluwe		1967	1974	De Meinweg
	1985				
	%	n	%	%	%
eerste keer	32.0	386	23.8	27.0	12
minder dan					
jaarlijks	20.1	242			-
jaarlijks	26.4	318			26
maandelijks	7.6	92			26
wekelijks	12.0	144			36
dagelijks	1.9	23			-
totaal	100.0	1216			100

Tabel 15. De frequentie van bezoek naar plaats van vertrek

	vakantie- woon-		totaal
	oord	plaats	
	%	%	%
de eerste maal	38.6	26.7	28.9
minder dan 10 maal per jaar	47.0	44.2	44.7
minstens tien maal per jaar	14.5	29.1	26.4

$$Y = -0.25 X_1 + 0.27 X_2 + 0.22 X_3 + -0.13 X_4 + -0.07 X_5 + -0.06 X_6$$

Y: Het bezoekerstype

X₁: De afstand vertrekplaats - het park (13.1%)

X₂: De leeftijd (8.3%)

X₃: De urbanisatiegraad van de gemeente van herkomst (4.7%)

X₄: Het lidmaatschap van een natuurvereniging (1.7%)

X₅: De groepssamenstelling (0.5%)

X₆: De maatschappelijke positie (0.4%)

De totale verklaarde variantie: 29.7%.

mate van toeëigening plaats; men is wat meer vertrouwd met het gebied, kent wat beter de weg en raakt er aan gehecht.

In tabel 14 valt te constateren dat er nogal wat variatie bestaat in frequentie van bezoek. Helaas zijn in de twee eerdere onderzoeken geen gegevens verkregen over de regelmaat van bezoek. Er wordt alleen melding gemaakt van het percentage dat voor het eerst het park bezoekt en uit deze cijfers valt een stijgende lijn te constateren. Het park is klaarblijkelijk in staat om, door de jaren heen, steeds weer nieuwe personen tot een bezoek te prikkelen.

De verschillen in bezoekfrequentie blijken samen te hangen met de leeftijd van de bezoeker. Het zijn vooral de oudere parkbezoekers die het park ook veelvuldig bezoeken, terwijl de jongere geïnteresseerden voor de eerste maal of reeds enkele malen het park bezocht hebben. Het geslacht en de opleiding hebben geen noemenswaardige invloed op de frequentie van het bezoek. Verklaarbaar, op basis van de verschillen in bezoekfrequentie naar leeftijd, is het verband tussen de regelmaat van bezoeken en de maatschappelijke positie. Immers zij die het park vaker bezoeken en zoals is geconstateerd aanmerkelijk ouder zijn, vallen relatief veel meer onder de categorie "gepensioneerd/VUT". Daarentegen wordt door de jongere, niet-frequente parkbezoeker meer gewerkt of nog naar school gegaan. De verblijfsrecreanten laten zich kenmerken door een lagere frequentie van bezoek dan zij die vanuit de woonplaats naar het park komen (tabel 15).

In de volgende paragraaf van dit hoofdstuk zal nog nader worden ingegaan op een aantal aspecten die eveneens van invloed zijn op de verschillen in de bezoekfrequentie.

2.1.11 Een bezoekerstypologie

Iemand die voor het eerst in het park komt en een persoon die het park zeer frequent bezoekt zijn beide bezoekers van het park. Echter op grond van de literatuur en uit ervaring van de beheerders blijkt dat men met duidelijk verschillende bezoekerstypen te maken heeft. Het bezoek van de nieuwkomer; een eerste kennismaking met het park is veelal verkennend van aard, terwijl de geroutineerde gast "zijn plekjes wel weet te vinden". De frequente parkbezoeker heeft daarnaast ook de mogelijkheid, door het parkbeheer geboden, tot de aanschaf van een jaarabonnement hetgeen hem na het zesde bezoek reeds financieel

"Daar ik een erg drukke werkkring heb, ga ik soms wel drie tot vier keer per maand naar het park. Dit is de enige plek waar ik helemaal als herboren vandaan kom, na een bezoek. De heerlijke rust die, ondanks vaak grote drukte in het park altijd toch weer te vinden is, zorgen ervoor dat ik als een nieuw mens weer naar huis ga".

voordeel geeft.

Deze vooronderstelling vormde de aanleiding om op basis van bezoekfrequentie drie categorieën te vormen:

1. de nieuwkomer; zij die het park voor de eerste keer bezoeken 32.0% (386);
2. de incidentele bezoeker; zij die het park reeds een of enkele malen bezocht hebben maar minder dan tien maal per jaar het park bezoeken 45.6% (549);
3. de regelmatige bezoeker; zij die het park minstens tien maal per jaar een bezoek brengen 22.4% (270).

Op basis van een vergelijking naar het gebruikte vervoermiddel is geconcludeerd dat de steekproef betrouwbaar is. De manier van steekproeftrekken heeft echter wel tot gevolg dat zij die het park zeer regelmatig bezoeken een onevenredig grote kans hebben in de steekproef opgenomen te worden. De regelmatige bezoeker met een percentage van 22.4% is zodoende sterk oververtegenwoordigd in de steekproef. Wanneer dit percentage echter wordt gecorrigeerd ⁽¹⁾ naar de extra grote kans die men had, dan blijkt dat deze categorie nog slechts 0.9% van het totale bezoek uitmaakt. Dit percentage tenslotte komt overeen met de cijfers uit de administratie van de verkoop van jaarkaarten.

Deze nieuwe indeling van de bezoekfrequentie in een drietal categorieën, is vervolgens middels een stapsgewijze multiële regressie onderzocht (zie par. 1.4). Deze methode van analyse heeft voor de afhankelijke variabele "bezoekerstype" de hiernaast weergegeven vergelijking opgeleverd. De te overbruggen afstand vormt de meest belangrijke variabele in de verklaring van de variantie van de variabele "bezoekerstype". Met andere woorden; het onderscheid naar verschillende typen bezoekers laten zich nadrukkelijk karakteriseren naar de afgelegde afstand. In het bijzonder de regelmatige bezoeker overbrugt een geringe afstand voor een bezoek aan het park. Daarnaast blijkt dat de verschillende categorieën bezoekers ook behoorlijk van leeftijd verschillen. Wederom is het verschil tussen degene die het park voor het eerst bezoekt en de incidentele bezoeker gering. De trouwe bezoeker is echter

1. Deze correctie bestaat uit een deling van de aantallen en percentages die per categorie voorkomen door de mate waarin de kans om in de steekproef te worden opgenomen groter is dan de kans voor hen die jaarlijks naar het park komen. De categorie "maandelijks" wordt gedeeld door 12, "wekelijks" door 52 en "dagelijks" door 365.

Tabel 16. Het gebruikte vervoermiddel

	De Hoë Veluwe		1974	De Meinweg
	1985	1967		
	%	%	%	%
lopend	10.5	0.9	0.6	20.8
fiets	27.5	8.5	6.9	30.9
auto	61.0	86.1	91.1	40.9
overigen	1.0	3.8	1.9	3.2

Tabel 17. De afstand vertrekplaats-park naar vervoermiddel

	0-14 km		15-30 km		30-49 km		50-100 km		100 km of meer
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
lopend	8.6	11.2	10.4	14.3	11.8				
fiets	38.1	28.6	11.8	18.5	14.7				
auto	52.6	59.0	75.6	66.1	73.5				
anders	.8	1.1	2.2	1.1	-				
totaal	44.0	15.6	11.8	16.6	11.9				

van een beduidend hogere leeftijd. De urbanisatiegraad is waarschijnlijk in de vergelijking opgenomen doordat de trouwe bezoeker voor een aanzienlijk deel in de gemeente Arnhem woonachtig is. De nieuwkomer komt daarentegen relatief wat meer uit de plattelandsgemeenten. De toename in bezoekfrequentie laat zich ook karakteriseren door het groter worden van het percentage lidmaatschappen van natuurbeschermingsorganisaties. Het park behoudt zijn uitnodigende eigenschappen voor bezoekers die getuigen van een positieve houding ten opzichte van de natuur. De uitleg kan echter ook andersom gegeven worden. Door het herhaaldelijk bezoeken van het park, groeit een zeker verantwoordelijkheidsgevoel jegens de natuur hetwelk resulteert in een lidmaatschap. De mensen die voor het eerst naar het park komen, doen dit relatief wat meer in gezelschap van kinderen of met een man of vrouw. De regelmatige bezoeker echter komt veel vaker alleen en zelden vergezeld door kinderen hetgeen tevens samenhangt met het hogere leeftijdsgemiddelde van dit type bezoeker. De categorie "incidenteel bezoek" zit daar tussenin, zij het dat zij wat meer in "volwassen" gezelschap het park bezoeken. Tot slot de zesde en laatste factor uit de vergelijking, de maatschappelijke positie, van de parkbezoeker. Hierbij valt vooral op het naar verhouding grote percentage personen dat nog naar school gaat in de categorie incidentele bezoekers en het feit dat bijna de helft van de trouwe bezoekers gepensioneerd is. Dit laatste is, gegeven de eerder genoemde leeftijdsverdeling, ook niet verwonderlijk.

2.1.12 Het gebruikte vervoermiddel

Blijkens de cijfers (tabel 16) is de auto het meest gebruikelijke vervoermiddel maar in vergelijking met 1967 en 1974 is het gebruik van de auto verminderd. Men is daarentegen vaker lopend of met de fiets het park binnen gekomen. Hierbij dient te worden vermeld f 5,50 extra moet worden betaald wanneer men met de auto het park in wil gaan.

Zij die lopend het park verlaten, vervolgen voor een groot deel (78.1%) hun tocht met de auto die men voor de toegangspoort had achtergelaten. Ongeveer 8% van hen ging met het openbaar vervoer verder.

Uitgesplitst naar leeftijd, geslacht en genoten opleiding van de parkbezoeker blijkt dat de eerste twee variabelen een significante samenhang vertonen met het gebruikte vervoermiddel. De auto wordt relatief vaker gebruikt door de oudere parkbezoekers en door vrouwen. Op basis

Tabel 18. Het jaargetijde van bezoek

	%	n
geen antwoord	30.8	374
alle seizoenen	24.3	295
zomer	14.8	180
herfst	6.5	79
lente	5.2	63
lente en zomer	4.3	55
overige combinaties	14.0	170
totaal	100.0	1216

Tabel 19. De leeftijdsverdeling naar seizoen

	-26 jaar	26-35 jaar	36-45 jaar	46-55 jaar	56-65 jaar	65+ jaar
	%	%	%	%	%	%
voorseizoen	13.8	17.7	21.1	16.0	19.4	11.9
hoogseizoen	12.8	22.4	20.3	20.3	12.8	11.5
naseizoen	7.4	13.9	23.5	20.0	20.5	14.6
totaal	11.3	17.9	21.7	18.7	17.7	12.7

NB.: Het voorseizoen is de periode tot de maand juli. Het hoogseizoen wordt gevormd door de maanden juli en augustus. Het naseizoen begint bij de maand september.

Tabel 20. De plaats van vertrek en groepssamenstelling naar seizoen van bezoek

	vakantie- oord	woon- plaats	alleen	volwassen + kinderen	man + vrouw	volwas- senen
	%	%	%	%	%	%
voorseizoen	19.1	80.9	9.1	15.5	44.3	31.0
hoogseizoen	27.9	72.1	7.6	26.1	46.2	20.2
naseizoen	8.3	91.7	12.4	17.0	46.2	24.4
totaal	18.3	81.7	9.8	19.3	45.5	25.4

van opleiding valt echter geen belangwekkend onderscheid waar te nemen. Een vergelijking van de afgelegde afstand naar vervoermiddel (tabel 17) levert op het eerste gezicht onwaarschijnlijke resultaten op.

Het bevestigt het reeds gesignaleerde patroon dat men per auto naar het park komt, deze buiten de toegangspoort laat staan en te voet of met een gehuurde of witte fiets de tocht in het park vervolgt. Ondanks een toename van de populariteit van het fietsen en het wandelen onder de Nederlandse bevolking (Meeles, 1982) vormt dit slechts gedeeltelijk een verklaring voor de ontwikkeling zoals deze in de cijfers tot uiting komt. Wellicht dat deze toename zich vooral manifesteert onder en kenmerkend is voor het parkbezoekende publiek.

Het onderzoek in het potentiële nationale park De Meinweg (Van der Meulen, 1984) brengt een tamelijk afwijkende verdeling van het gebruik van de verschillende vervoermiddelen aan het licht. Relatief veel bezoekers komen te voet naar dit gebied en het gebruik van de auto is veel minder dan van hen die een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe brengen. Dit valt te verklaren uit de kleinere afstand die men aflegt om het natuurgebied De Meinweg te bezoeken.

2.1.13 Het seizoen van bezoek

Tijdens de mondelinge enquête is eveneens gevraagd in welke jaargetijden men een bezoek brengt aan het Nationale Park De Hoge Veluwe. In tabel 18 valt af te lezen dat de zomermaanden verreweg de meest favoriete periode van bezoek is. De winter wordt als het minst aantrekkelijke jaargetijde aangemerkt.

Een aantal personen (30.8%) kon op de vraag naar het jaargetijde van bezoek geen antwoord geven, simpelweg omdat velen van hen voor de eerste maal naar het park kwamen. Zij die aangaven het hele jaar door het park te bezoeken (24.3%), blijken inderdaad ook een hoge bezoekfrequentie te hebben. Het geslacht en de genoten opleiding hebben geen significante invloed op de keuze van jaargetijden waarin men het park bezoekt. De leeftijd echter heeft wel enige mate van invloed, een invloed die samenhangt met de reeds eerder gesignaleerde relatie tussen leeftijd en bezoekfrequentie. De oudere parkbezoeker gaf te kennen in alle jaargetijden naar het park te komen, terwijl jongere parkbezoekers wat meer in het voorjaar en zomer het park plegen te bezoeken.

Tabel 21. De samenstelling van het publiek naar bezoekfrequentie en vertrekplaats op de verschillende dagen

	de eerste keer	inciden- teel	minstens 10 maal per jaar	vakantie- oord	woon- plaats
	%	%	%	%	%
zondag	29.3	44.4	26.3	7.4	92.6
zaterdag	21.7	48.7	29.6	12.3	87.7
doordeweeks	38.5	45.5	16.0	32.6	67.4
totaal	32.0	45.6	22.4	18.3	81.7

Tabel 22. De verblijfsduur in het park

	%	n
minder dan 1 uur	4.0	(48)
1 tot 2 uur	13.6	(164)
2 tot 3 uur	22.0	(265)
3 tot 4 uur	21.7	(262)
4 tot 5 uur	18.4	(224)
meer dan 5 uur	17.7	(213)
totaal	100.0	(1176)

Er vallen ook verschillen te constateren onder het publiek van het Nationale Park De Hoge Veluwe wanneer er wordt gekeken naar de verdeling van een bepaalde vraag of kenmerk naar het seizoen van bezoek. Hiertoe is onderscheid gemaakt in resp. voor-, hoog- en naseizoen. Overeenkomstig het beeld dat hiervoor reeds is geschetst, varieert de leeftijdsverdeling onder het publiek naar het seizoen van bezoek. Ofschoon er geen sprake is van een eenduidige relatie, zoals in tabel 19 valt waar te nemen, wordt het hoogseizoen gekenmerkt door een relatief wat jonger publiek, terwijl oudere bezoekers wat meer in het naseizoen naar het park komen.

Personen die vanuit een vakantieoord het park bezoeken, doen dit vooral in het hoogseizoen en ook, echter minder uitgesproken, in het voorseizoen. De verhoudingen van de groepssamenstellingen veranderen eveneens significant naar seizoen. Met name in het voor- en naseizoen komt men vaker alleen of met een groep volwassenen, terwijl in het hoogseizoen een relatieve toename van het aantal groepen met kinderen valt te signaleren.

Niet alleen naar seizoen kan gekeken worden hoe de samenstelling van het publiek varieert, maar ook naar de verschillende dagen in de week. Daarom is de indeling in zon-, zaterdag en doordeweekse dagen gehanteerd. Voor wat betreft de dag van bezoek aan het park zijn er enkele markante verschillen waar te nemen. Gemeten naar de bezoekfrequentie (tabel 21) blijkt dat onder het bezoek dat voor de eerste keer naar het park komt een voorkeur voor een doordeweekse dag is. De incidentele bezoeker heeft geen specifieke voorkeursdag en de frequente bezoekers komen wat meer in het weekend. Een tweede verschil valt te constateren in de verhouding naar plaats van vertrek. In het weekend vertrekt het parkbezoekende publiek voornamelijk vanuit de woonplaats, terwijl doordeweeks een aanzienlijk groter percentage vanaf een vakantieplaats naar het park komt.

2.1.14 De tijdsduur van bezoek

De gemiddelde, door de bezoeker zelf opgegeven duur van het bezoek bedraagt ongeveer drie uur (tabel 22). Ter vergelijking; voor een bezoek aan het potentiële nationale park De Meinweg (Van der Meulen, 1984) wordt aanmerkelijk minder tijd uitgetrokken, namelijk gemiddeld 109 minuten; bijna twee uur. De bossen bij Appelscha (Kroon, 1982)

Tabel 23. De tien voornaamste motieven tot bezoek

	1985			1967
	rel.			
	%	%	n	%
de natuur	34.9	23.0	(421)	20.8
het Kröller-Müller museum	24.6	16.2	(296)	25.6
om te fietsen	17.8	11.7	(215)	5.9
de rust	13.9	9.2	(167)	-
een dagje uit/vakantie	11.8	7.8	(142)	-
om te wandelen	11.3	7.5	(136)	46.7
het fraaie landschap	10.6	7.0	(128)	-
verbondenheid	10.1	6.7	(121)	-
nieuwsgierigheid	8.0	5.3	(96)	-
om het wild te zien	7.7	5.1	(93)	55.0
totaal	100.0			

Tabel 24. De tien meest genoemde motief-combinaties (n=1216)

	%	n
het Kröller-Müller museum	9.1	111
de natuur	5.3	65
de natuur en het museum	4.2	51
nieuwsgierigheid	3.9	47
een dagje uit	2.9	35
de natuur en de rust	2.5	31
verbondenheid met het park	2.1	26
de natuur en fietsen	2.0	24
om te fietsen	1.7	21
de natuur en het wild	1.6	20

worden bezocht met een gemiddelde verblijfsduur van anderhalf uur. Er valt reeds te constateren dat voor een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe aanmerkelijk meer tijd wordt uitgetrokken dan voor een bosbezoek en dat men een wat grotere afstand overbrugt om het park te bezoeken. Een bezoek aan het park is blijkbaar van een andere orde, met een andere intentie ondernomen dan een bosbezoek. Gerelateerd aan een aantal persoonskenmerken blijkt de verblijfsduur in het park toe te nemen naarmate men een grotere afstand af legt om het park te bezoeken. Des te frequenter men het park bezoekt, des te minder tijd besteedt men aan een enkel bezoek.

De gemiddelde verblijfsduur van de regelmatige bezoeker bedraagt circa 2 uur en 15 minuten, terwijl de overige bezoekers, met een lagere bezoekfrequentie gemiddeld bijna vier uur in het park verblijven.

2.2 De motieven

Een persoonsgebonden onderwerp uit de enquête had betrekking op motivatie en redenen om het park te bezoeken.

70% van de parkbezoekers brengt een bezoek aan het museum blijkens jaarlijkse tellingen en berekeningen. Op grond daarvan zou eenzelfde beeld verwacht worden ten aanzien van de diverse motieven. Echter zoals uit tabel 23 al blijkt, vormt de voornaamste reden tot een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe het beleven van de natuur in het park. Als tweede motief wordt evenwel genoemd het Kröller-Müller museum en de beeldentuin. Van de categorie "overige redenen" tot parkbezoek die werden genoemd, zijn de voornaamste het bezoeken van speciale tentoonstellingen in het Kröller-Müller museum, vanwege het mooie weer en omdat men in de omgeving verbleef. Een aantal bezoekers gaf als reden op dat het bezoek aan het park werd gebracht vanuit sociaal oogpunt: bijvoorbeeld een belofte aan een van de kinderen of als uitstapje met het gezin. Daarnaast noemden diverse bezoekers het ondernemen van allerlei activiteiten en het bezoeken van verschillende voorzieningen als motivatie tot bezoek.

In het eerste onderzoek naar de recreatieve belangstelling voor het park (Gevers Deynoot, 1967) is eveneens gevraagd naar het doel van het bezoek. In tegenstelling met dit onderzoek werd toen, ter beantwoording van deze vraag een aantal antwoordmogelijkheden gegeven.

"Mijn bezoek was veel te kort, ongeveer 2 uur, om veel te zien. Alleen het museum heb ik redelijk kunnen bezichtigen. Eigenlijk was ik niet op de hoogte van al de verschillende onderdelen die er te bezoeken en te bezichtigen zijn. Het park is veel groter dan ik had gedacht maar door de vele mogelijkheden die er zijn om iets afwisselends te bezichtigen zal ik zeker in de toekomst nog diverse malen terugkomen".

Een vergelijking hiermee moet derhalve met enig voorbehoud worden gegeven. Daar waar het mogelijk is, zijn in tabel 23 de corresponderende cijfers weergegeven waaruit blijkt dat het museum een nagenoeg even groot aandeel inneemt in de motivatie tot het parkbezoek. De interesse voor het fietsen is toegenomen, wat onder andere zijn oorzaak vindt in de aanwezigheid van witte fietsen sedert 1974. Het wandelen, als motief vertoont daarentegen een markante daling. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de activiteit die vroeger wandelen werd genoemd tegenwoordig door de bezoeker als het beleven van de natuur wordt opgegeven.

Naast deze opsomming van motieven, is het zinvol stil te staan bij de combinaties van motieven die aanleiding hebben gegeven tot een bezoek aan het park. Wederom zijn de tien meest genoemde combinaties van motieven weergegeven waarbij kan worden geconstateerd dat dit patroon bijzonder divers is. Bijna twee derde deel (64,5%) van het publiek heeft andere redenen dan de in tabel 24 opgesomde motieven om naar het park te komen. In de motief-combinaties blijkt een bezichtiging van het museum de meest veelvuldig genoemde reden tot bezoek te zijn. De natuur komt ditmaal op een tweede plaats. Opvallend daarbij is ook dat de natuur regelmatig in combinatie met een ander motief wordt genoemd.

De verbanden tussen de motieven en diverse kenmerken van de bezoeker, zoals leeftijd, maatschappelijke positie etc., blijken veelal voort te komen uit de samenhang tussen de motieven, de bezoekfrequentie en plaats van vertrek. De vijf voornaamste motieven van de verschillende bezoekerstype zijn naast elkaar weergegeven in schema 2. Enkel een bezoek omwille van het museum is sterker gerelateerd aan het opleidingsniveau dan aan de bezoekfrequentie en het op grond daarvan gemaakte onderscheid naar bezoekerstype. Zij die een hogere opleiding hebben genoten, noemen het museum wat vaker als motief tot bezoek.

Voor de nieuwkomer vormt het Kröller-Müller museum de voornaamste reden tot bezoek. Zijn tweede motief voor een parkbezoek vormt de natuur. Dit type bezoeker, dat voor de eerste maal het park bezoekt, noemt daarnaast de algemene redenen; nieuwsgierigheid en een dagje uit. Als vijfde reden komt een typisch parkgebonden activiteit naar voren, althans waarover door het park reclame wordt gemaakt, namelijk het fietsen.

Schema 2. De vijf voornaamste motieven tot parkbezoek,
naar plaats van vertrek en bezoekerstype

plaats van vertrek:

woonplaats	woonplaats	woonplaats	vakantieoord
De nieuw- komer	De incidentele bezoeker	De trouwe bezoeker	De verblijfs- recreant
Kröller-Müller museum en de beeldentuin (35.7%)	de natuur (34.4%)	de natuur (40.2%)	het wild zien (33.9%)
de natuur (33.2%)	Kröller-Müller museum en de beeldentuin (31.0%)	verbondenheid (28.9%)	nieuwsgierig- heid (27.4%)
een dagje uit, (14.3%)	fietsen (24.0%)	wandelen (24.8%)	Kröller-Müller museum en de beeldentuin (20.4%)
nieuwsgierigheid (13.7%)	de rust (13.6%)	de rust (21.1%)	fietsen (20.2%)
het fraaie land- schap (11.8%)	een dagje uit, (12.7%)	fietsen (13.0%)	de natuur (19.2%)

De incidentele bezoeker heeft, na het park reeds te hebben bezocht, de kwaliteiten van het park leren kennen en noemt allereerst de natuur als motief voor bezoek en daarna het museum en beeldentuin, fietsen, de rust en het fraaie landschap als volgende beweegredenen.

Zij die het park minstens tien maal per jaar bezoeken doen dat omwille van de natuur, de verbondenheid met het park, om te wandelen, de rust en om te fietsen. Opvallend hierin vormt de verbondenheid met het park als reden voor bezoek. Overeenkomstig de theorie correleert een hoge bezoekfrequentie met een zekere mate van toeëigening en binding en deze binding wordt dan ook als reden opgegeven voor een bezoek aan het park.

Zij, die tijdens hun vakantie een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe brengen, de verblijfsrecreanten, doen dit om het wild te observeren en uit nieuwsgierigheid. Vervolgens noemen zij als motief het Kröller-Müller museum en de beeldentuin, om te fietsen en de natuur. Het is opvallend dat zij die het park regelmatig bezoeken, omwille van de natuur en de rust, in het bijzonder gedurende het weekend naar het park komen (zie tabel 21), dagen waarop het aanmerkelijk drukker is in het park. De nieuwkomer bezoekt het park meer doordeweeks hetgeen het beeld oproept van "een (vakantie)dagje uit" (zie par. 2.1.13), een besteding van de vrije tijd waarvoor min of meer bewust is gekozen.

Uit deze verschillen in de rangordes van motieven kan de conclusie worden getrokken dat naarmate de bezoekfrequentie toeneemt, de motivatie steeds meer verschuift naar natuur- en landschapsgebonden activiteiten als fietsen, wandelen, natuurbeleving en rust terwijl het Kröller-Müller museum als trekpleister van minder belang wordt.

Uit vele onderzoeken is gebleken dat recreatie in de openlucht wordt gekenmerkt door een sociale dimensie. Vrijtijdsbestedingen worden veelal gedaan samen met andere mensen en vaak ook ten behoeve van het samenzijn met anderen. In de motivatie tot het parkbezoek is deze sociale beweegreden slecht in geringe mate terug te vinden.

De meest veelvuldig genoemde motieven tot een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe behoren tot de intrinsieke motivatie. Het kenmerk hiervan is een hoge mate van keuzevrijheid en een relatief geringe sociale waarde. Met andere woorden; het park wordt niet in de eerste plaats bezocht om de relationele banden te versterken maar men komt doelgericht naar het park omwille van interessante bezienswaardigheden

Tabel 25. Activiteiten ondernomen op de dag
van het parkbezoek (n=1216)

	%
alleen een parkbezoek	77.4
het parkbezoek gecombineerd met:	
tocht in de omgeving	10.8
familiebezoek	4.0
andere musea	2.0
andere natuurgebieden	1.8
overige activiteiten	4.0
totaal	100.0

Tabel 26. De bron van informatie

	1985		1967
		rel.	
	%	%	%
familie,vrienden en kennissen	46.1	26.5	33.2
artikelen krant en tijdschrift	31.5	18.1	7.7
radio en TV	28.5	16.4	2.7
bekendheid met het park	22.5	12.9	
folders VVV of camping	13.9	8.0	5.3
andere folders	13.4	7.9	
overige bronnen	18.3	10.5	23.0
totaal		100.0	

in het park aanwezig zoals de fraaie natuur en het Kröller-Müller museum.

2.3 Het doel van de tocht

Onder het parkbeheer bestaat het vermoeden dat een bezoek aan het park gecombineerd wordt met uitstapjes in de omgeving. Om dit te onderzoeken is een vraag opgenomen in de schriftelijke vragenlijst hetgeen resultaten opleveren die in tegenspraak zijn met dit vermoeden. Voor maar liefst ruim driekwart van de bezoekers vormt het bezoek aan het park voor die dag de enige activiteit die wordt ondernomen. Verdeeld over de drie bezoekerscategorieën blijkt dat naarmate men het park frequenter bezoekt, dit bezoek steeds minder gecombineerd wordt met een ander uitstapje. De vraag wat men dan gedaan had wanneer men naast het park andere bezienswaardigheden had bezocht, leverde de in tabel 25 weergegeven antwoorden op. Uit de cijfers blijkt dat een bezoek aan het park, indien in combinatie, vooral een onderdeel vormt van een tocht in de omgeving van het park waarbij het park al dan niet het voornaamste doel is.

2.4 Bron van informatie

Vanuit des beheerder's oogpunt is het van belang te weten via welke bronnen de bezoeker is geïnformeerd. De antwoorden (tabel 26) laten zien dat familie, vrienden en bekenden nog steeds de belangrijkste bron van informatie zijn, voorafgaand aan een bezoek aan het park. In vergelijking met het eerste onderzoek (Gevers Deynoot, 1967) is de waarde van deze informatiebron afgenomen, terwijl in het bijzonder informatie, verkregen via de publieke media (radio, t.v., kranten en tijdschriften), sterk is toegenomen.

Van de overige bronnen die genoemd zijn, zijn vermeldenswaardig:

- jaarkaarthouder 5.3% (64);
- buurtbewoner 4.6% (55);
- school 4.0% (48).

Daarnaast werden bronnen genoemd als boeken, N.S.-dagtocht en werd door enkele bezoekers het afschieten van damherten gemeld hetgeen in dat jaar echter in het Kroondomein zou plaats vinden.

Schema 3. De drie voornaamste informatiebronnen
van enkele bezoekerstypen

plaats van vertrek:

woonplaats	woonplaats	woonplaats	vakantieoord
De nieuwkomer	De incidentele bezoeker	De trouwe bezoeker	De verblijfs-recreant
familie, vrienden en kennissen (46.6%)	familie, vrienden en kennissen (49.3%)	familie, vrienden en kennissen (33.7%)	folders verkregen via VVV of de camping (44.7%)
radio en TV (39.1%)	artikelen uit krant en tijdschriften (32.7%)	de bekendheid met het park (29.9%)	andere folders (24.4%)
artikelen uit krant en tijdschriften (33.2%)	de bekendheid met het park (26.8%)	artikelen uit krant en tijdschriften (27.2%)	radio en TV (22.2%)

Aangenomen dat de regelmatige bezoeker voor zijn tocht naar het park geen nadere stimulans behoeft, is het interessant om na te gaan via welke kanalen het minder frequente bezoek informatie heeft gekregen over het park. In deze blijkt de mondelinge overdracht het meest genoemd te zijn, overeenkomstig het totale beeld. Daarnaast kan via de publieke media het parkbeheer de potentiële parkbezoeker het meest efficiënt bereiken. In schema 3 valt te constateren dat de nieuwkomer vooral via deze kanalen informatie heeft gekregen over de mogelijkheden van een parkbezoek. Wanneer men het park reeds een keer bezocht heeft, vormt de (goede) herinnering aan het voorgaande bezoek een veel belangrijkere aanzet tot (her)bezoek.

De categorie bezoekers die van een camping of een andere vakantieoord (verblijfsrecreant) naar het park komt, wordt vooral geïnformeerd middels de diverse folders die men via VVV of de camping kan krijgen.

"Ik ben er voor de eerste keer geweest. Het ziet er goed uit. Ik kom voor de natuur en niet voor de attracties en andere poespas. Dat is prima gedaan. De dingen die er buiten de natuur zijn, zijn eenvoudig en sober, dringen zich niet op de voorgrond".

"Na een fietsarrangement in Nederland hadden we nog een dagje vrij. De keuze ging tussen Kröller-Müller museum (van natuurpark wist ik niets) en een dagje Utrecht. Van de uiteindelijke beslissing heb ik geen spijt: het museum viel op door zijn rijke, gevarieerde keuze. Ook kunst die 'men' niet mooi vindt moet daar zijn. De extra-verrassing, die het natuurpark voor ons was, maakte van dit dagje uit een feest. Voor ons wordt dit zeker een reden om op andere tijden van het jaar (herfst, lente) nog eens te gaan kijken. Hierbij druk ik tevens mijn hoge waardering uit voor alle mensen die, op welke wijze dan ook, meewerkten en nog werken om dit alles mogelijk te maken".

3. HET GEDRAG IN HET PARK

Nadat in het vorige hoofdstuk de algemene kenmerken van de bezoeker en zijn motivatie tot een bezoek aan het park zijn behandeld, volgt nu een beschrijving van het gedrag van de parkbezoeker, in ruimte en tijd. Het gedrag in ruimte en tijd was een onderdeel van de drieledige probleemstelling zoals deze voorafgaand aan het onderzoek is geformuleerd.

Hiertoe zijn drie vragen gesteld aan de parkverlater. Allereerst welke voorzieningen men die dag heeft bezocht, vervolgens wat men zoal gedaan heeft in het park en tot slot waar men in het park deze activiteiten tot uitvoering heeft gebracht.

3.1 De bezochte voorzieningen

Het Kröller-Müller museum, het jachtslot St. Hubertus en de beeldentuin, min of meer het erfgoed van het echtpaar Kröller-Müller blijken door het publiek het meest bezocht te worden (tabel 27). Daarna vormt het restaurant De Koperen Kop de vierde voorziening op de ranglijst van bezochte voorzieningen. Het observatiebos wordt door een zeer gering percentage bezoekers aangedaan.

Niet alleen het absolute percentage bezoek aan de diverse voorzieningen is van belang. Het is eveneens interessant om na te gaan welke combinaties van voorzieningen zijn bezocht. De meest genoemde combinaties zijn weergegeven in tabel 28. Het meest opvallende gegeven uit deze tabel wordt gevormd door het feit dat bijna een kwart van de bezoekers geen enkele voorziening heeft bezocht. Verder valt te constateren dat het museum een attractie is, die veelvuldig wordt bezocht, hetzij uitsluitend dan wel in combinatie met andere attracties.

Op grond van de in het park aanwezige en bezochte voorzieningen valt er opnieuw een indeling te maken in verschillende categorieën bezoekers:

- de natuurgerichte bezoeker 37.6%;
- de cultuurgerichte bezoeker 39.2%;
- de combinatie natuur-cultuurgerichte bezoeker 23.2%.

Onder de eerste categorie worden de bezoekers verstaan die geen enkele voorziening, het bezoekerscentrum De Aanschouw en/of de wildkansel hebben bezocht. Zij die het Kröller-Müller museum, de beeldentuin,

Tabel 27. De bezochte, cq. gebruikte voorzieningen

	%	rel. %	n
het Kröller-Müller museum	47.7	16.1	(575)
de tuinen en omgeving van het jachtslot	36.7	12.4	(446)
het jachtslot St. Hubertus	33.5	11.3	(404)
de beeldentuin	33.1	11.1	(399)
De Koperen Kop	30.5	10.3	(367)
de wandelroutes	20.4	6.9	(249)
de witte fietsen	20.2	6.8	(245)
het bezoekerscentrum	19.7	6.6	(237)
de picknickplaatsen	16.2	5.5	(197)
het monument generaal de Wet	16.2	5.5	(195)
de wildkansel	15.9	5.4	(191)
het observatiebos	6.9	2.3	(83)
totaal		100.0	

$$Y = 0.15 X_1 + -0.13 X_2 + 0.10 X_3 + 0.07 X_4 + 0.08 X_5 + 0.07 X_6$$

Y : Het cultuur-natuur type

X₁: De genoten opleiding (2.0%)

X₂: De bezoekfrequentie (1.2%)

X₃: Het seizoen van bezoek (0.7%)

X₄: De groepssamenstelling (0.7%)

X₅: De urbanisatiegraad van de herkomstgemeente (0.5%)

X₆: Het geslacht van de respondent (0.5%)

De totale verklaarde variantie: 5.7%

Tabel 28. De vijf meest bezochte combinaties van voorzieningen
(n=1149)

	%	n
niets	27.7	318
het museum en de beeldentuin	10.4	119
het museum	7.0	81
het museum, de beeldentuin, het jachtslot St. Hubertus	4.2	48
De Koperen Kop	4.0	46

het jachtslot St. Hubertus en/of het monument Generaal de Wet hebben bezocht, behoren tot de categorie cultuurgerichte bezoeker. Tenslotte het derde type bezoeker dat een bezoek brengt aan het park en daarbij zowel in de natuurgerichte voorzieningen als ook de culturele voorzieningen vertoont.

Middels een analyse met behulp van de multi-pele regressie methode (zie par 1.3) is ook ditmaal getracht inzicht te verkrijgen in de achtergronden van de verschillende typen. Er zijn significante relaties tussen de diverse persoonskenmerken en deze typering aanwezig, al is de verklaarde variantie, 5.7%, gering.

Naarmate men een hogere opleiding heeft genoten, neemt de interesse voor de culturele voorzieningen toe. Zij die echter vaker naar het park komen, vertonen ook een sterke natuurgerichte interesse. De derde variabele uit de vergelijking is het seizoen van bezoek. In het voor- en hoogseizoen zijn de bezoekers die omwille van de combinatie natuur en cultuur het park bezoeken, relatief wat oververtegenwoordigd, terwijl in het naseizoen zowel het natuur- als cultuurgerichte publiek iets talrijker is. De groepssamenstelling waarmee men het park bezoekt, is enigzins bepalend voor de gerichtheid en intentie van het bezoek. Zij die alleen komen, zijn voor een groot deel natuurgericht. In gezelschap van man, vrouw en/of kinderen is er relatief wat veelvuldiger sprake van een gecombineerde interesse. Een "volwassen" groep is nadrukkelijker cultuurgericht. Naar urbanisatiegraad blijkt de cultuurgerichte bezoeker wat meer in kleine steden woonachtig te zijn, terwijl natuurminnaars in wat grotere mate uit de stad afkomstig is. Inwoners van rurale gemeenten leggen een wat sterker gecombineerde interesse aan de dag. De laatste variabele uit de vergelijking, het geslacht van de respondent maakt duidelijk dat de vrouwelijke bezoeker wat meer de culturele voorzieningen bezoekt. In de schriftelijke enquête is gevraagd aan de respondent of men tijdens het bezoek aan het park ook een bezoek heeft gebracht aan het museum of uitsluitend voor het Kröller-Müller museum is gekomen. Deze vraag leverde een volgende verdeling op:

- uitsluitend het museum bezocht 6.8%;
- het park en museum bezocht 40.9%;
- alleen in het park geweest 52.3%.

Deze verdeling vertoont een zekere mate van verschil met de eerder beschreven cultuur-natuur typologie. Deze afwijking heeft twee redenen.

Schema 4. Redenen tot niet-bezoek Kröller-Müller museum (n=406)

	%	rel.	
		%	n
De tentoonstelling reeds gezien	43.3	26.3	(176)
De fraaie weersomstandigheden	36.9	22.4	(150)
Ik ben geen kunstliefhebber	22.9	13.9	(93)
Een andere activiteit ondernomen	22.7	13.8	(92)
Te weinig tijd	21.7	13.2	(88)
Het museum was dicht	11.6	7.0	(47)
Overige redenen	5.7	3.5	(23)
totaal		100.0	

Tabel 29. De ondernomen activiteiten

	De Hoge Veluwe			De Meinweg
	rel.			
	%	%	n	%
attracties bezoeken	50.4	21.0	(607)	-
fietsen	44.8	18.7	(540)	27
wandelen	44.6	18.6	(537)	63
toeren	34.6	14.4	(417)	2
zitten, zonnen, luieren	25.1	10.5	(302)	5
wild kijken	22.3	9.3	(269)	-
picknicken	17.9	7.5	(216)	-
totaal		100.0		

Tabel 30. De vijf meest genoemde gecombineerde activiteiten, naar bezoekfrequentie (n=1205)

	de eerste keer	inciden- teel	minstens tien maal per jaar	totaal	
	%	%	%	%	n
fietsen	8.0	9.7	11.9	9.6	(116)
wandelen	3.4	4.9	20.4	7.9	(95)
attracties bezoeken	4.4	7.7	3.0	5.6	(67)
toeren	5.2	3.5	9.6	5.4	(65)
fietsen en attracties bezoeken	6.7	5.8	2.2	5.3	(64)
totaal				33.8	(407)

De eerste reden is het verschil in definiëring. Door een onderscheid te maken op grond van het al dan niet bezoeken van het museum, worden personen die het jachtslot St. Hubertus; cultuurgerichte bezoekers, onder de categorie "alleen in het park geweest" geschaard. De tweede oorzaak is dat een aantal natuurgerichte respondenten zowel in het park als ook in het museum zijn geweest. Aanvankelijk werd in het mondelinge deel van de enquête te kennen gegeven dat men geen bezoek aan het museum heeft gebracht, waarna men later, in de schriftelijke enquête, dit tegenspreekt en aangeeft wel degelijk het Kröller-Müller museum te hebben bezocht. Het zijn overwegend bezoekers die reeds eerder een bezoek aan het park hebben gebracht die deze antwoordcombinatie geven. Ofschoon de instruerende tekst duidelijk vermeldt dat de vragen betrekking hebben op de dag van bezoek waarop men is ondervraagd, heeft een zestigtal personen klaarblijkelijk toch de behoefte gevoeld uit voorheen opgedane ervaringen te putten voor het invullen van de vragen. In het verslag zullen we ons verder beperken tot de eerder beschreven cultuur-natuur typologie.

Het onderscheid naar cultuur- of natuurinteresse wordt eveneens teruggevonden in de diverse motieven tot bezoek. Zij die als reden van bezoek het Kröller-Müller museum hebben opgegeven, vertonen een sterkere cultuurgerichtheid, terwijl zij die omwille van de natuur kwamen of om het wild te zien deze natuurgerichte interesse ook in hun gedrag tot uiting laten komen. De natuur- en cultuurgerichte bezoeker onderscheidt zich van de beide andere typen bezoekers door een relatief hogere score op het motief "uit nieuwsgierigheid". De scores met betrekking tot de overige motieven komen overeen met die van de andere twee bezoekers-typen.

Aan de personen onder het publiek die geen bezoek hebben gebracht aan het museum is gevraagd naar de reden daarvan. Dat leverde de in schema 4 weergegeven antwoorden op. Het feit dat men de expositie reeds heeft bezichtigd en de fraaie weersomstandigheden vormen de twee voor-naamste argumenten om geen bezoek te brengen aan het Kröller-Müller museum.

3.2 De activiteiten

In het totale beeld zoals dat uit de resultaten naar voren komt, vormt

Tabel 31. De activiteiten naar gerichtheid van de bezoeker

activiteit:	gerichtheid bezoeker:					
	natuur + cultuur		natuur		cultuur	
	rel. %	rel. %	rel. %	rel. %	rel. %	rel. %
wandelen	54.3	16.2	44.0	24.1	34.3	14.9
toeren	46.5	13.9	27.1	14.9	34.0	14.7
fietsen	57.8	17.3	41.6	22.8	40.0	17.3
wild kijken	41.1	12.3	23.0	12.6	10.1	4.4
zitten, luieren en zonnen	34.0	10.2	21.0	11.5	23.1	10.1
attracties bezoeken	73.4	22.0	12.9	7.1	72.5	31.4
picknicken	27.3	8.2	12.9	7.1	16.8	7.3
totaal	100.0		100.0		100.0	

Tabel 32. De verschillende activiteiten naar seizoen en dag van bezoek

	wandelen	toeren	fietsen	wild kijken	zitten, zonnen, luieren	attracties bezoeken	pick- nicken
	%	%	%	%	%	%	%
voorseizoen	-	-	-	-	30.1	54.3	21.3
hoogseizoen	-	-	-	-	23.6	50.4	21.5
naseizoen	-	-	-	-	20.6	46.3	10.8
zondag	50.4	-	40.9	19.1	31.2	45.7	-
zaterdag	48.9	-	38.4	23.2	20.0	54.7	-
doordeweeks	36.7	-	50.8	24.7	19.7	53.3	-
totaal	44.3	34.3	44.7	22.1	24.8	50.3	17.8

NB.: Een streepje (-) betekent dat er geen significante verschillen naar seizoen of dag van bezoek zijn gevonden.

het bezoek aan attracties en voorzieningen de meest ondernomen activiteit. Dit absolute percentage is op het eerste gezicht in tegenspraak met de rangorde der motieven waarin de natuur als primaire reden tot parkbezoek naar voren komt. Echter, gelet op de procentuele scores van de activiteiten, blijkt de natuur op velerlei wijzen "drager" te zijn van diverse activiteiten (tabel 29). Deze uitkomst, vergeleken met die uit het onderzoek naar het recreatief gebruik van het potentiële nationale park De Meinweg (Van der Meulen, 1984), brengt frappante verschillen aan het licht. Wandelen en fietsen zijn activiteiten die relatief minder veelvuldig worden ondernomen. Een verklaring voor dit verschil in activiteiten is het scala van andere activiteiten dat het publiek onderneemt in het Nationale Park De Hoge Veluwe, waardoor men relatief minder wandelt en fietst. Toeren, en luieren en zitten in de zon wordt daarentegen veel meer gedaan in het park. Op basis van de langere recreatieve verblijfsduur in het park, de motivatie en het feit dat een bezoek aan het park voor driekwart van de bezoekers het enige doel was voor die dag, kan gesteld worden dat het park niet zozeer dienst doet als decor voor een wandeling maar een bezienswaardig object vormt dat uitnodigt tot allerlei activiteiten die gericht zijn op het beleven van de natuur en cultuur.

Naast het aantal malen dat iedere activiteit is genoemd, is ook onderzocht in hoeverre de verschillende activiteiten met elkaar worden gecombineerd (tabel 30). Het fietsen blijkt absoluut gezien de meest gezigde activiteit te zijn. Bijna 10 procent van het publiek komt uitsluitend naar het park om gebruik te maken van de fietsmogelijkheden. Anderzijds blijkt ook dat de diversiteit aan activiteiten erg groot is. De vijf meest ondernomen (clusters van) activiteiten vormen slechts een derde van het totaal dat door de respondenten is opgegeven.

Wanneer deze ondernomen activiteiten worden onderzocht naar interesse van de bezoeker, dan blijken er inderdaad verschillen tussen de diverse bezoekerstypen te bestaan.

Conform de verwachting onderneemt het cultuurminnend publiek activiteiten van dien aard en in sterkere mate dan de natuurgerichte bezoeker. Het bezoek aan attracties is de voornaamste activiteit van dit type bezoeker. Daarnaast onderneemt men echter ook nog verschillende andere activiteiten zoals het wandelen en fietsen. Men doet dit minder veelvuldig dan beide overige typen. De natuurgerichte bezoeker

Tabel 33. De spreiding in het park

	%	rel. %	n
het centrum	79.4	22.1	(957)
het landgoed Hoenderloo	60.6	16.9	(730)
heide en zandverstuiving	51.5	14.4	(621)
de omgeving van jachtslot	48.9	13.6	(589)
het Otterlose zand	47.8	13.3	(576)
zuidelijk gedeelte	39.2	10.9	(472)
de Plijmen	31.4	8.8	(378)
totaal		100.0	

Tabel 34. De drie meest genoemde spreidingsclusters

	%	n
het gehele park	10.4	(125)
noordelijk deel	8.6	(104)
het centrum	8.1	(98)

Tabel 35. De samenhang tussen de spreiding in het park en de ondernomen activiteit

parkdelen:	zuidelijk deel	heide	centrum	plijmen	Otterlose Zand	landgoed Hoenderloo	omgeving jachtslot
activiteiten:							
wandelen	-0.07	-0.07	-0.06				
toeren	0.26	0.23	0.23	0.12	0.20	0.20	0.30
fietsen	0.10	0.20	0.21	0.19	0.39	0.39	0.36
wild kijken		0.07				0.11	
luieren, zitten,zonnen	0.08	0.08		-0.06		0.08	
attracties							
bezoeken	-0.16	-0.14	0.33	-0.12			0.10
picknicken	0.06	0.10					
verklaarde variantie (%)	8.6	11.2	20.0	5.0	13.4	17.3	15.3

NB.: De weergegeven getallen zijn de beta-coëfficiënten uit de regressievergelijkingen. Een hoge waarde (+ 1.00) betekent veel samenhang, een geringe waarde (0.00) duidt op een minimale samenhang.

laat zich inderdaad kenmerken door een geringe interesse in de culturele voorzieningen. Markant is evenwel het feit dat de percentages voor de verschillende activiteiten aanmerkelijk lager zijn dan die van de combinatie natuur-cultuurgerichte bezoeker. Dit valt wellicht te verklaren middels de typering van de natuurgerichte bezoeker. Dit type bezoeker komt relatief vaak naar het park en deze bezoeken zijn van kortere duur waardoor men niet zoveel activiteiten kan ontplooiën.

De combinatie natuur-cultuurgerichte bezoeker echter, tracht, gedreven door wat meer nieuwsgierigheid dan beide overige typen bezoeker, tijdens een verblijf in het park zoveel mogelijk te genieten van welhaast alles wat het park te bieden heeft.

Eveneens is onderzocht in hoeverre activiteiten verschillen naar het seizoen en dag van bezoek. Het wandelen, fietsen, toeren en wild kijken zijn seizoensongevoelige activiteiten, terwijl de overige activiteiten wat meer in het voor- en hoogseizoen werden ondernomen. Ofschoon de verbanden significant zijn, zijn de marges van verschil niet erg groot zoals in tabel 32 valt te constateren. Naar de verschillende dagen van bezoek blijkt de zondag, qua ondernomen activiteit de meest kalme dag te zijn. Op deze dag wordt relatief meer gewandeld en geluierd. Door-deweeks komt het publiek relatief meer om te fietsen, het museum en andere bezienswaardigheden te bezichtigen en het wild te observeren. De zaterdag vertoont wat betreft het activiteitenpatroon een mengeling van de zojuist beschreven verschillen.

3.3 De spreiding

Naast de vragen naar de ondernomen activiteiten en naar de voorzieningen die men heeft bezocht, is ook een vraag opgenomen om te onderzoeken waar in het park men bepaalde activiteiten heeft ontplooid.

De antwoorden maken duidelijk (tabel 33) dat gezien het bezoekersaantal het centrum van het park ook echt centrum genoemd mag worden. Ongeveer 80% van alle bezoekers komt tijdens het bezoek in dit deel van het park waarin het Kröller-Müller museum en de beeldentuin, het restaurant De Koperen Kop en het bezoekerscentrum De Aanschouw zijn gesitueerd.

Infrastructuur gezien, leiden ook alle wegen en fietspaden richting centrum zodat dit percentage niet echt verwonderlijk is. Na het centrum vormt de noord-oostelijke hoek van het park; het landgoed Hoenderloo,

het meest bezochte gebied. Daarentegen worden de Plijmen relatief het minst bezocht. Tabel 34 levert nog iets meer inzicht op in dit spreidingspatroon. De drie voornaamste spreidingspatronen zijn weergegeven in die tabel maar vormen echter nog geen 30% van het totaal. Het totaal beeld laat een grote diversiteit zien aan verspreiding over het park en is te gedetailleerd om helemaal behandeld te worden. Opvallend gegeven uit deze clustering is dat 10% van de bezoekers heeft opgegeven dat men het park in zijn totaliteit heeft bezichtigd. Als tweede patroon van spreiding komt het noordelijk deel van het park naar voren. In combinatie met een bezoek aan het museum en jachtslot verspreidt zich het bezoek al snel over dit noordelijk deel van het park. Daarnaast leent het gebied boven de Houtkampweg zich ook beter voor een korte fietstocht of rondrit met de auto vanwege een intensievere ontsluiting middels fietspaden en wegen.

Om na te gaan welke activiteiten waar in het park zijn ondernomen, zijn de gegevens daarover wederom met de methode van multi-pele regressie onderzocht (zie par 1.3). Uit de resultaten, weergegeven in tabel 35 vallen enkele algemene feiten af te leiden. Het fietsen en rondtoeren zijn activiteiten met een relatief grote actieradius waarbij men in alle delen van het park komt. Het bezoek aan speciale voorzieningen, zoals bijvoorbeeld het Kröller-Müller museum en het jachtslot, daarentegen kan alleen plaatsvinden in het centrum en het noordelijke deel van het park en dat blijkt ook uit de antwoorden. Het is echter opvallend dat het verband tussen het fietsen in de noordelijke delen van het park sterker is dan dat tussen het bezoek van voorzieningen in het centrum van het park. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat men middels het fietsen het landschap bewuster beleeft, zich heeft georiënteerd en weet waar men is geweest. Een museumbezoek(er) is veel minder gericht op landschapsbeleving en oriëntatie waardoor dit verband tussen activiteit en bezocht gebied een lagere waarde krijgt.

Het observeren van wild geschiedt niet alleen vanuit de wildkansel, gesitueerd in het landgoed Hoenderloo, maar ook op de heide. Het is echter uit de antwoorden niet op te maken of dit overal in dit gebied geschiedt of om en nabij de aldaar aanwezige voederplaatsen. Ongestructureerde observaties, uitgevoerd tijdens de veldwerkperiode wijzen op de tweede mogelijkheid. Picknicken, en zitten, luieren en zonnen worden relatief wat meer in het zuidelijk deel van het park, en de heide en zandverstuivingen gedaan. Daarnaast biedt het landgoed Hoenderloo ook

Schema 5. De algemene waardering over het parkbezoek

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
Ik kom zeker weer terug naar het Nationale Park De Hoge Veluwe	0.7	1.5	3.4	11.3	79.3	3.8
Achteraf is het bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe me tegen gevallen	73.8	12.4	0.7	3.4	1.5	8.2
Een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe kan ik echt aan familie en vrienden aanbevelen	2.0	0.7	1.6	7.1	86.2	2.5

Schema 6. Samenhang tussen enkele persoonskenmerken
en de weergegeven items

	bezoeks- frequentie	leef- tijd	cultuur/ natuur- type	verklaarde variantie (in %)
Ik kom zeker weer terug naar het Nationale Park De Hoge Veluwe	0.31	0.14	0.13	15.4
Achteraf is het bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe me tegen gevallen	-0.24	-0.09	-	6.1
Een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe kan ik echt aan familie en vrienden aanbevelen.	0.14	0.09	-	3.5

NB.: Weergegeven zijn de beta-coëfficiënten uit de regressievergelijking. Een extreme waarde (+ 1.00) betekent een grote mate van samenhang, een kleine waarde (0.00) duidt op een gering verband.

De variabelen opleiding, geslacht, groepssamenstelling, maatschappelijke positie, lidmaatschap van een natuurbeschermingsorganisatie, seizoen c.q. dag van bezoek, afgelegde afstand, plaats van vertrek en urbanisatiegraad van de woonplaats, dragen niet bij tot de verklaring van de antwoordvariantie van de hierboven weergegeven uitspraken.

Schema 7. Evaluerende opmerkingen

	%
positieve waardering van het parkbezoek	34.7
"ik kom zeker weer terug"	9.0
positieve waardering van de natuur	8.0
toegangs prijs te hoog	5.7
te weinig tijd	4.9
te weinig informatie	4.9

relatief wat meer mogelijkheden voor deze passieve, doorgaans rustige vorm van recreatie. Over het wandelen valt tenslotte te vermelden dat dit relatief minder in het zuidelijk deel, de heide en zandverstuivingen en het centrum van het park wordt gedaan.

"Voor vandaag was de opzet van het bezoek aan het park een lekker stukje te fietsen, na paddestoel 22109 werd het rustig op het fietspad. Prachtig is het bij en rondom de Kemperberg. Vandaar richting Hoog Baarlo. Het was niet de eerste keer dat ik het park bezocht en het zal ook niet de laatste zijn. Door familieomstandigheden ben ik gedwongen zonder mijn gezin te gaan. Dat is ook de reden dat ik een aantal voorzieningen niet heb bezocht. Ik hoop dit te zijner tijd wel waar te kunnen maken, want het is wel zeker om in 1986 een jaarkaart te nemen en regelmatig een bezoek aan het park te brengen. Ik denk dat iedere bezoeker, die weet wat hij gaat bezoeken iets van zijn gading zal vinden. Bij bezoeken op werkdagen zal een fietstocht minder leuk zijn in verband met Vliegveld Deelen en schietbaan Harskamp! Dit is wel storend. Misschien kan in overleg afgesproken worden dat op vaste tijden (bv. een of twee vaste ochtenden of middagen) van de schietbaan gebruik gemaakt wordt. Dit zou aan bv. leden van de vereniging (van vrienden van de Hoge Veluwe, red.) en abonnement houders bekend gemaakt kunnen worden. Voorts alle lof voor het prachtig verzorgde park waarin iedere bezoeker op zijn eigen wijze zal kunnen genieten van natuur, wild, vogels, voorzieningen, weggetjes, en dat in alle rust en toch mogelijk met velen, die dezelfde wens delen. Daarom is het een goede zaak, dat het Nationale Park moet blijven en wil ik eindigen met de hoop dat vele nog niet-bezoekers t.z.t. mogen ervaren het goede werk dat door de familie Kröller-Müller is opgezet en voor het nageslacht bewaard mag blijven".

4. DE WAARDERING VAN HET PARKBEZOEK

De waardering voor het park, zijn inrichting en beheer vormde een ander onderdeel van de probleemstelling. Gezien het karakter van het park is de vraag naar waardering voor het park verdeeld in een aantal onderwerpen. Allereerst is de relatie tussen de in het park aanwezige natuur en de kunst onderzocht. Vervolgens is getracht inzicht te verkrijgen in de waardering voor de inrichting van het park met zijn voorzieningen. Het derde onderwerp wordt gevormd door de beleving en de waardering van de natuur. Tot slot is het gebruik en waardering van afzonderlijke voorzieningen onderzocht.

4.1 Een evaluatie van het bezoek

Aan het einde van de vragenlijst zijn een tweetal items opgenomen, die inzicht geven in de algemene waardering ten aanzien van het bezoek aan het park (schema 5). Een kritische kanttekening die hierbij geplaatst moet worden, is dat in het algemeen een bezoek al snel als positief wordt gewaardeerd.

Een klein gedeelte van het publiek (4.9%) vond het bezoek tegenvallen. Deze teleurstelling vormt voor ongeveer twee procent van het publiek de aanleiding om aan het eind van de enquête aan te geven zeker niet meer naar het Nationale Park De Hoge Veluwe te komen. Ondanks het gevaar van een mogelijke overwaardering, kan uit deze cijfers de voor het park-beheer geruststellende conclusie worden getrokken dat een bezoek aan het park door welhaast alle bezoekers bijzonder wordt gewaardeerd.

Een analyse (multipele regressie; zie par 1.3) van deze antwoorden naar mogelijke verbanden met enkele persoonskenmerken, brengt aan het licht dat de meer frequente bezoekers hun bezoek bijzonder positief hebben ervaren (schema 6). Daarbij zijn het vooral de wat meer regelmatige, oudere en cultuurminnende bezoekers die het meest uitgesproken te kennen geven zeer zeker weer terug te komen.

Opmerkelijk is het positieve verband tussen de bezoekfrequentie en de mate waarin men het park kan aanbevelen als bezoeksattractie. Naarmate men veelvuldiger in het park komt, neemt de verbondenheid met het park

Schema 8. De beoordeling van de combinatie natuur en cultuur

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
Voor een bezoek aan het museum neem ik het park op de koop toe	54.3	15.5	10.4	5.1	6.0	8.6
Het park met het Kröller-Müller museum vormen een unieke combinatie	4.5	6.1	10.4	16.2	58.2	4.5
Een kunstmuseum hoort niet thuis in een nationaal park	48.8	16.0	16.8	5.5	6.6	6.3
Zonder het Kröller-Müller museum zou ik het Nationale Park De Hoge Veluwe ook bezocht hebben	3.9	5.9	3.3	13.2	69.5	4.2
Het park en museum horen van oudsher samen	5.2	5.3	17.8	16.9	46.9	8.1
Het Kröller-Müller museum komt beter tot zijn recht door de natuurlijke omgeving van het park	5.5	6.5	19.0	21.0	41.3	6.7

Tabel 36. De uitspraken over de combinatie natuur en cultuur naar enkele persoonskenmerken

	bezoek- fre- quen- tie	leef- tijd	oplei- ding	sexe	type	urba- nisa- tie- graad	ver- klaarde sele- ctie	varian- tie
								%
Voor een bezoek aan het museum neem ik het park op de koop toe								1.3
		-0.12						
Het park met het Kröller-Müller museum vormen een unieke combinatie		0.14	0.15	0.09		0.10		6.2
Een kunstmuseum hoort niet thuis in een nationaal park		0.25	-0.12					7.7
Zonder het Kröller-Müller museum zou ik het Nationale Park De Hoge Veluwe ook bezocht hebben	0.11		-0.08		-0.24			8.4
Het park en museum horen van oudsher samen	0.11	0.21		0.09				8.4
Het Kröller-Müller museum komt beter tot zijn recht door de natuurlijke omgeving van het park	0.09	0.16		0.11	0.09		-0.09	7.0

NB.: Zie opmerking schema 6

en de waardering ervoor toe, die leidt tot deze ietwat "trotse", toe-eigenende houding.

Na deze items werd de respondent uitgenodigd om in zijn eigen woorden zijn waardering voor het park kenbaar te maken. Van deze mogelijkheid is in overvloed gebruik gemaakt. In schema 7 zijn de meest genoemde opmerkingen weergegeven. Ook uit deze reacties komt een positief oordeel over het park naar voren. De voornaamste negatieve kritiek die wordt geuit, is de te hoge toegangsprijs en de gebrekkige informatie. Andere negatieve reacties kwamen slechts incidenteel voor.

4.2 De mening omtrent de combinatie natuur en cultuur

Gebaseerd op het feit dat in de definitie van een nationaal park accent wordt gelegd op het overwegend natuurlijk karakter van het gebied, is aan de respondent gevraagd in hoeverre men de aanwezigheid van een kunstmuseum in een nationaal park kon waarderen. Dit wordt door een groot deel van het publiek volledig geaccepteerd en in hoge mate geapprecieerd, hetgeen onder andere blijkt uit de hoge score op het item waarin kon worden aangegeven in hoeverre men de combinatie museum-natuur uniek vond (schema 8).

Gegeven deze combinatie, het erfgoed van het echtpaar Kröller-Müller, is het interessant te onderzoeken welk aspect ervan voor de bezoeker de meeste waarde heeft. De drie items die daar betrekking op hebben, maken duidelijk dat de natuur in het park de meeste waardering geniet. Ruim vijf zesde deel van het publiek geeft te kennen ook het park te bezoeken wanneer er geen museum zou zijn. Deze uitspraak wordt bevestigd door een ervaringsfeit uit 1971 toen het museum wegens verbouwing een groot deel van het jaar was gesloten. Het bezoekersaantal nam in dat jaar met ongeveer twintig procent af waarbij er toch nog bijna 470.000 personen werden geregistreerd. Daarnaast vormt de natuur in het park niet "slechts" een decor voor het museum aldus de respondent. Een ruime meerderheid is zelfs de mening toegedaan dat de waarde van het Kröller-Müller museum wordt verhoogd door de omringende natuur. Deze resultaten worden eveneens bevestigd door de reeds eerder weergegeven intentie van bezoek (zie par. 3.1) waaruit naar voren kwam dat ongeveer 7% van de bezoekers uitsluitend naar het Kröller-Müller museum en/of de beelden-tuin is geweest. Meer dan de helft van het publiek heeft daarentegen

Schema 9. Mening over voorzieningen, bezoekersaantallen en
infrastructuur van het park

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
Ik vind het vervelend dat je altijd mensen tegenkomt in het park	33.0	17.8	23.8	14.0	5.5	5.8
Wanneer het erg druk is kan ik niet meer van de natuur in het park genieten	20.7	21.3	10.4	22.0	16.9	8.6
Ondanks de verschillende voorzieningen blijft het natuurlijke karakter van het park behouden	1.1	4.6	1.0	26.4	63.0	3.8
Zelfs bij grote aantallen bezoekers zijn de voorzieningen nooit te vol	6.5	28.5	13.1	21.1	13.4	17.4
Het is eenvoudig om de weg te vinden in het park dankzij de bebording en de folders	2.5	6.8	0.8	17.5	68.4	4.0
Er zijn te weinig fietsen in het park	22.5	17.4	20.5	11.1	7.8	20.7
Mensen laten veel rommel achter waardoor het park een vuile indruk maakt	36.1	42.4	1.5	8.9	3.8	7.3
Men heeft de verschillende activiteiten goed van elkaar gescheiden	2.0	3.5	1.2	24.7	64.8	3.7
De verschillende voorzieningen zijn uitstekend bereikbaar	1.4	2.2	2.1	23.2	65.4	5.7
Bezoekers met een fysieke handicap kunnen naar mijn mening praktisch overal komen in het park	4.0	11.8	4.6	33.5	28.5	17.5
Ik vind dat er voor kinderen weinig mogelijkheden zijn	21.7	21.6	15.8	27.9	7.9	15.1
De militaire oefenterreinen hebben geen storende invloed op mijn verblijf in het park	24.7	15.6	6.4	16.0	31.1	6.2
Wanneer ik wil kan ik altijd groot wild zien	23.6	31.7	7.7	13.6	13.3	10.1

geen bezoek gebracht aan het museum tijdens het verblijf in het Nationale Park De Hoge Veluwe.

Samenvattend kan gesteld worden dat de voor het publiek vanzelfsprekende combinatie van een nationaal park en kunstmuseum als bijzonder waardevol en aantrekkelijk wordt beschouwd. De natuur geeft daarbij in belangrijkere mate vorm aan het karakter en de recreatieve waarde van het park. Dat het museum niet uitsluitend als een van de voorzieningen kan worden beschouwd, blijkt uit het feit dat fluctuaties in bezoekersaantallen voor een deel verklaard kunnen worden door de af- of aanwezigheid van speciale tentoonstellingen in het museum (zie hoofdstuk 1 van de literatuurstudie).

De resultaten van deze items zijn onderzocht op een mogelijke samenhang met een aantal persoonsgebonden variabelen. Enkele significante relaties zijn uit deze analyse te voorschijn gekomen waarbij de mate van verklaarde variantie echter niet zo groot is. Zoals in tabel 36 valt af te lezen, is de genoten opleiding van de respondent het meest belangrijke persoonskenmerk in de verklaring van de antwoorden op de waarderingsvragen. Hoe hoger de genoten opleiding, des te meer uitgesproken wordt de mening dat een museum eigenlijk niet in een nationaal park behoort voor te komen. Anderzijds geven de hoger opgeleide bezoekers te kennen omwille van het museum naar het park te zijn gekomen en spreken zij hun waardering uit over deze combinatie van kunst en natuur. Naarmate men ouder wordt, neemt de waardering voor deze combinatie van cultuur en natuur toe. Een hogere leeftijd gaat ook gepaard met een groter wordende blijk van waardering voor de natuur in het park. Het is in deze vooral de natuurgerichte, frequente bezoeker die het park ook zou bezoeken wanneer het Kröller-Müller museum er niet zou zijn geweest. Naarmate men meer uit een verstedelijkte woonomgeving komt, neemt de positieve waardering ten aanzien van deze combinatie van de cultuur en de natuur toe.

4.3 De beoordeling van het bezoekersaantal en de inrichting

Ruim twee vijfde deel van het publiek ervaart te grote aantallen bezoekers als een belemmering voor het beleven van de natuur (schema 9). De helft van dit percentage vindt dit ook echt vervelend en

Tabel 37. De mening over de voorzieningen, bezoekersaantallen en inrichting van het park, naar de persoonskenmerken van de bezoeker

	bezoek- frequentie	verklaarde variantie		overige kenmerken
		leeftijd	opleiding	
%				
Ik vind het vervelend dat je altijd mensen tegenkomt in het park		0.15	2.4	
Wanneer het erg druk is kan ik niet meer van de natuur in het park genieten		0.17	5.8	type -0.13
Ondanks de verschillende voorzieningen blijft het natuurlijke karakter van het park behouden	0.18	0.13	6.6	dag van bezoek type -0.13 0.12
Zelfs bij grote aantallen bezoekers zijn de voorzieningen nooit te vol		-0.17	6.6	
Het is eenvoudig om de weg te vinden in het park dankzij de bebording en de folders			-	type -0.11 sexe -0.12 afstand 0.14 bezoek -0.24
Er zijn te weinig fietsen in het park	-0.22		17.0	
Mensen laten veel rommel achter waardoor het park een vuile indruk maakt	0.20		4.0	maatschappelijke positie 0.14
Men heeft de verschillende activiteiten goed van elkaar gescheiden		0.18	-0.13	
De verschillende voorzieningen zijn uitstekend bereikbaar		0.21	-0.12	
Bezoekers met een fysieke handicap kunnen naar mijn mening praktisch overal komen in het park	-0.12		-0.16	groeps- samenstelling 0.11 dag van lid- type -0.11 bezoek -0.32 maatschap 0.11 seizoen -0.12
Ik vind dat er voor kinderen weinig mogelijkheden zijn	-0.25		7.4	
De militaire oefenterreinen hebben geen storen- de invloed op mijn verblijf in het park	-0.18		-0.14	
Wanneer ik wil kan ik altijd groot wild zien	0.19		4.4	

NB.: Zie eerste opmerking schema 6

storend. De natuurbeleving neemt dus af naarmate de drukte in het park toeneemt.

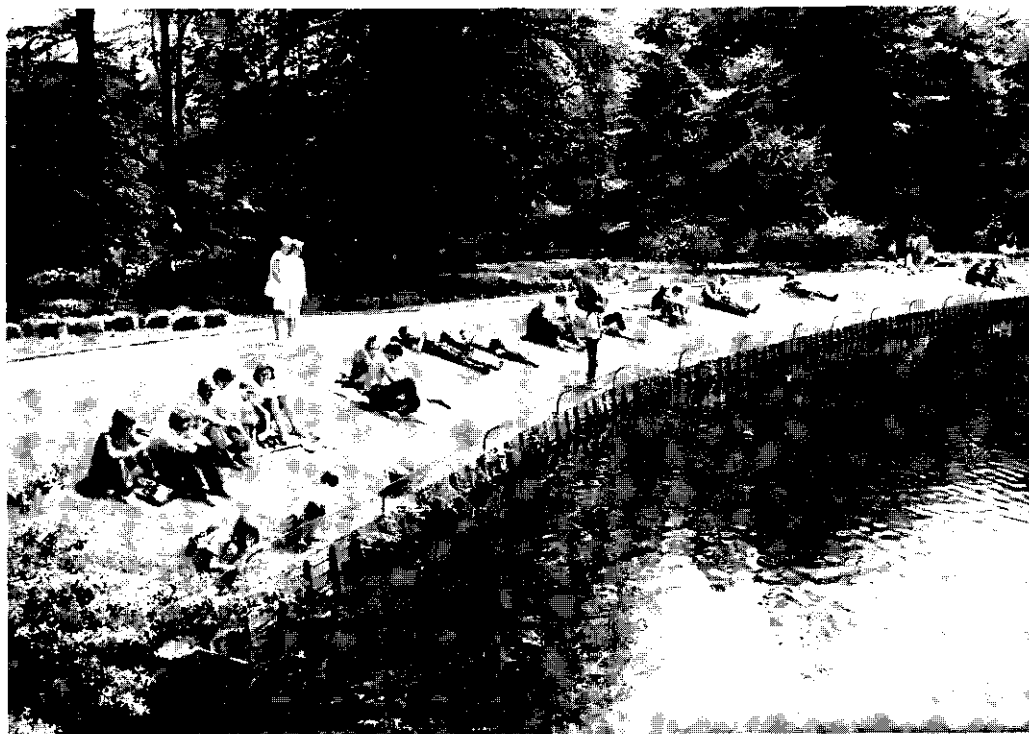
Het natuurlijke karakter van het park wordt niet aangetast door een hoog niveau van voorzieningen, zoals reeds eerder werd geconstateerd. Bij grotere drukte echter bereiken de voorzieningen hun topcapaciteit met als gevolg dat de bezoeker die te vol gaat vinden. Op drukke dagen blijkt dit onder andere uit een tekort aan witte fietsen. Voor kinderen heeft het park, naar de mening van de volwassen bezoeker, redelijk wat recreatieve (speel)mogelijkheden. Men is het er echter niet unaniem over eens.

De verschillende recreatieve activiteiten ondervinden nagenoeg geen hinder van elkaar. Vrijwel iedereen is de mening toegedaan dat de diverse activiteiten goed van elkaar gescheiden zijn. In het algemeen heeft men weinig klachten voor wat betreft de inrichting van het park. De voorzieningen zijn goed bereikbaar, ook voor de minder valide parkbezoekers, en men heeft niet zoveel moeite zich in het park te oriënteren. Een enkele keer wordt door een bezoeker melding gemaakt van het feit dat men zich had voorgenomen naar de westelijke uitgang Otterlo te rijden maar uiteindelijk bij de uitgang Hoenderloo, aan de oostzijde van het park belandde.

Het milieuhygiënisch gedrag van de medeparkbezoeker wordt eveneens positief beoordeeld. 13% van de bezoekers is van mening dat andere bezoekers onzorgvuldig met het park omgaan en afval achterlaten.

Tot slot twee items met een wat andere inhoud, namelijk over de invloed van de militaire oefenterreinen in de nabije omgeving op de beleving van de natuur en cultuur in het park, en of men verwacht altijd wild te kunnen zien in het Nationale Park De Hoge Veluwe. Voor wat betreft de invloed van de militaire oefenterreinen, erkent 40% van het publiek dat er een zekere mate van geluidsoverlast wordt ervaren tijdens het verblijf in het park. Over het wild, een van de natuurlijke attracties van het park, verwacht ongeveer 27% van het publiek dit altijd te kunnen zien.

Onderzocht is tevens in hoeverre deze resultaten samenhangen met de verschillende kenmerken van de bezoeker. Hiervoor is wederom gebruik gemaakt van de methode van multiële regressie (zie par. 1.4). Uit tabel 37 blijkt dat er maar een paar persoonskenmerken echt bepalend

"Voor de eerste keer dat we de 'Hoge Veluwe' bezochten was het regenachtig weer hetgeen nogal een trieste indruk maakte. We hebben er daarom een oriëntatie bezoek per auto van gemaakt met bezoek aan het museum, jachtslot St. Hubertus en met rustige vaart de wegen afgereden. We hebben genoten van de rust in de loofbossen en open vlakten. Uniek voor Nederland was de reinheid van het park; geen bierblikjes, patat zakjes, e.d. We hopen spoedig terug te komen en deel voor deel het park per witte fiets te bezoeken. Vooral in het voor- en naseizoen hopen we de rustige periode aan te treffen, vooral om ook veel wild aan te treffen en te fotograferen. We beschouwen het museum als vluchtoord voor regenachtig weer".

zijn voor een mogelijke verklaring. Vooral de genoten opleiding en in mindere mate de leeftijd, voorts de bezoekfrequentie, intentie van bezoek (cultuur - natuur) en de dag van bezoek vertonen verbanden met de items. Een tekort aan witte fietsen wordt vooral op drukkeren dagen ondervonden. In het bijzonder onder het minder frequente, natuurgerichte, deel van het publiek dat van wat grotere afstand naar het park komt, wordt dit tekort als problematisch ervaren. Het zijn de hogere opgeleide bezoekers die meer worden gehinderd door te grote aantallen bezoekers. De natuurbeleving, te volle voorzieningen, de verhouding met andere activiteiten, in alle daarop betrekking hebbende items wordt kenbaar gemaakt dat een toename van bezoekersaantallen niet wenselijk is en als storend wordt ervaren.

Een onderscheid naar frequentie van bezoek blijkt ook samen te gaan met een verschil van waardering. Zij die vaker het park bezoeken, hebben voorgaande verblijven veelal positief geëvalueerd. Men is wat meer bekend en vertrouwd met het park en zijn (recreatieve) mogelijkheden zodat de meer regelmatige bezoeker aangaande de verschillende aspecten een positiever oordeel heeft. De meer regelmatige bezoeker ervaart nageenog geen tekort aan fietsen, vindt dat het park voldoende mogelijkheden heeft voor kinderen en wanneer men dat wil, kan men altijd wild zien in het park. Daarentegen beticht de regelmatige bezoeker anderen van het achterlaten van afval. Hieruit spreekt een zeker gevoel van verantwoordelijkheid; een eigenschap die blijkens andere studies samengaat met een hoge(re) frequentie van bezoek.

De oudere parkbezoeker heeft, in vergelijking met het jongere publiek een afwijkende mening in enkele items. Zij zijn wat nadrukkelijker van mening dat de voorzieningen goed bereikbaar zijn. Voor het parkbeheer is dit een aangename bevinding. Degenen die op grond van de hogere leeftijd wellicht wat minder mobiel zijn, brengen duidelijk naar voren dat men de diverse voorzieningen goed kan bereiken. Daarnaast laten zij zich positiever uit over de scheiding van activiteiten en het onaangetast blijven van de natuur door de aanwezigheid van de voorzieningen in het park.

Het zijn de cultuurgerichte bezoekers die aangeven meer last te hebben van grote bezoekersaantallen, zowel voor wat betreft het genieten van de natuur alsook tijdens het gebruik van voorzieningen. Een tekort aan witte fietsen is voor dit type bezoeker echter in relatief mindere mate

Schema 10. Beoordeling aantal voorzieningen

	%	n
teveel	2.5	(31)
voldoende	79.9	(972)
onvoldoende	6.6	(80)
geen antwoord	10.9	(133)
totaal	100.0	(1216)

Schema 11. Opmerkingen over het aantal voorzieningen

	%	n
Het park moet zo blijven, geen pretpark worden	4.9	(60)
Extra banken en picknickplaatsen	3.1	(38)
Er zijn teveel auto's in het park	2.5	(30)
Een slechte bereikbaarheid van voorzieningen	1.9	(23)

Tabel 38. De mate van aantrekkelijkheid van de bezochte voorzieningen

	%	rel. %	n
het Kröller-Müller museum	44.6	19.0	(538)
de witte fietsen	32.0	13.7	(389)
de wandelroutes	29.0	12.4	(352)
de tuinen en omgeving van het jachtslot	22.6	9.7	(273)
het jachtslot St.Hubertus	22.2	9.5	(270)
de beeldentuin	21.1	9.0	(255)
de wildkansel	18.7	8.0	(226)
het observatiebos	15.4	6.6	(186)
het bezoekerscentrum	14.9	6.4	(182)
de picknickplaatsen	7.1	3.0	(86)
De Koperen Kop	6.7	2.9	(81)
totaal		100.0	

Schema 12. De vijf hoogst gewaardeerde voorzieningen combinaties

	%	n
Het museum, de beeldentuin, de witte fietsen	4.0	(48)
Het museum, de beeldentuin, het jachtslot	3.4	(41)
Het museum, de beeldentuin, de wandelroutes	3.0	(36)
Het museum, de witte fietsen, de wandelroutes	2.6	(32)
Het museum, de beeldentuin, de tuinen en de omgeving van het jachtslot	1.8	(22)

als een probleem ervaren. Dat dit tekort zich voordoet op verschillende dagen is niet verwonderlijk. Op drukke, doorgaans zon- en feestdagen zijn de witte fietsen uiteraard sneller uitgeleend. Evenzo wordt op drukke dagen het gebruik en bezichtiging van de attractieve voorzieningen wat meer belemmerd door het in grotere getale aanwezige publiek. De negatieve invloed van de militaire oefenterreinen wordt vooral gedurende de week ervaren, in het bijzonder door de frequentere, wat hoger opgeleide parkbezoeker, die zich tevens laat kenmerken door een cultuurgerichtheid. Dat de cultuurgerichte bezoeker hinder ondervindt van de oefenterreinen, en niet de natuurminnaar, valt wellicht te verklaren uit het feit dat een bezoek aan het jachtslot eveneens een cultuurgerichte activiteit is, en op doordeweekse dagen is in en om het jachtslot St. Hubertus het lawaai van de militaire oefenterreinen indringend te horen.

4.4 De beoordeling van de voorzieningen

Een vraag over de hoeveelheid voorzieningen levert een gemakkelijk interpreteerbaar antwoord op (schema 10). Ongeveer 90% van de bezoekers vindt dat er voldoende voorzieningen zijn in het park. Een gering percentage vindt het aantal voorzieningen onvoldoende en een nog kleiner aantal bezoekers is de mening toegedaan dat er te veel voorzieningen zijn.

Op de vraag welke drie voorzieningen men het meest aantrekkelijk vond kwamen enkele interessante feiten naar boven (tabel 38). Nummer een op deze lijst van aantrekkelijke voorzieningen is het museum. Maar, in tegenstelling tot het actuele gebruik, vormen de witte fietsen en de wandelpaden daarna de meest gewaardeerde attracties; ze werden vaker genoemd dan het jachtslot met zijn omgeving en vaker dan de beeldentuin. Aan de onderkant van de lijst staat het restaurant De Koperen Kop dat ondanks grote bezoekersaantallen de minst aantrekkelijke voorziening wordt gevonden.

Het beeld dat uit deze antwoorden naar voren komt, bevestigt het reeds bestaande vermoeden dat de eerder gesignaleerde lage waardering van De Koperen Kop vooral voortkomt uit de oneigenlijke vergelijking. De andere voorzieningen, zoals het Kröller-Müller museum en de witte fietsen hebben allen een attractieve waarde waarvoor men desgewenst

Tabel 39. De waardering van verschillende natuurkenmerken (n=1149)

	De Hoge Veluwe		De Meinweg
	%	rel. %	%
de afwisseling van bos, heide en vennen	86.3	31.7	81
de bossen	46.1	16.9	28
bepaalde dieren die er zijn	45.9	16.9	28
heide en andere open terreingedeelten	41.8	15.4	28
de hoogteverschillen	30.5	11.2	49
bepaalde planten	11.5	4.2	18
de vennen	10.0	3.7	35
totaal		100.0	

Schema 13. De zes meest aantrekkelijke combinaties van natuurkenmerken (n=1149)

	%	n
de afwisseling, de heide en zandverstuivingen, de bossen	15.4	(177)
de afwisseling, de bossen, de dieren	14.3	(164)
de afwisseling, de heide en zandverstuivingen, de dieren	11.2	(129)
de afwisseling, de hoogteverschillen, de dieren	9.9	(114)
de afwisseling, de hoogteverschillen, de heide en zandverstuivingen	8.4	(97)
de afwisseling, de hoogteverschillen, de bossen	7.8	(90)

naar het park komt. Het restaurant De Koperen Kop heeft voornamelijk een gebruikswaarde voor het publiek; men bezoekt het restaurant om er iets te nuttigen en niet om het te bezichtigen. Echter, ofschoon het restaurant in vergelijking met de andere bezienswaardige objecten van een andere orde is, wordt dit door de cijfers wel nadrukkelijk bevestigd.

Aan de respondent is gevraagd om de drie meest gewaardeerde en aantrekkelijke voorzieningen aan te kruisen. In schema 12 zijn de vijf meest veelvuldig genoemde combinaties weergegeven. Uit de antwoorden blijkt wederom dat het museum de meeste waardering geniet. In combinatie met het Kröller-Müller museum wordt de beeldentuin ook vaak genoemd terwijl deze attractie in de absolute rangorde (zie tabel 38) op een zesde plaats staat. Het feit dat dit bijna 15% van alle genoemde combinaties zijn, duidt op een veelzijdige belangstelling onder het publiek. Gelet op de diversiteit naar bezoekerstype, motieven en achtergronden komt deze laatste bevinding niet onverwacht.

Daarnaast werd de respondent de gelegenheid geboden hun eventuele klachten kenbaar te maken. Daarop kwam een gering aantal klachten en opmerkingen binnen waarvan de voornaamste was dat het park geen pret-park diende te worden. Het natuurlijke karakter van het park dient behouden te blijven. Een andere opmerking die met de kwantiteit van een voorziening te maken heeft, is de vraag naar meer banken en picknickplaatsen.

4.5 De beleving en waardering van de natuur

Onderwerp van deze paragraaf is de waardering van de natuur in het park. De natuur die door de meeste bezoekers als voornaamste reden wordt opgegeven om naar het park te komen.

Middels drie verschillende vraagtechnieken, namelijk het kiezen van een drietal natuurkenmerken uit een lijst van zeven, vervolgens het beoordelen van de natuur aan de hand van een lijst van trefwoorden en tenslotte het beoordelen van bepaalde uitspraken, zijn diverse facetten van deze waardering en beleving onderzocht.

Allereerst is aan de orde gekomen welke kenmerken van de natuur het meest gewaardeerd worden (tabel 39). Dit heeft een verdeling opgeleverd de afwisseling tussen bos, heide en vennen. Dit gegeven sluit aan bij

"Het park bezorgt ons altijd weer een fijne dag, ondanks het toch niet zo mooie weer. Het museum zal best goed geweest zijn maar ik denk dat wij toch niet zulke kunstliefhebbers zijn, het werk van Vincent van Gogh vond ik wel heel goed, maar het park zelf ja je komt er zo tot rust. En dan de witte fietsen, ik vind het eindeloos mooi waar je dan also niet terecht komt. Mooier als dat je met de auto zou gaan. Het park lijkt me in elk jaargetijde prachtig. Wanneer we de gelegenheid hebben komen we zeker weer terug".

"Het is geweldig in het zo overdrukke Nederland nog plekken te vinden waar je nog rustig kunt wandelen, fietsen en genieten van flora en fauna. Laten we met z'n allen dit zo goed mogelijk behouden zodat onze kinderen - kleinkinderen er nog intens van kunnen genieten. We dragen alle initiatieven in die richting een warm hart toe !"

"Herinneringen aan de Hoge Veluwe. Ontelbare. De heerlijke rust als je eenmaal binnen het hek bent. De verrassing als je een hoek of een bocht omgaat. 't Paadje is net weer even anders dan gisteren of verleden week. 's Morgens vroeg 't geruis van de dennen en sparren. 's Avonds de mooie zonsondergangen op de vlakte achter "de Wet" of over de vijver bij St. Hubertus. De uitbundige bloei van de rododendrons. De stilte rond de Deelense was waar plotseling een reegeit uit een bosje wegvlucht. Een statig roedel herten op de Plijmenwandeling en even later een kudde moeflons. De statige "zwaan" in het beeldenpark. De wandeling "koperen Kop - vijver" die je bijna blindelings kunt maken maar als er sneeuw ligt verdwaal je als je niet op de paaltjes let. Een zwerftocht door Siberië of achter Everzwijnserf. Ik heb nog een boekje met foto's waarop staat dat je voor f 2.50 per jaar donateur kunt zijn en alle dagen vrij toegang tot 't park hebt. Ja, herinneringen genoeg! Ik hoop dat 't De Hoge Veluwe altijd goed zal gaan!!"

"Naar mijn mening is dit Nationaal Park werkelijk uniek voor Nederland. Na twee weken wandelen (de beste manier om alles te verkennen), fietsen, een enkele keer auto rijden ('s avonds) en genieten op de Hoge Veluwe heb ik er nog lang niet "genoeg" van en hoop nog vele malen terug te komen".

" 't Is voor ons telkens weer een feest op de Hoge Veluwe te zijn. De prachtige wolkenluchten, vergezichten en oneindige variatie in begroeiing en golvingen van de terreinen, zo mede de mogelijkheid om op het onverwachtste moment allerlei dieren te zien, doen ons telkens opnieuw verlangen naar onze "oude geliefde" opnieuw te omhelzen. Onze eerbiedige bewondering gaat uit naar de stichters van dit rijke natuur- en cultuurmonument. Zij behoren tot de velen uit onze geschiedenis die hun, met hard werken en veel overleg verdiende kapitalen hebben gebruikt om het nageslacht kostelijke zaken te kunnen nalaten. Deze "erf-laters" van onze beschaving verdienen méér dan hen in 't algemeen bij hun leven ten deel valt".

waarbij een kenmerk onmiskenbaar het meest gewaardeerd wordt, namelijk resultaten die in andere onderzoeken ook verkregen zijn, waarbij de diversiteit en variatie de hoogst gewaardeerde kenmerken zijn van het natuurlijk milieu. De volgende kenmerken die genoemd zijn, zijn respectievelijk de bossen, de dieren die voorkomen in het park, en de heide en andere open terreingedeelten. Opvallend is het feit dat de aanwezigheid van dieren een nagenoeg even hoge waardering geniet, in de beoordeling van de natuurkenmerken, als de bossen. Het voorkomen van groot wild in het park is blijkens dit resultaat een bijzonder aantrekkelijk kenmerk van het Nationale Park De Hoge Veluwe.

Een eerder uitgevoerd onderzoek van Staatsbosbeheer (Van der Meulen, 1984) heeft eveneens, op een vergelijkbare wijze, gebruik gemaakt van deze methode van onderzoek. Daarbij werd de natuurlijke afwisseling ook het meest gewaardeerd, gevolgd door de vennen en de hoogteverschillen. Deze laatste twee kenmerken zijn karakteristiek voor het gebied dat onderwerp was van dat onderzoek.

Uit de vergelijking kan geconcludeerd worden dat de afwisseling een algemeen gewaardeerd kenmerk is dat met de natuur geassocieerd wordt en dat vervolgens specifieke kenmerken, karakteristiek voor het gebied onderscheiden worden.

De respondent is gevraagd om de drie voor de natuurbeleving belangrijkste kenmerken aan te kruisen. In schema 13 is weergegeven welke combinaties het meest zijn genoemd. Zoals kon worden verwacht is de natuurlijke diversiteit in alle combinaties genoemd. Opvallend is ook dat "de vennen" en "bepaalde planten" niet voorkomen in deze opsomming van de meest gewaardeerde kenmerken van de natuur. Aan de beleving en waardering van de natuur in het park wordt blijkbaar in geringe mate bijgedragen door deze beide natuurelementen.

Onderzocht naar een mogelijke samenhang met de algemene kenmerken van het publiek, blijkt alleen de frequentie van bezoek en de leeftijd van de parkbezoeker een belangrijke mate van verband te vertonen met het patroon van waardering van deze karakteristieke elementen van de natuur. Zij, die voor het eerst naar het park komen, onderscheiden zich door in ruimere mate gecharmeerd te zijn van de hoogteverschillen in het terrein. De regelmatige bezoeker daarentegen noemt relatief wat vaker combinaties waarbij men de aanwezigheid van dieren als een belangrijk element opgeeft. Zij die al eens in het park geweest zijn, voorafgaand aan dit bezoek, geven aan dat de afwisseling van bossen,

Tabel 40. De gemiddelde scores van de trefwoorden

mooi/lelijk	1.5
aantrekkelijk/afstotend	1.5
afwisselend/eentonig	1.8
opgeruimd/rommelig	2.2
kalmerend/opwindend	2.6
avontuurlijk/saai	3.5
verstoord/ongerept	7.0
alledaags/zeldzaam	7.1
kunstmatig/natuurlijk	7.5
ontoegankelijk/uitnodigend	7.7

NB.: Hoe lager, c.q. hoger de score is, des te meer is het eerste, c.q. tweede woord van toepassing.

Schema 14. Enkele houdingsvragen met betrekking tot de natuur in het park

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
De natuur zoals je die in het park aantreft, is heden ten dage vrij zeldzaam	2.0	12.2	3.5	45.4	33.2	5.9
Hoe minder mensen er in de bossen zijn, des te beter vind ik het	5.6	11.1	17.4	29.9	32.6	3.6
De Hoge Veluwe heeft met recht de titel nationaal park gekregen	1.0	1.5	5.5	17.9	71.0	3.2
De echte natuur is ook in het park niet te vinden	35.4	41.5	3.5	11.5	4.2	3.9
Ik vind het zeer waardevol voor de mens om in de natuur te zijn	1.6	0.2	0.4	7.4	88.1	2.3
Ik ga naar het park toe om veel over planten en dieren te leren	7.2	18.5	30.5	23.4	14.8	5.5

heide en vennen, en deze elementen afzonderlijk voor hen relatief meer waarde heeft.

Een tweede methode waarmee getracht is inzicht te verkrijgen in de waardering en beleving van de natuur, is middels semantische differentialen. Trefwoorden, in meer of mindere mate typerend voor het Nationale Park De Hoge Veluwe zijn ter beoordeling aan de respondenten voorgelegd. Op een negenpuntsschaal ertussen, kon worden aangegeven in hoeverre men een trefwoord van toepassing vindt voor de natuur van het park.

Het blijkt dat men de natuur vooral aantrekkelijk, mooi en uitnodigend vindt (tabel 40). Minder nadrukkelijk komt ditmaal het kenmerk afwisselend naar voren in de beoordeling. Avontuurlijk is de minst adequate omschrijving van de natuur in het Nationale Park De Hoge Veluwe. De bezoeker voelt zich op zijn gemak in het park en ervaart de natuur om hem heen niet als bedreigend of avontuurlijk.

Ook deze resultaten zijn onderzocht op een eventueel aanwezig verband met kenmerken van het publiek (tabel 41). De genoten opleiding en de leeftijd van de bezoeker blijken in deze wat meer inzicht te geven in de beoordeling. Bij de wat oudere bezoeker neemt de waardering voor de natuur toe en vindt men deze meer afwisselend, mooier, zeldzamer, aantrekkelijker en ongerepter. Een hoger opleidingsniveau leidt evenwel tot een meer genuanceerde houding ten opzichte van de natuur. In het algemeen vindt men de natuur wat saaier, minder afwisselend, wat rommeliger, meer verstoord, en relatief minder natuurlijk. De regelmatige bezoeker die zich al eerder wat meer zorgen maakte over het vervuilende gedrag van de andere parkbezoekers, beoordeelt de natuur in het park eveneens wat nadrukkelijker als rommelig. De mate van aantrekkelijkheid neemt, aldus de bezoeker, af naarmate men later in het jaar naar het park komt.

Naast de waardering en de beoordeling van de natuur middels de trefwoorden (semantische differentialen), is eveneens middels een zevental meningsitems geprobeerd meer te weten te komen over de houding van het publiek ten aanzien van de natuur.

Uit schema 14 blijkt dat de parkbezoekers welhaast volledig eensgezind zijn over de hoge waarde van een verblijf in de natuur. Men geeft er daarbij de voorkeur aan dit zonder al te veel mede-natuurgenieters te

Tabel 41. De beoordeling van de natuur middels trefwoorden, naar enkele persoonskenmerken

	bezoek- frequentie	leeftijd	opleiding	seizoen	afgelege afstand	groeps- samenstelling	verklaarde variantie
							%
mooi/lelijk		-0.15					2.2
aantrekkelijk/afstotend		-0.12		0.11	-0.11		4.0
afwisselend/eentonig		-0.17		0.14			6.0
opgeruimd/rommelig	-0.15		0.12	0.19			6.1
kalmerend/opwindend					0.20		3.9
avontuurlijk/saai			0.12			0.15	3.4
verstoord/ongerept		0.20	-0.20				8.2
alledaags/zeldzaam		0.13					1.6
kunstmatig/natuurlijk	-0.11		-0.19				5.0
ontoegankelijk/uitnodigend							-

Tabel 42. de beoordeling van de natuur middels een aantal uitspraken,
naar de persoonskenmerken van de bezoeker

	bezoeks- frequentie	leeftijd	opleiding	dag van lid- bezoek	maatschap geslacht	verklaarde variantie
						%
De natuur zoals je die in het park aan- treft, is heden ten dage vrij zeldzaam		0.20		0.15		7.2
Hoe minder mensen er in de bossen zijn, des te beter vind ik het			0.23			5.2
De Hoge Veluwe heeft met recht de titel nationaal park gekregen		-0.16				3.1
De echte natuur is ook in het park niet te vinden				-0.16		2.5
Ik vind het zeer waardevol voor de mens om in de natuur te zijn						-
Ik ga naar het park toe om veel over planten en dieren te leren	0.13	0.10	-0.18	0.12	-0.17	11.9

NB.: Zie eerste opmerking schema 6.

doen. In het algemeen wordt het verblijf in de natuur zeer waardevol gevonden maar deze natuurbeleving neemt in waarde af naarmate het aantal ontmoetingen met andere personen toeneemt. Natuurbeleving is als zodanig een tamelijk solitaire activiteit.

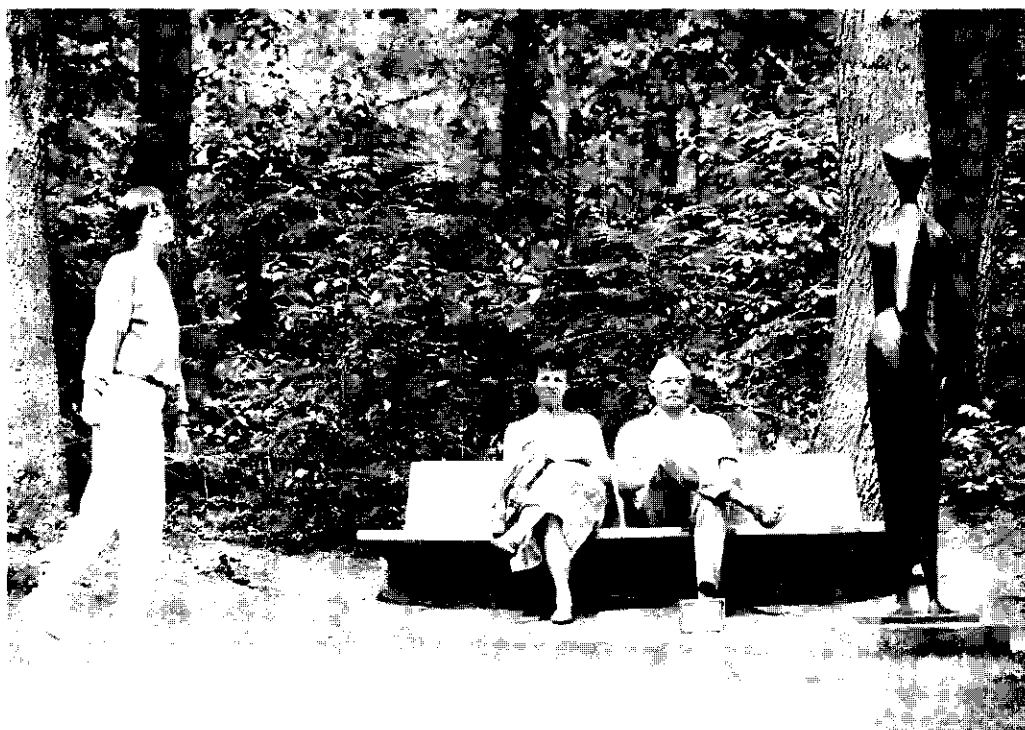
De Hoge Veluwe heeft volgens de bezoekers met recht de titel "nationaal park" gekregen. De in het park aanwezige natuur wordt daarbij ook positief en als vrij zeldzaam beoordeeld. Ondanks de ontstaanswijze van het park die niet gebaseerd is op de wens het unieke landschap en de daarin aanwezige vegetatie te behouden, kan in het algemeen gesteld worden dat in de ogen van de bezoeker het park met z'n natuurlijke vegetatie voldoet aan het beeld dat men heeft van een nationaal park.

Het beeld dat uit de rangorde van gewaardeerde kenmerken naar voren komt, wordt bevestigd door de positieve score van ongeveer 40% op het item 'ik ga naar het park toe om veel over planten en dieren te leren'. Iets over de natuur willen leren duidt op een beleving van de natuur op microniveau hetgeen overeenkomt met een interesse in specifieke natuurkenmerken zoals bepaalde planten of dieren. De meeste mensen komen echter naar het park om de natuur te beleven zonder deze direct als een natuurvorser te observeren of er iets van te leren.

Het zijn echter de relatief wat meer frequente, de oudere, en de lager opgeleide bezoekers, die middels een lidmaatschap voor een natuurschermingsorganisatie blijk geven van een interesse voor de natuur, die tevens sterker gericht zijn op het beleven van de natuur op dit niveau; van individuele planten en dieren (tabel 42). De oudere parkbezoeker geeft in deze items eveneens aan de natuur in het park wat zeldzamer te vinden dan het wat jongere publiek. Hij is tevens nadrukkelijker de mening toegedaan dat De Hoge Veluwe de titel nationaal park waardig is.

De eenzaamheid en de rust van de natuur worden relatief meer gezocht door de hoger opgeleide parkbezoekers. Het is deze categorie parkbezoekers die het liefst een zo gering mogelijk aantal mensen in het park ontmoet. De doordeweekse parkbezoeker tenslotte heeft wat meer waardering voor de natuur in het park.

Op de laatste pagina van de enquête werd de respondent aangemoedigd zijn verhaal te doen over het bezoek aan het park. De reacties die daarmee werden verkregen, waren veelzijdig maar wat opviel was wederom een bevestiging van het feit dat men vooral de natuur in bijzonder mate waardeerde. Dit sluit aan bij de ontwikkeling die valt waar te nemen in

"Een bezoek aan de Hoge Veluwe stel ik zeer op prijs. Ik zou vaker gaan doch dan vormt de afstand plus de prijs (voor man en vrouw en twee kinderen) een bezwaar. Anderzijds vindt ik een entreeprijs wel acceptabel daar hierdoor toch een selectie van publiek optreedt. Ik denk met name aan vernielingen. Bij een iets lagere prijs zal ik stellig het park en museum vaker bezoeken".

"Door de toegangsprijs gaan we zeker naar speciale expositie's in het museum en combineren dat met de natuur. Het uitgangspunt van de familie Kröller-Müller komt hierdoor te z'n recht: behouden en bewaren. Deze combinatie is uniek in Nederland en mag zeker door het rijk gesubsidieerd worden. Voor gezinnen zou de toegangsprijs nog weleens bezwaarlijk kunnen zijn. Er zijn echter zoveel bossen gratis toegankelijk dat dit geen bezwaar moet zijn. Belangrijkste is handhaving van deze unieke combinatie".

"We waren lopend naar binnen gegaan omdat f 5,- voor de auto best wel veel was. Ook hadden we geen plattegrond gekocht. Achteraf hadden we ons beter van tevoren in moeten laten lichten. Volgens mij kunt u de plattegrond beter bij de toegangsprijs indoen. Zo wordt eenieder beter geïnformeerd. Van alle voorzieningen waren wij totaal niet op de hoogte".

de motivatie tot een parkbezoek en de activiteiten die worden ondernomen. De eerste bezoeken staan vooral in het teken van de culturele attracties van het park maar naarmate men vaker komt, blijkt de natuur van steeds grotere (motiverende) waarde te worden.

4.6 De beoordeling van de toegangsprijs

Dit onderwerp heeft reeds centraal gestaan in vorig onderzoek, en is van veel belang voor het parkbeheer. Het bepalen van de juiste toegangsprijs die noodzakelijk is voor het voortbestaan van het park, maar ook aanvaardbaar moet blijven voor het publiek, vormt een bijzonder moeilijk onderdeel van het beheer. Deels vormde dit de aanleiding van dit onderzoek. De enquêteresultaten, verkregen middels een zestal meningsitems ondersteunen evenwel het huidige prijsbeleid (schema 15). Immers op de vraag of men de prijs te hoog vindt voor hetgeen wordt geboden, geeft ruim 65% een ontkennend antwoord. Daarnaast is een kwart van de parkbezoekers de mening toegedaan dat een nationaal park eigenlijk gratis behoort te zijn. Kortom een overgroot deel van de bezoekers heeft geen bezwaren tegen het betalen van de in 1985 geldende toegangsprijs van f 6,- voor een volwassen persoon, f 5,50 voor de auto en f 3,- voor kinderen.

Het aantal bezoekers dat de toegangsprijs te hoog vindt, komt overeen met de bevindingen uit het onderzoek van Zwetsloot (1978) waarin eveneens een percentage van ongeveer 20% wordt gevonden, onder de bezoekers, die deze mening is toegedaan.

Het betalen van een entreprijs roept niet de verwachting op een meer aantrekkelijk bosbeeld aan te treffen dan wanneer men niets zou hoeven te betalen. Anders geformuleerd, de toegangsprijs als zodanig vormt voor de bezoeker niet de garantie een fraai en aantrekkelijk landschap te vinden. Hiermee keren we even terug bij een interessant aspect namelijk het waarom van een bezoek aan een park dat qua natuurschoon vergelijkbaar is met de omliggende natuurterreinen (Planken Wambuis, het Deeler Woud) maar qua financieel offer voor het bezoek een aanzienlijk hogere drempel kent. Enerzijds bestaat de meerwaarde uiteraard uit de aanwezige kunstschaten in het museum, de beeldentuin en het jachtslot St. Hubertus die blijkens de motivatie en activiteiten een belangrijke trekpleister vormen. Anderzijds vindt de meerderheid der bezoekers dat

Tabel 43. De mening omtrent de toegangs-
prijzen, naar de persoons-
kenmerken van de bezoeker

bezoek- fre- quen- tie	leef- oplef- tijd ding type			verklaarde sexe variantie
0.12	0.16	-0.13		6.9
-0.12		0.17		4.0
			0.14	2.0
0.16	0.12	0.13		7.2
			-0.12	-0.14 3.4
-0.16				2.7

Schema 15. De mening over de toegangsprijs

	hele- maal niet mee eens		eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet ult	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal geen ant- woord
	g	g	g	g	g	g
Door te betalen steun ik het park, en kan het Nationale Park De Hoge Veluwe blijven bestaan	2.0	4.2	2.2	28.4	60.2	3.0
Ik vind dat een nationaal park gratis moet zijn	31.2	32.7	6.0	13.7	11.7	4.7
Gezien alle mogelijkheden in het park, mag voor een bezoek best meer betaald worden	39.9	41.1	9.7	10.6	4.4	4.3
Bossen die gratis toegankelijk zijn, zijn voor mij minder aantrekkelijk	48.0	22.0	13.6	6.1	6.4	3.8
Voor hetgeen geboden wordt, vind ik de prijs te hoog	31.3	35.3	10.1	13.1	6.2	4.0
De hoogte van de toegangsprijs vormt een belemmering om vaker naar De Hoge Veluwe te komen	29.7	19.5	11.7	20.2	14.6	4.3

het park met recht een nationaal (natuur)park is en dat een nationaal park niet gratis behoeft te zijn. Het betalen van een prijs hoort, blijkens deze antwoorden, bij de 'status' van een nationaal park en geschiedt daarom zonder overwegend grote bezwaren.

Gegeven deze status vindt een groot deel van de bezoekers dat men waar krijgt voor zijn geld. Een andere mening die door bijna 90% van het bezoek wordt gedeeld, is de overtuiging dat men door te betalen een bijdrage levert tot het instand houden van het park. Gezien de hoge waardering die het park krijgt, wordt dit zeer zeker als positief ervaren. Deze positieve beoordeling gaat echter niet zover dat men ook meer wil betalen voor een bezoek aan het park. Ruim vier vijfde deel van het publiek wijst deze mogelijkheid min of meer gedecideerd van de hand. De hoogte van de toegangsprijs vormt voor ruim een derde deel van het publiek een bezwaar om vaker naar het park te komen. Onafhankelijk van het feit of men een bezoek aan het park positief of negatief heeft ervaren; het bezoek aan het park doet een dermate grote aanslag op het vrijetijdsbudget dat men niet overweegt om met een grotere frequentie naar het park te komen.

Ook ditmaal zijn het de oudere bezoekers die in dit verband de toegangsprijs positiever beoordelen (zie tabel 43). Men is wat nadrukkelijker de mening toegedaan dat het geld het park ten goede komt. Daarnaast staan zij minder afwijzend tegenover de suggestie dat er wat meer zou mogen worden betaald voor een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, en in vergelijking met jongere parkbezoekers vinden zij bossen die gratis zijn relatief onaantrekkelijker.

In een gesprek met een wat oudere parkbezoeker kwam naar voren dat voor hem de meerwaarde van het park bestond uit het feit dat je er nog "veilig" kon rondlopen, zonder de angst lastig gevallen te worden. Ofschoon dit aspect niet nader is onderzocht, lijkt dit gevoel van veiligheid, gebaseerd op het bestaan van een gecontroleerde toegang tot het park, bij te dragen tot een grotere mate van aantrekkelijkheid voor oudere parkbezoekers.

De lager opgeleide bezoekers zijn het wat nadrukkelijker eens met de bewering dat men door te betalen het bestaan van het park ondersteunt en dat voor de toegang tot een nationaal park geld gevraagd mag worden. Relatief meer vrouwen en cultuurgerichte bezoekers beoordelen de hoogte van de toegangsprijs positief. De laatste categorie; cultuurgerichte bezoekers, krijgt voor een met andere musea vergelijkbare toegangsprijs

"Ik ben telkens weer blij er te zijn. Het is een unieke combinatie cultuur en natuur.

De toegangsprijs is; - te hoog, niet iedereen kan erheen
- begrijpelijk, het onderhoud kost veel.

Aan de ene kant; het moet toch voor iedereen gemakkelijk toegankelijk zijn. De prijs is een belemmering. Aan de andere kant; het is zo waarschijnlijk mogelijk de zaak (en de sfeer) goed te houden".

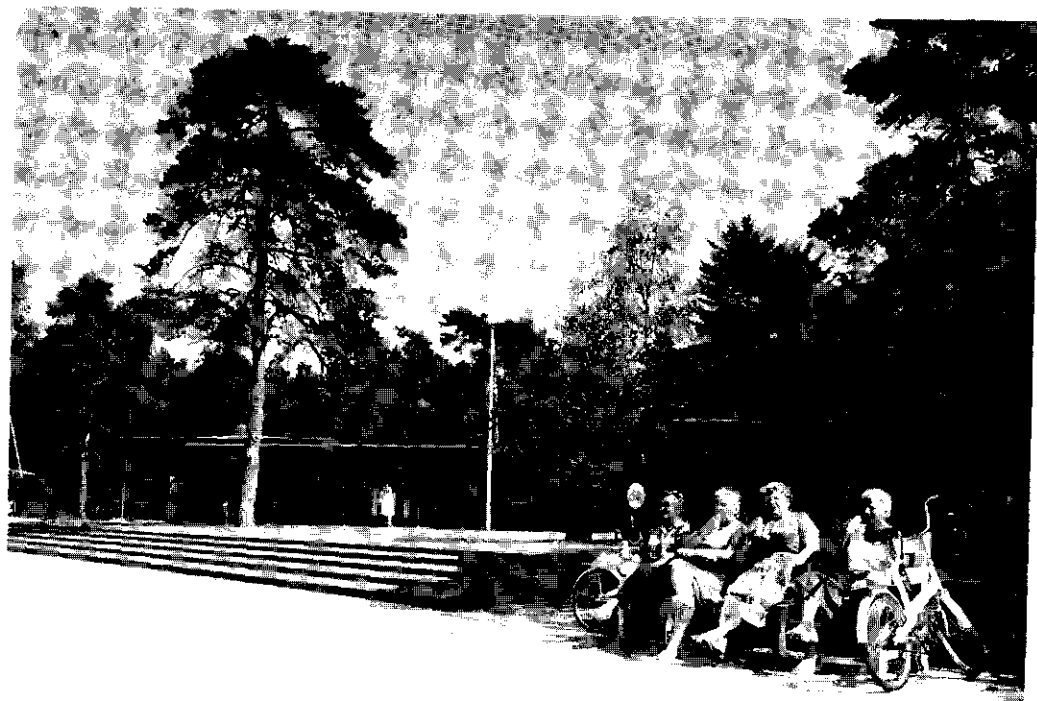
"Ik fiets graag en dan in het bijzonder op wegen en paden waar je niet gehinderd wordt door autoverkeer. Op mijn fietstochten doe ik minimaal 2x per jaar het park aan, meestal fiets ik dan helemaal rond. Tijdens een winterperiode met sneeuw kom ik altijd een wandeling maken in het park. Een vraag die altijd weer bij me opkomt: waar wordt dit allemaal van betaald? De 100.000 bezoekers per jaar betalen maar zes ton! En de kosten zijn vele malen groter? Subsidie ontvangt men ook niet of wil men niet hebben? Of ik het park nu bezoek per auto, per fiets of te voet, het is en blijft voor mij een heerlijke bezigheid".

veel geboden en maakt dit dan ook kenbaar middels een wat positievere beoordeling van dit bedrag.

Wanneer men vaker naar het park komt, wordt de mening over de toegangsprijs positiever. Dit hangt samen met de voor de frequente bezoeker voordelige mogelijkheid om een jaarkaart te kopen die er na zes bezoeken reeds "is uitgehaald". Men ervaart de hoogte van de toegangsprijs dan ook veel minder als een belemmering om vaker te komen en vindt vrij toegankelijke bossen veel minder aantrekkelijk. De frequente bezoeker ontkent veel sterker dat een nationaal park gratis zou moeten zijn en is in ruimere mate de mening toegedaan dat men door te betalen het park steunt.

In dit kader van beoordeling van de toegangsprijs dient nog te worden vermeld dat er geen lineair verband bestaat tussen de verhoging van de toegangsprijs en het bezoek aan het park. Ondanks een gestage prijsstijging, wordt het verloop van de jaarlijkse bezoekersaantallen niet gekenmerkt door een vergelijkbare daling. Zoals in het eerste deel van de verslaglegging is geconstateerd, hangen de pieken en dalen in bezoekersaantallen vooral samen met activiteiten van het park (bijv. een jubileumviering) of de aan- of afwezigheid van speciale tentoonstellingen in het museum die in de publieke belangstelling worden gebracht. Voor de verklaring van deze fluctuaties vormt de hoogte van de toegangsprijs daarbij een minder belangrijke factor. Anderzijds wordt daarmee niet gesuggereerd dat de hoogte van de prijs geen invloed heeft op de bezoekersaantallen. In het jaar dat de entreprijzen voor het Kröller-Müller museum en het park werden gecombineerd tot één toegangsprijs, trad er een behoorlijke daling op in het bezoekersaantal. Observaties aan de toegangspoorten leveren een vergelijkbaar beeld op. Tijdens de aankoop van een toegangskaartje (voornamelijk door de minder frequente bezoekers !), worden nagenoeg geen kritische opmerkingen ten aanzien van de hoogte van deze prijs waargenomen. Zij die daarvoor in aanmerking komen, informeren echter wel nadrukkelijk of er mogelijkheden tot reductie bestaan. Dit zijn vooral houders van een museumkaart, bejaarden en CJP-houders. Het ontbreken van deze mogelijkheden wordt veelal zonder negatieve reacties geaccepteerd.

Geconcludeerd kan worden dat het gevoerde prijsbeleid tot op heden goed is geweest en niet tot een afname heeft geleid van het percentage parkbezoekers. Het betalen van een toegangsprijs wordt door het publiek als een welhaast vanzelfsprekend feit gezien, voortvloeiend uit de

status van een nationaal park. Ten aanzien van het vaststellen van de toegangsprijs dient de kanttekening te worden geplaatst dat een aanzienlijk deel van het publiek zich negatief uitliet over een mogelijke verhoging van de prijs. Het beleid inzake de toegangsprijs dient mede daarom zorgvuldig en weloverwogen te blijven.

Tenslotte wordt opgemerkt dat voorgaande uitspraken alleen gelden voor diegenen die tot een parkbezoek hebben besloten. In hoeverre mensen worden afgeschrikt door de hoogte van de toegangsprijs kan geen uitspraak gedaan worden.

Een ander aspect dat naar voren komt in de resultaten van de observaties, is de behoefte aan informatie. In veel gevallen wordt de hekwachter aangesproken om inlichtingen te krijgen over hetgeen men kan verwachten in het park. Veelvuldig werd geïnformeerd naar de afstand van de toegangspoorten tot het Kröller-Müller museum en of er nog witte fietsen beschikbaar waren.

"Als regelmatig bezoeker van het park, zie ik vaak wild. Echter hoor ik van anderen vaak teleurstellende geluiden in dit opzicht. Verwachtingen zijn misschien een soort "safari-park", in de folders en media wordt soms het idee gewekt dat edelherten en zwijnen rond de auto lopen".

"Helaas teleurgesteld. Ik ging erheen met mijn man, die er nog nooit is geweest. Allereerst schrokken we van de prijs ... maar ja, we zouden wild te zien krijgen, en mooie natuur, dus dan wilden we wel betalen.... We hadden geluk, op de wildkansel was iemand met een verrekijker waar we even doorheen mochten kijken, zodat we "iets" zagen bewegen. Voor dat geld, gaan we voortaan liever zo het bos in met de kans spontaan wild te zien".

"Wat het wild aangaat het volgende: Wij hebben altijd erg genoten in het park bij het zien van roedels edelherten en moeflons. Nu heb ik het over 25-30 jaar geleden. Wij gingen dan de wildbaan op en verbleven dan enkele uren in een natuurlijke kuil (verlaging) in het terrein. Dan zag je de roedels op kleine afstand voorbij trekken. Roedels edelherten van wel 14 dieren en moeflons, eenmaal een roedel van ong. 60 à 65 exemplaren. Prachtig. Maar nu alles achter afrastering is gestopt en het 'barst' van de bordjes 'rustgebied voor groot wild' zie je niets meer. Nonsens, volgens mij, het wild redt zich best. In de bronsttijd gewoon afsluiten van bepaalde gebieden vind ik logisch en noodzakelijk. Wat het wild betreft, is er niets meer aan, meer afrastering weg en een gedeelte van de bordjes".

"Het wild is de laatste jaren op de Hoge Veluwe sterk verminderd. Veel bezoekers gaan naar de Veluwe om wild te bezien. Maar het resultaat is zeer matig. 't Zou daarom gewenst zijn spoedig daarin verbetering te brengen".

"Genoten van de natuur en museum. Erg jammer dat we geen wild hebben gezien. Bij een tweede bezoek was een groot deel van het park afgesloten in verband met de bronsttijd. Dit werd ons echter pas duidelijk na het ontvangen van een groene mededeling, nadat we al hadden betaald".

5. HET GEBRUIK EN DE WAARDERING VAN ENKELE VOORZIENINGEN

Naast een algemene beschrijving van de bezoeker, zijn waardering voor de natuur en de voorzieningen in het algemeen, zijn in de enquête een aantal vragen opgenomen die specifiek betrekking hebben op afzonderlijke voorzieningen. Aldus zijn het restaurant de Koperen Kop, het bezoekerscentrum de Aanschouw, het gebruik van de witte fietsen, het Kröller-Müller museum en de wildobservatie-mogelijkheden aan een nader onderzoek onderworpen.

5.1 De wildobservatieplaatsen

Het wild, en vooral het edelhert is het symbool van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Op vele borden prijkt de kop van het edelhert om mensen de weg te wijzen naar het park. Diverse voorzieningen, zoals de wildkansel of de rustgebieden voor het groot wild benadrukken de aanwezigheid van deze dieren. Een eerder beschreven resultaat uit de enquête maakte reeds duidelijk dat de aanwezigheid van dieren een zeer hoog gewaardeerd kenmerk van de natuur in het park is.

Overeenkomstig dit beeld blijkt dat 47.0% van het bezoek een poging heeft gedaan om wild te zien, waarvan vervolgens de helft van het, op wildobservatie gerichte publiek (48.3%) het wild ook daadwerkelijk gezien heeft. Voor de andere helft van dit publiek werd de verwachting wild te zien, niet gerealiseerd. Dit is ongeveer een kwart van het totale bezoek.

Voor het observeren van het wild bestaan diverse plaatsen in het park, gelegen nabij de voederplaatsen, waar in sommige gevallen enkele voorzieningen zijn aangebracht voor de bezoeker. Verreweg de meest uitgebreide voorziening is de wildkansel. Op de vraag waar men een poging heeft gedaan tot wildobservatie blijkt echter dat men vooral heeft geprobeerd vanaf de weg het wild te zien (tabel 44). Daarna is de wildkansel de meest favoriete plaats. De rietmatten observatieplaats voor het wild, gelegen in het centrum van het park en te voet bereikbaar vanaf het bezoekerscentrum de Aanschouw, trekt het minste aantal bezoekers.

Van de verschillende diersoorten wordt vooral het edelhert het meest

Tabel 44. De plaats van wildobservatie (n=568)

	%	n
de wildkansel	53.2	(301)
het Bosje van Staf	27.4	(155)
rietmatten observatieplaats	21.4	(121)
langs de weg	58.0	(328)
elders	23.1	(131)

Tabel 45. De waargenomen wildsoorten (n=568)

	%	n
moeflons	13.4	(76)
wilde zwijnen	5.8	(33)
edelherten	36.7	(208)
reeën	28.1	(159)

Schema 16. De mening omtrent wildobservaties (n=568)

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
In het Nationale Park De Hoge Veluwe is geen echt wild meer te zien omdat ik gezien heb dat de dieren werden bijgevoerd	24.5	24.8	21.5	13.9	3.9	11.4
De wildobservatieplaatsen zijn voor mij ideaal om het wild in de vrije natuurgade te slaan	5.6	12.3	16.4	22.4	34.7	8.6
Een groter aantal wildkansels zou mij meer mogelijkheden geven ongestoord wild te zien	13.6	11.8	17.1	24.5	27.6	5.5
De mensen zijn vaak te luidruchtig om een goede wildobservatie mogelijk te maken	4.9	14.4	6.3	32.4	37.3	4.6
Ik verwacht altijd wild te zien tijdens een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe	15.1	23.1	15.5	19.9	22.5	3.9
Omdat ik geen wild heb gezien, was mijn bezoek aan het park een teleurstelling	27.5	9.3	8.5	7.4	3.2	44.2

waargenomen (tabel 45). Opvallend is dat er toch nog mensen zijn die wilde zwijnen hebben waargenomen, aangezien deze dieren na de varkenspest in 1983 nog maar in zeer kleine aantallen voorkomen in het park. Zoals reeds is vermeld, vormt de aanwezigheid van wild in het park een aantrekkelijk element voor natuurbeleving. De dieren worden echter meestal waargenomen wanneer ze hun dekking overdag verlaten om zich bij de voederplaatsen te verzamelen. Dit geconditioneerde gedrag van de dieren zou als niet-natuurlijk beoordeeld kunnen worden. Ongeveer een vijfde deel van het op wildobservatie gerichte publiek is, in meer of mindere mate, deze mening toegedaan (schema 16). Voor het grootste deel van het publiek doet het voeren der dieren geen afbreuk aan de "wildheid" van de viervoeters. Het merendeel van het publiek vindt de observatieplaatsen goede gelegenheden om het wild te observeren en staat ook niet negatief tegenover een uitbreiding van mogelijkheden om wild te zien.

Over het gedrag van de medegebruiker der observatieplaatsen heeft men een tamelijk negatief oordeel. Ongeveer drie kwart van het publiek vindt de mede-observator te luidruchtig. Ofschoon observaties ter plekke over dit potentiële conflict geen duidelijkheid konden verschaffen, kon wel worden verondersteld dat op grond van de geëtaleerde uitrustingen, verschillen in motivatie tot het observeren van wild zouden kunnen bestaan. Dit verschil in motivatie vormt mogelijkwerwijs de bron van het als luidruchtig ervaren van de medebezoekers.

Het wild vormt een belangrijk motiverend en beeldbepalend aspect van het parkbezoek. In het kader hiervan is echter de maatregel om de wildbaan gedurende de bronsttijd der edelherten te sluiten voor het publiek, zonder hen daarover adequaat te informeren, discutabel. Een aanzienlijk deel van het publiek dat omwille van de natuur en het wild naar het park komt, vindt een groot deel van het park gesloten tijdens deze periode.

5.2 De witte fietsen

Na het Kröller-Müller museum vormen de fietsen de meest aantrekkelijke attractie van het park. De witte fietsen, en in het algemeen de mogelijkheden tot fietsen zijn tevens belangrijke redenen om nogmaals naar het park te komen. In totaal heeft 22.5% van het bezoek gebruik gemaakt

Tabel 46. Redenen niet-gebruik witte fietsen (n=945)

	%
alle fietsen in gebruik	7.6
eigen fiets, cq. vervoermiddel	37.1
andere activiteiten ondernomen	34.2
fysieke redenen	4.2
overige redenen	8.8
geen antwoord	8.1
totaal	100.0

Tabel 47. Beoordeling aantal fietsen (n=271)

	%
te veel	0.7
voldoende	68.6
onvoldoende	26.9
geen antwoord	3.7
totaal	100.0

Tabel 48. Plaats waar fiets is gepakt (n=271)

	%
centrum	83.8
Krölller-Müller museum	15.1
elders	6.3
totaal	100.0

Tabel 49. Opmerking witte fietsen (n=271)

	%	rel. %
positieve waardering witte fietsen	45.5	44.0
regels m.b.t. het gebruik	25.8	25.0
fietsen bij de ingang	17.7	17.1
te weinig/smalle fietspaden	14.4	13.9
totaal		100.0

"Dat er misschien door mededelingen door het park een mentaliteitsverandering met betrekking tot de fietsen kan komen. Minder agressie en niet boomtakken van 20 cm door de spaken steken uit angst dat een ander er met hun "met zorg" uitgekozen fiets vandoor gaat als ze hem parkeren om ergens te gaan kijken".

"Het begrip witte fiets was ons onvoldoende bekend. Na een bezoek aan het museum stonden we zonder fietsen. We moesten teruglopen. Mensen wilden hun fietsen niet afstaan daar er onvoldoende fietsen waren. Dit leidde tot hevige ruzies".

van een witte fiets. Aan hen die geen gebruik hebben gemaakt van de fietsen is gevraagd waarom zij dat niet hadden gedaan (tabel 46). Hierop antwoordt ruim 70% dat men geen fiets heeft gebruikt omdat men zelf over een fiets of een ander vervoermiddel beschikte of een andere activiteit ondernam waarvoor men de witte fietsen niet nodig had. Slechts 7.6% van de niet-gebruikers geeft als reden op het tekort aan fietsen. Echter, van de bezoekers, die gebruik hebben gemaakt van de witte fietsen, beklaagt een kwart zich over het onvoldoende aantal fietsen (tabel 47). Zij hebben blijkbaar tamelijk lang moeten wachten om een fiets te bemachtigen of zijn hem onderweg kwijt geraakt aan andere bezoekers. Tevens is reeds eerder geconstateerd dat vooral tijdens drukke dagen zich een tekort aan witte fietsen voordoet.

De fietsenstalling nabij het restaurant De Koperen Kop functioneert inderdaad als 't centrale punt (tabel 48). Een overgrote meerderheid van de witte fietsgebruikers pakt aldaar een fiets en brengt hem daar weer terug.

Aan de respondent is gevraagd om zijn mening kenbaar te maken over deze voorziening (tabel 49). De opmerkingen die deze mogelijkheid heeft opgeleverd, laten zien dat ruim 43% van de gebruikers deze voorziening bijzonder waardeert.

Een vierde deel van de geënquêteerde gebruikers maakte duidelijk dat men niet goed op de hoogte was of vonden dat anderen dat niet waren van de regels met betrekking tot het gebruik van de fietsen. Uit observaties is namelijk gebleken dat de uitleen en het gebruik van de witte fietsen enkele problemen met zich meebrengen. De fiets, wanneer eenmaal in bezit, wordt ook als tijdelijk eigendom beschouwd. Een interview met een van de suppoosten van het Kröller-Müller museum bracht bijvoorbeeld aan het licht dat bezoekers onderdelen van de witte fietsen in bewaring gaven uit angst dat men de fiets kwijt zou raken. Er viel ook te constateren dat wanneer men zijn "eigen" witte fiets kwijt was, men zich bezwaard voelde om "andermans" fiets te pakken. Werd er toch een fiets gepakt onder het toezicht van de niet-rechtmatige eigenaar, dan leverde dit vaak enkele conflictrijke momenten op. Zowel op drukke als rustige dagen, konden deze problemen waargenomen worden. Tijdens rustige dagen deden deze problemen zich niet voor bij de uitleenplaats nabij het restaurant De Koperen Kop maar wel op de twee andere witte fiets-parkeerplaatsen bij het museum en het jachtslot.

Tabel 50. Redenen niet-bezoek bezoekerscentrum (n=782)

	%	rel. %
het bezoekerscentrum leek niet interessant	8.5	7.4
wist niet van bestaan van De Aanschouw	18.0	15.6
geen tijd	36.1	31.3
geen flauw benul wat men er kon gaan zien	16.4	14.2
andere activiteiten ondernomen	8.8	7.6
het bezoekerscentrum reeds vaker bezocht	17.0	14.7
andere redenen	10.6	9.2
totaal		100.0

Tabel 51. Redenen tot bezoek bezoekerscentrum (n=324)

	%
nieuwsgierigheid	41.3
toevallig	11.2
natuurlijkhebbber	48.8
leergierigheid	35.1
andere redenen	25.2

Tabel 52. Achtergronden over het bezoek aan het bezoekerscentrum (n=324)

	%
men wist van het bestaan	61.8
De Aanschouw weleens vaker bezocht	49.0
bezoekt ook andere bezoekerscentra	68.6
iets gekocht in de winkel	41.6

Schema 17. De mening over het bezoekerscentrum (n=324)

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
In het bezoekerscentrum leer ik met de natuur om te gaan	3.4	14.2	16.4	37.3	21.9	6.8
Ik vind dat het bezoekerscentrum teveel op een winkel gaat lijken	20.7	32.4	16.0	20.4	4.6	5.9
Voor kinderen is het bezoekerscentrum niet interessant	47.2	28.4	7.1	5.9	3.1	8.3
Het bezoek aan het bezoekerscentrum viel tegen	47.5	33.3	5.2	4.9	2.5	6.5
In dit bezoekerscentrum heb ik goede informatie gekregen over het park	2.5	5.2	5.9	31.2	49.1	6.2
Hetgeen tentoongesteld wordt, is zo algemeen dat niemand daar wijzer van wordt	51.2	32.1	5.2	4.9	0.3	6.2

Een derde opmerking betreft een wens om een aantal fietsen bij de toegangspoorten te stationeren opdat men de auto buiten het park kan laten staan. Tot slot beoordeelde een aantal fietsers de fietspaden als te smal en/of te gering in aantal om aan hun fietsbehoeften te voldoen.

5.3 Het bezoekerscentrum De Aanschouw

Gelegen nabij de fietsenstalling, in het centrale deel van het park, is het bezoekerscentrum De Aanschouw de plaats waar men meer informatie op kan doen over het park, zijn ontstaan en de aanwezige natuur. Daarnaast is een deel van het gebouw ingericht als winkel waar de bezoeker artikelen kan kopen, representatief voor het park.

Ruim een vierde deel (26.7%) van de parkbezoekers brengt een bezoek aan het bezoekerscentrum.

De twee voornaamste redenen tot bezoek aan dit centrum zijn de nieuwsgierigheid, en het feit dat men een natuurliefhebber is en zodoende is geïnteresseerd in hetgeen is tentoongesteld in het bezoekerscentrum (tabel 51).

Zij die het bezoekerscentrum niet hebben bezocht, geven als belangrijkste reden daarvoor op een gebrek aan tijd en het ondernemen van een andere activiteit, terwijl ruim een derde als reden voor het niet-bezoeken opgeeft dat men niet over informatie beschikte over dit bezoekerscentrum De Aanschouw (tabel 50).

Vervolgens is gevraagd aan de bezoekers van het bezoekerscentrum of men voorafgaand aan het bezoek van het bestaan ervan wist waarop bijna 40% van de mensen die er waren geweest antwoordde dat men daar niets van wist (tabel 52). Voor meer dan de helft van de bezoekers van De Aanschouw was dit de eerste keer dat men daar kwam en ongeveer 40% van dat bezoek heeft toen ook iets in de aanwezige winkel gekocht. Uit ander onderzoek (Van der Linden, 1983) is gebleken dat een bezoek aan een bezoekerscentrum wordt gedaan door een type bezoeker die zich daarvoor interesseert. Anders geformuleerd, het publiek dat een bezoekerscentrum bezoekt, heeft dit in het algemeen vaker gedaan. Op de daartoe gestelde vraag gaf bijna 70% als antwoord dat men inderdaad weleens andere bezoekerscentra had bezocht.

De antwoorden op de verschillende meningsitems leveren het beeld op dat men in het algemeen het tentoongestelde kan waarderen (schema 17). Men

Schema 18. De mening omtrent het restaurant De Koperen Kop (n=457)

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
De eenvoud van inrichting sluit naar mijn mening goed aan bij de sfeer in het park	7.2	9.8	12.4	30.7	36.2	3.7
Ik vind het lawaai dat uit de keuken komt vervelend	29.6	25.7	25.3	7.0	3.9	8.5
Ik vind de prijzen te hoog	10.5	25.1	17.2	23.5	17.2	6.5
Ook in De Koperen Kop zou ik graag de relatie tussen kunst en natuur terug zien	16.8	12.6	34.4	16.6	12.0	7.6
In het restaurant kun je een kop koffie drinken hetgeen voor mij voldoende is	17.6	25.7	6.8	23.7	21.1	5.0
Een restaurant met zelfbediening is te eenvoudig voor het Nationale Park De Hoge Veluwe	45.3	22.2	10.7	8.9	7.4	5.4
Ik vind dat het restaurant de Koperen Kop is voorzien van een ruime sortering aan spijzen en drankjes	4.8	8.7	12.6	36.2	31.2	6.5

Tabel 53. De voornaamste opmerkingen over De Koperen Kop (n=457)

	%
slechte inrichting	18.3
serviceverlening is onvoldoende	13.0
kwaliteit van de waren is slecht	6.6

heeft voldoende informatie gekregen over het park en hetgeen geëxposeerd wordt, wordt vrijwel unaniem als interessant beoordeeld, voor jong en oud. De voornaamste kritiek op het bezoekerscentrum De Aanschouw bestaat uit het feit dat een kwart van de bezoekers vindt dat het karakter van het bezoekerscentrum teveel op dat van een winkel gaat lijken. Verder geeft 17.6% van het publiek aan dat men er over de natuur niet zoveel extra informatie opdoet.

Als blijk van tevredenheid tenslotte is het gegeven dat 64.3% van de bezoekers zeker weet dat men naar De Aanschouw terugkomt tegen 1.3% die zeker weet dit niet te zullen doen. Al met al kan worden gesteld dat het bezoekerscentrum De Aanschouw een voor het publiek aantrekkelijke voorziening is.

5.4 Het restaurant De Koperen Kop

Tegenover het bezoekerscentrum De Aanschouw, aan de oostzijde van het centrumplein, ligt het restaurant De Koperen Kop. Het is een eenvoudig, overwegend houten gebouw met aan de zuidzijde ervan een groot terras dat zowel buitenom als via het restaurant bereikt kan worden. Naast dit terras bevinden zich enkele picknickbanken en speeltoestellen voor kinderen.

Uit eerdere resultaten kwam reeds te voorschijn dat dit restaurant tamelijk veel bezocht wordt maar als voorziening het minst gewaardeerd wordt of beter gezegd van een andere orde is. In tegenstelling met deze eerder behandelde resultaten (zie par 3.1) geeft ditmaal 37.6% van het bezoek te kennen in het restaurant geweest te zijn.

De inrichting van het restaurant wordt door een groot deel van het publiek positief beoordeeld en in harmonie bevonden met het karakter en de stijl van het park (schema 18). Men heeft geen uitgesproken mening over een mogelijke verandering van de inrichting. Het aspect van de zelfbediening wordt in deze eveneens geaccepteerd en doet geen afbreuk aan hetgeen men verwacht van een restaurant in een nationaal park.

Het assortiment aan etenswaren is voldoende en dient niet teruggebracht te worden. Ruim twee vijfde deel van het publiek gebruikt in het restaurant meer dan alleen een kop koffie. De voornaamste kritiek op het restaurant De Koperen Kop betreft de prijzen die door twee vijfde deel van de bezoekers te hoog worden gevonden.

Daarnaast zijn er nog een aantal personen geweest die hun mening kenbaar hebben gemaakt over het restaurant, in de daarvoor bestemde ruimte in de enquête (tabel 53). De meest voorkomende klachten hebben betrekking op de inrichting van het restaurant waarbij voor ongeveer de helft van de opmerkingen het zelfbedieningsaspect met de lange wachttijden werd genoemd. Daarnaast vonden een aantal personen de serviceverlening onvoldoende en de kwaliteit van de waren slecht. In het algemeen echter zijn de meningen over de inrichting en serviceverlening redelijk positief.

5.5 Het Kröller-Müller museum

Ten noorden van de Franse berg, in het centrum van het park ligt de meest gewaardeerde voorziening van het Nationale Park De Hoge Veluwe; het Kröller-Müller museum met de beeldentuin. Gemiddeld wordt door ongeveer 70% van de parkbezoekers een bezoek gebracht aan het museum, en kunnen pieken en dalen in de jaarlijkse bezoekersaantallen voor een aanzienlijk deel verklaard worden uit de speciale exposities die in het museum te bezichtigen zijn. Uit de enquête blijkt dat 60.4% in het enquêtejaar 1985 een bezoek heeft gebracht aan het museum. Dit percentage ligt aanzienlijk lager dan de 77% die middels tellingen is geregistreerd. Deze afwijking valt deels te verklaren uit de berekening van dit percentage middels de formule;

"getelde museumbezoekers / de betalende bezoekers".

Hierin worden de jaarkaart- en weekkaarthouders slechts met een factor;

"prijs jaar(week)kaart/prijs dagkaart"

meeberekend hetgeen te weinig is aangezien de regelmatige bezoeker veel vaker het park bezoekt en daarbij niet geregistreerd wordt middels de kaartverkoop. Dit leidt tot een vertekening van het museumbezoekcijfer ten gunste van het percentage dat een bezoek brengt aan het museum. Daarnaast omvat de steekproef van deze enquête niet het georganiseerde bezoek en is het buitenlandse bezoek eveneens ondervertegenwoordigd, beide categorieën bezoekers die in grote getale, onder andere omwille van het museum naar het park komen.

Naast het bezoek dat men ditmaal aan het museum heeft gebracht, blijkt

Tabel 54. Bezoekfrequentie
Kröller-Müller museum
(n=735)

	%
minder dan eens per jaar	23.2
jaarlijks	70.2
maandelijks of vaker	6.7

Tabel 56. Redenen voor het niet
bezoeken van het park
(n=735)

	%	n
geen tijd	11.7	(86)
slecht weer	2.2	(16)

Tabel 55. Bezoekfrequentie
andere musea
(n=735)

	%
minder dan eens per jaar	8.5
jaarlijks	80.7
maandelijks of vaker	10.8

Tabel 57. Opmerkingen over het
Kröller-Müller museum
(n=735)

	%
fraaie expositie	5.7
slechte serviceverlening	2.2
leuke inrichting	2.0

Schema 19. De mening over het Kröller-Müller museum (n=735)

	hele- maal niet mee eens	eigen- lijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigen- lijk wel mee eens	hele- maal mee eens	geen ant- woord
	%	%	%	%	%	%
De sfeer in het museum wordt voor mijn gevoel in sterke mate bepaald door de natuur om het museum	11.3	16.3	15.4	32.1	21.1	3.8
Er valt zoveel te bezichtigen in het museum dat ik er regelmatig terugkom	10.1	22.3	11.7	29.4	17.3	9.3
Voor kinderen vind ik dit museum helemaal niet interessant	13.3	30.9	10.3	20.7	16.5	8.3
De sfeer in het restaurant past niet bij het museum	23.1	21.4	29.5	10.7	7.9	7.3

dat 56.3% al eerder een bezoek heeft gebracht aan het museum. Dit geschiedt gemiddeld eens of enkele keren per jaar.

Gebaseerd op de gedachte dat het museumbezoek eveneens een zekere recreatiestijl is, is onderzocht of de bezoeker van het Kröller-Müller museum ook andere musea bezoekt. Hierop kan een bevestigend antwoord worden gegeven want 91.5% van de bezoekers brengt gemiddeld eens per jaar ook een bezoek aan andere musea (tabel 55). Er bestaat een duidelijk verband tussen het bezoeken van het Kröller-Müller museum en de bezoeken aan andere musea. Zij die zelden in het Kröller-Müller museum komen, vertonen ook een geringere frequentie van bezoek aan andere musea, terwijl zij die in het algemeen regelmatig in het Kröller-Müller museum gesignaleerd kunnen worden, eveneens veelvuldiger andere musea bezoeken. Er lijkt dus geen sprake van een drempelverlagend effect door de aanwezigheid van het vrij toegankelijke museum in het park.

Voorheen is reeds geconstateerd dat bijna een kwart van de bezoekers het Kröller-Müller museum noemt als motief van bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe. Een veel groter percentage brengt evenwel een bezoek aan het museum. Een parkbezoek vond plaats om andere redenen maar eenmaal in het park besloot een aanzienlijk aantal bezoekers alsnog een bezoek aan het museum te brengen. Aldus kan geconcludeerd worden dat er toch sprake is van een "afgeleid" drempelverlagend effect voortvloeiend uit deze natuur-kunst combinatie. Niet zozeer degenen met een geringe interesse voor musea, maar vooral personen met andere beweegredenen voor een parkbezoek blijken alsnog het Kröller-Müller museum te bezichtigen.

Ten aanzien van enkele onderwerpen over het museum kon de bezoeker zijn mening kenbaar maken (schema 19). Wederom blijkt de natuurlijke omgeving van het park een positieve invloed uit te oefenen op de sfeer in het museum, een bevinding die reeds eerder is geconstateerd. Bijna de helft van de bezoekers vindt de collectie dermate fraai en omvangrijk dat men aangeeft regelmatig terug te zullen komen om deze te bezichtigen, een percentage dat redelijk overeenkomt met de 56% van de bezoekers die gemeld hebben vaker naar het museum te komen.

Niet iedereen deelt de mening dat het museum niet aantrekkelijk is voor kinderen. Bijna 40% van het publiek is het met deze uitspraak echter wel eens. Het feit dat de voornaamste attractie van het park; het Kröller-Müller museum, door een redelijk aantal bezoeker als niet aantrekkelijk voor kinderen wordt beschouwd, vormt wellicht mede een

"Eigenlijk wilden we gewoon een boswandeling maken, omdat we in de buurt waren. Toen we bij het hek kwamen, besloten we in plaats van de wandeling er doorheen te rijden en het binnen- en buitenmuseum te bezoeken. Dat was voor ons een hele ervaring. We komen zeker nog eens terug, dan voor een hele dag en met de kinderen".

"In de tijd die we door het park fietsten was vooral de rust en afwisseling voor ons een genot. Uitstekende fietspaden en het geheel keurig onderhouden. De sfeer in het Kröller-Müller was prima, vooral de uitlichting is uniek. Gezien het tijdstip en het geringe aantal bezoekers hebben we alles in rust kunnen bekijken".

verklaring voor het wat geringe percentage groepen met kinderen dat het park bezoekt.

Over het restaurant in het Kröller-Müller museum heeft een ruime meerderheid geen negatieve mening. Het voldoet kennelijk aan de wensen van de gebruikers.

Tot slot van dit onderwerp bestond de mogelijkheid voor de respondenten om hun mening kenbaar te maken over het museum (tabel 57). De reactie op deze open vraag was gering en bestond uit een positieve waardering ten aanzien van de expositie (5.7%) en de inrichting (2.0%). De service-verlening werd door een gering percentage (2.2%) als negatief ervaren.

In tegenstelling tot de grote hoeveelheid reacties over de natuur in het park, geeft het museumbezoek geen aanleiding tot extra op- of aanmerkingen waaruit geconcludeerd kan worden dat het museumbezoek overeenkomt met de verwachting die men had aangaande het bezoek.

6. SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN

6.1 Een schets van de bezoeker

Uit de twee eerder gedane onderzoeken kwam het beeld naar voren dat de bezoeker van het Nationale Park De Hoge Veluwe zich laat karakteriseren door een relatief hoge sociaal-economische status. Op grond van de door de bezoeker genoten opleiding, als indicator voor deze maatschappelijke "standing", kan deze conclusie in dit onderzoek gehandhaafd blijven. De bezoeker wordt tevens gekenmerkt door een hoge leeftijd, in vergelijking met de Nederlandse bevolking. Het overgrote deel van het publiek neemt deel aan het werkproces of is (vervroegd) gepensioneerd. Het nadrukkelijk voorkomen van deze laatste categorie "VUT/gepensioneerd" is gezien de hoge leeftijd van het publiek te begrijpen. In vergelijking met onderzoek in voorgaande jaren worden de groepen waarmee men het park bezoekt steeds kleiner. Bijna de helft (45.6%) van het bezoek komt naar het park in gezelschap van één persoon, overwegend van het andere geslacht, terwijl 10.0% alleen komt. Groepen met kinderen zijn wat gering in aantal. Zij komen naar het park, veelal in gezelschap van personen tussen de 26 en 45 jaren oud.

Een derde deel van het parkbezoekende publiek is lid van een natuur-beschermingsorganisatie. Dit percentage ligt aanmerkelijk hoger dan het percentage gevonden in andere studies. Het park oefent klaarblijkelijk een wat sterkere aantrekkingskracht uit op diegenen die, middels een lidmaatschap, al blijf geven van een positieve houding ten opzichte van de natuur.

Een derde deel van het publiek is afkomstig uit de grote steden, terwijl inwoners van rurale gemeenten zijn ondervertegenwoordigd. Uit Groningen, Gelderland en Utrecht komen relatief meer personen naar het park dan uit andere provincies maar de conclusie kan gehandhaafd blijven dat het park een attractie van nationale "allure" is.

De afstand die afgelegd wordt om het park te bereiken, is gemiddeld 20 km. Echter niet iedereen komt uit de woonplaats naar het park. Bijna een vijfde deel van het parkbezoek komt, voornamelijk in het voor- en hoogseizoen, vanaf een andere verblijfplaats naar het park. De auto is daarbij het meest gehanteerde vervoermiddel maar het gebruik hiervan is

ruim 25% lager dan in voorgaande onderzoeken.

De gemiddelde duur van een parkbezoek bedraagt ongeveer drie uur en is aanmerkelijk langer dan de tijd die men in andere bosgebieden doorbrengt.

Voor ruim driekwart van de bezoekers vormt het bezoek aan het park de enige activiteit die wordt ondernomen die dag.

De frequentie van bezoek is nader onderzocht aangezien deze van invloed zou kunnen zijn op de activiteiten, waardering en beleving van allerlei karakteristieke elementen in het park aanwezig. Een driedeling is gemaakt op basis van de regelmaat waarmee men het park bezoekt; de nieuwkomer, de incidentele bezoeker (minder dan tien maal per jaar) en de trouwe bezoeker (minstens tien maal per jaar). Deze drie typen bezoekers onderscheiden zich middels een zestal individuele kenmerken. Een hoge(re) bezoekfrequentie hangt samen met een meer geringe reisafstand. De gemiddelde leeftijd als kenmerk van de drie bezoekerstypen wordt hoger naarmate de frequentie van bezoek groter wordt. Men is tevens, in toenemende mate, afkomstig uit grotere plaatsen. Conform een meer frequent bezoek aan het park, wordt het percentage lidmaatschappen van natuurbeschermingsorganisaties groter en, in samenhang met het verschil in leeftijd tussen de drie typen, het percentage (vervroegd) gepensioneerd. Tot slot blijkt dat de meer regelmatige bezoekers minder in gezelschap van kinderen komen maar meer in gezelschap van volwassenen of alleen het park bezoeken.

De zomermaanden vormen verreweg het meest favoriete seizoen van bezoek. Dit blijkt uit het jaarlijks verloop van de bezoekcijfers en wordt bevestigd door de mening van de bezoeker. Het hoogseizoen wordt in het algemeen gekenmerkt door een wat jonger publiek en een toename van groepen met kinderen. Het wekelijkse patroon vertoont eveneens wat variatie. In het weekend komen wat meer degenen die regelmatig, jaarlijks of nog vaker het park bezoeken, terwijl doordeweeks de "minder bekenden" wat veelvuldiger naar het park komen. Op doordeweekse dagen valt ook een toename van personen, afkomstig van een camping of andere verblijfplaats te constateren.

De voornaamste motieven voor een parkbezoek zijn het beleven van de natuur en een bezoek aan het Kröller-Müller museum. De verschillen in motivatie houden vooral verband met de frequentie van bezoek en de plaats van vertrek. Een toename van de regelmaat van bezoek leidt tot

een verschuiving van interesse. Een eerste bezoek aan het park geschiedt omwille van het museum en uit nieuwsgierigheid. Na deze eerste kennismaking vindt een herhalingsbezoek aan het park in toenemende mate plaats om aldaar natuur- en landschapsgebonden activiteiten als fietsen, wandelen, natuurbeleving te ondernemen. Het Kröller-Müller museum als trekpleister wordt daarbij steeds minder van belang.

Vakantiegangers; bezoekers die vanuit een vakantieoord naar het park komen, onderscheiden zich eveneens naar motivatie. Zij komen naar het park om het wild te observeren en uit nieuwsgierigheid.

Via familie, vrienden en kennissen wordt de meeste informatie verkregen over het park. Daarnaast zijn de radio en televisie de meest geëigende middelen voor het parkbeheer om het publiek te bereiken. De verblijfs-recreant daarentegen blijkt zijn informatie overwegend via allerlei folders, uitgereikt via VVV of de camping, te verkrijgen.

6.2 Het gedrag in het park

Het Kröller-Müller museum, het jachtslot St. Hubertus en de beeldentuin, min of meer het erfgoed van het echtpaar Kröller-Müller, blijken door het publiek het meest bezocht te worden. Daarna vormt het restaurant de Koperen Kop de vierde, frequent bezochte voorziening. Het observatiebos wordt door een zeer gering percentage bezoekers aangedaan. Een kwart van de bezoekers doet echter geen enkele voorziening aan tijdens het verblijf in het park.

Op grond van de in het park aanwezige en bezochte voorzieningen valt er opnieuw een indeling te maken in verschillende categorieën bezoekers:

- de natuurgerichte bezoeker 37.6%;
- de cultuurgerichte bezoeker 39.2%;
- de combinatie natuur-cultuurgerichte bezoeker 23.2%.

De natuurgerichte bezoeker heeft tijdens het bezoek aan het park niets, het bezoekerscentrum en/of de wildkansel bezocht. De tweede en grootste categorie; de cultuurgerichte bezoeker, wordt gekarakteriseerd door een bezoek aan het Kröller-Müller museum, de beeldentuin, het jachtslot St. Hubertus en/of het monument Generaal de Wet. De combinatie natuur-cultuurgerichte bezoeker kenmerkt zich door het bezoeken van zowel de culturele, als ook de natuurgerichte voorzieningen tijdens zijn verblijf in het park.

Naarmate men een hogere opleiding heeft genoten, neemt de interesse voor de culturele voorzieningen toe. Zij echter die vaker naar het park komen, vertonen een sterke natuurgerichte interesse, overeenkomstig de motivatie tot een parkbezoek. Het derde type bezoeker dat omwille van de combinatie van cultuur en natuur het park bezoekt, is relatief wat oververtegenwoordigd in het voor- en hoofdseizoen. In gezelschap van kinderen blijkt men eveneens wat nadrukkelijker geïnteresseerd te zijn in deze combinatie. De bezoekers, wonend in grote steden, vertonen een sterkere natuurgerichtheid. Het cultuurgerichte publiek is wat meer afkomstig uit de kleinere steden. Het vrouwelijk deel van het publiek legt ook een wat grotere interesse aan de dag voor de kunstschaten die in het park te bezichtigen zijn.

Deze interesse voor de natuur en/of de culturele attracties van het park hangt, logischerwijs, samen met de opgegeven redenen voor een bezoek aan het park. De combinatie natuur-cultuur bezoeker onderscheidt zich in deze door zijn nieuwsgierigheid als motivatie voor het bezoek. Het bezoek aan "attracties" en voorzieningen vormt de meest veelvuldig ondernomen activiteit, al dan niet ondernomen met een andere bezigheid.

De specifieke activiteit die door het grootste percentage bezoekers wordt gedaan, vormt het fietsen. Bijna 10 procent van het publiek komt uitsluitend naar het park om te genieten van de uitstekende fietsmogelijkheden.

Het bezoek aan attracties is de voornaamste activiteit van het cultuurminnend publiek. Daarnaast onderneemt men echter ook nog verschillende andere activiteiten zoals het wandelen en fietsen. Men doet dit minder veelvuldig dan beide overige typen.

De natuurgerichte bezoeker laat zich kenmerken door een geringere interesse in de culturele voorzieningen. Markant is evenwel het feit dat de percentages voor de overige activiteiten, zoals wandelen en fietsen aanmerkelijk lager zijn dan die van de combinatie natuur-cultuur bezoeker. Dit valt wellicht te verklaren middels een nadere profilering van de natuurgerichte bezoeker. Deze categorie komt relatief vaak naar het park en deze bezoeken zijn van wat kortere duur waardoor men niet zoveel activiteiten kan ontplooien.

Gedreven door wat meer nieuwsgierigheid, in vergelijking met de andere twee bezoekerstypen, tracht de combinatie natuur-cultuur bezoeker tijdens een verblijf in het park zoveel mogelijk te genieten van welhaast

alles wat het park te bieden heeft.

Eveneens is onderzocht in hoeverre activiteiten verschillen naar het seizoen van bezoek. Het wandelen, fietsen, toeren en wild kijken zijn relatief seizoensongevoelige activiteiten, terwijl de overige activiteiten wat meer in het voor- en hoogseizoen worden ondernomen.

Tijdens het verblijf in het park, verspreidt het publiek zich niet gelijkmatig over het gehele park. Ongeveer 80% van alle bezoekers komt in het centrale deel van het park waarin het Kröller-Müller museum en beeldentuin, het restaurant de Koperen Kop en het bezoekerscentrum de Aanschouw zijn gelegen. Na het centrum vormt de noord-oostelijke hoek van het park, het landgoed Hoenderloo, het meest bezochte gebied. Daarentegen worden de Plijmen relatief het minst bezocht.

Het fietsen en rondtoeren zijn activiteiten met een relatief grote actieradius waarbij men in alle delen van het park komt. Het bezoek aan attracties daarentegen kan alleen plaatsvinden in het centrum en het noordelijke deel van het park en dat blijkt ook uit de antwoorden.

6.3 De waardering van het parkbezoek

De door het publiek als vanzelfsprekende beschouwde combinatie van een Nationaal Park en museum wordt als bijzonder waardevol en aantrekkelijk beoordeeld. Nagenoeg iedereen (90%) verlaat het park met een tevreden gevoel; een voor het parkbeheer "geruststellende" bevinding.

De natuur geeft in belangrijker mate dan het Kröller-Müller museum, vorm aan het karakter en de recreatieve waarde van het park. Daarbij wordt een kenmerk in de natuur onmiskenbaar het meest gewaardeerd, namelijk de afwisseling tussen bos, heide en vennen. De volgende kenmerken die genoemd zijn, zijn respectievelijk de bossen, de dieren die voorkomen in het park en de heide en andere open terreingedeelten. Opvallend is het feit dat de aanwezigheid van dieren een nagenoeg even hoge beoordeling krijgt als die van bossen. Het voorkomen van groot wild in het park is blijkens dit resultaat een bijzonder aantrekkelijk kenmerk van het Nationale Park De Hoge Veluwe.

De natuur wordt, aldus het publiek het best omschreven door de trefwoorden aantrekkelijk, mooi en uitnodigend. Avontuurlijk is de minst adequate omschrijving van de natuur in het Nationale Park De Hoge

Veluwe. De Bezoeker voelt zich op zijn gemak in het park en ervaart de natuur om hem heen niet als bedreigend of ontoegankelijk.

De parkbezoekers zijn het welhaast volledig eens over de hoge waarde die het "in-de-natuur-zijn" heeft. Men geeft er daarbij de voorkeur aan dit zonder al te veel mede-natuurgenieters te doen.

De Hoge Veluwe heeft volgens bijna 90% van de bezoekers met recht de titel "Nationaal Park" gekregen.

Voor vele, niet-frequente bezoekers vormt de natuur in het park een verrassing. Deels blijkt dit uit de verschuiving die is waar te nemen in de motivatie tot het parkbezoek, van cultuur- naar natuurgericht, naarmate men vaker naar het park komt. Anderzijds valt dit ook op te maken uit de talloze positieve reacties die zijn verkregen aangaande het bezoek, waarin men voornamelijk blijk gaf van een grote waardering voor de natuur in het park.

Blijkens reacties van het publiek wordt het natuurlijke karakter van het park niet aangetast door een hoog niveau van voorzieningen. In het algemeen heeft men weinig klachten wat betreft de inrichting van het park. De voorzieningen zijn goed bereikbaar, ook voor de minder valide parkbezoekers, en men heeft niet zoveel moeite zich in het park te oriënteren. De verschillende activiteiten hebben geen storende uitwerking op elkaar, mede dankzij een goede infrastructurele scheiding ervan.

Ongeveer 90% van de bezoekers vindt dat er voldoende voorzieningen zijn in het park. Bij grotere drukte echter bereiken de voorzieningen hun topcapaciteit met als gevolg dat de bezoeker die te vol gaat vinden. Op drukke dagen manifesteert zich onder andere een tekort aan witte fietsen. De grote aantallen bezoekers tijdens deze dagen vormen ook in toenemende mate een belemmering voor het beleven van de natuur, hetgeen door de helft van hen ook als vervelend wordt ervaren.

De meest aantrekkelijke voorziening is uiteraard het Kröller-Müller museum. Ondanks het relatief geringe actuele gebruik, vormen de witte fietsen en de wandelpaden daarna de meest gewaardeerde attracties; ze werden vaker genoemd dan het jachtslot met zijn omgeving en de beeldentuin. Het restaurant de Koperen Kop wordt het minst frequent genoemd waarmee het publiek duidelijk aangeeft dat deze voorziening van een andere orde is. Een vergelijking tussen het restaurant en de overige

voorzieningen is in feite niet mogelijk.

Het overgrote deel van de bezoekers heeft geen bezwaren tegen het betalen en de hoogte van de in 1985 geldende toegangsprijs. De meerderheid der bezoekers vindt dat het park met recht een Nationaal (natuur)Park is en dat een Nationaal Park niet gratis behoeft te zijn. Het betalen van een prijs hoort blijkens deze antwoorden bij de 'status' van een Nationaal Park en geschiedt daarom zonder overwegend grote bezwaren. In het bijzonder de regelmatige en de cultuurgerichte bezoekers zijn een positieve mening toegedaan, aangaande de hoogte van de toegangsprijs. Deze positieve beoordeling gaat echter niet zo ver dat men ook meer wil betalen voor een bezoek aan het park. Ruim vier vijfde deel van het publiek wijst deze mogelijkheid min of meer gedicteerd van de hand. De hoogte van de toegangsprijs vormt voor ruim een derde deel van het publiek een bezwaar om vaker naar het park te komen. Het gevoerde prijsbeleid is tot op heden goed geweest, gezien deze antwoorden en de jaarlijkse bezoekcijfers. Echter voorzichtigheid dient betracht te worden ten aanzien van het vaststellen van de prijs vanwege de kritische houding over mogelijke verhoging van de toegangsprijs onder het publiek.

6.4 Het gebruik en de waardering van enkele voorzieningen

Op de vraag waar men een poging heeft gedaan tot wildobservatie blijkt dat men vooral heeft geprobeerd vanaf de weg het wild te zien. Voor het grootste deel van het publiek doet het voeren der dieren geen afbreuk aan de "wildheid" van de viervoeters. Het merendeel van het publiek vindt de observatieplaatsen goede gelegenheden om het wild te observeren en staat ook niet negatief tegenover een mogelijke toename in aantal van deze voorziening. Over het gedrag van de medegebruiker der observatieplaatsen heeft men een tamelijk negatief oordeel. Ongeveer drie kwart van het publiek vindt de mede-observator te luidruchtig.

Onder de gebruikers van de witte fietsen beklagt een kwart zich over het onvoldoende aantal fietsen. Zij hebben blijkbaar tamelijk lang moeten wachten voor men een fiets heeft kunnen bemachtigen of zijn hem

onderweg kwijt geraakt aan andere fietsliefhebbers, een probleem dat zich vooral tijdens drukke dagen manifesteert.

De bezoekers van het bezoekerscentrum de Aanschouw zijn in het algemeen tevreden over hetgeen men aldaar heeft kunnen bezichtigen. Men heeft voldoende informatie gekregen over het park en hetgeen geëxposeerd wordt, wordt vrijwel unaniem als interessant beoordeeld, voor jong en oud. De voornaamste kritiek op het bezoekerscentrum de Aanschouw bestaat uit het feit dat ruim een kwart van de bezoekers vindt dat het karakter van het bezoekerscentrum teveel op dat van een winkel gaat lijken. Verder geeft 19% van het publiek aan dat men er over de natuur niet zoveel extra informatie opdoet.

De inrichting van het restaurant de Koperen Kop wordt door een groot deel van het publiek positief beoordeeld en in harmonie bevonden met het karakter en de stijl van het park. Men heeft geen uitgesproken mening over een mogelijke verandering van de inrichting. Het aspect van de zelfbediening wordt eveneens geaccepteerd en doet geen afbreuk aan hetgeen men verwacht van een restaurant in een Nationaal Park.

De voornaamste kritiek op het restaurant de Koperen Kop betreft de prijzen die door twee vijfde deel van de bezoekers als te hoog worden beoordeeld.

Via de enquête geeft ongeveer 60% van het publiek, dat naar het park komt, te kennen een bezoek aan het Kröller-Müller museum te hebben gebracht. Gebaseerd op de gedachte dat het museumbezoek een aspect van een zekere recreatiestijl vormt, is onderzocht of de bezoeker van het Kröller-Müller museum ook andere musea bezoekt. Hierop kan een bevestigend antwoord worden gegeven want 79.6% van de bezoekers brengt gemiddeld eens per jaar ook een bezoek aan andere musea. Er lijkt geen sprake te zijn van een drempelverlagend effect door de aanwezigheid van het vrij toegankelijke museum in het park. Zij die gekenmerkt worden door een geringe interesse voor het Kröller-Müller museum, ondernemen in het park voornamelijk natuurgerichte activiteiten. Echter, ongeveer 25% van de bezoekers gaf te kennen naar het park te zijn gekomen terwille van een bezichtiging van het museum. Het overige deel van het parkbezoekende publiek is om andere redenen gekomen, maar eenmaal in het park heeft men alsnog een bezoek gebracht aan het Kröller-Müller museum. In zekere zin een "afgeleid" drempelverlagend effect.

Het geringe percentage groepen met kinderen dat het park bezoekt, vindt voor een deel zijn verklaring in het feit dat ongeveer 40% van de museumbezoekers de mening is toegedaan dat het museum niet interessant is voor kinderen.

Het Kröller-Müller museum voldoet, gezien (het ontbreken van) de reacties aan de verwachting die men heeft voorafgaand aan het museumbezoek.

6.5 Aanbevelingen voor beleid en beheer

Het eerste onderzoek werd besloten met de wens dat het park eens een attractie zou vormen die uit alle lagen der bevolking mensen naar het park zou weten te trekken. Twee decennia later kan geconcludeerd worden dat deze wens (nog) niet in vervulling is gegaan. Integendeel. Evenals uit vorige onderzoeken bleek, treedt ook nu weer een publieksselectie op. Zo zijn kenmerkend voor de parkbezoeker zijn relatief hoge opleiding en leeftijd. Op basis hiervan en de maatschappelijke ontwikkeling van vergrijzing en stijging van het niveau van opleiding mag geconcludeerd worden dat bij een voortzetting van het huidige beleid en beheer, het park ook in de toekomst is verzekerd van een voortdurende en wellicht groeiende belangstelling voor het park.

Indien de behoefte bestaat het parkbezoekende publiek uit andere lagen van de bevolking of van een jongere leeftijd aan te trekken, dan zullen er attracties dienen te worden gecreëerd, die voor een brede(re) publieke belangstelling in aanmerking komen.

De zomermaanden vormen bij uitstek het seizoen waarin het park wordt bezocht en daarbij wordt zo nu en dan zijn topcapaciteit bereikt. Een optimalisering van de recreatieve waarde van het park kan worden gerealiseerd middels een spreiding in tijd.

In samenwerking met het Kröller-Müller museum zouden er bijvoorbeeld in de winter of in het voorjaar tentoonstellingen georganiseerd kunnen worden, in plaats van evenementen in de zomer. De cultuurgerichte bezoeker zal zich dan meer in het voor- en naseizoen in het park vertonen. Een niet onbelangrijk bijkomend voordeel is ontkoppeling van tentoonstellinggericht bezoek en het bezoek dat naar het Kröller-Müller

museum gaat omdat dit nu eenmaal een onderdeel van het parkbezoek is. En met name in het zomerseizoen gaat het hierbij om flinke aantallen. De topdrukte in het park, gedurende de zomermaanden, zal daardoor wat minder omvangrijk zijn zodat de waardering van het bezoek voor iedereen groter zal worden.

Uit het onderzoek is duidelijk naar voren gekomen dat het publiek het Nationale Park De Hoge Veluwe, als attractie bijzonder waardeert. Men is een overwegend positieve mening toegedaan wat betreft de verschillende onderwerpen die in het onderzoek aan de orde zijn gekomen.

Een aanbeveling luidt dan ook om het huidige beleid en beheer in grote lijnen te continueren gezien de tevredenheid die er heerst onder het publiek.

In de nota Doelstelling Nationaal Park De Hoge Veluwe (1986) wordt de volgende doelstelling van het beheer geformuleerd: "Doel van het beheer van het park is het zelfstandig en in financiële onafhankelijkheid in stand houden en ontwikkelen van de aanwezige ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische hoedanigheden waarbij een synthese wordt nagestreefd met elementen van cultuur en kunst en waarbij mogelijkheden worden geschapen voor het kennismaken en genieten van de daaraan verbonden schoonheid en waarden".

De natuur is een sterk beeldbepalend kenmerk van het park dat door het publiek als afwisselend, mooi en uitnodigend wordt betiteld. De afwisseling op de verschillende niveaus in het landschap wordt bijzonder gewaardeerd.

Het natuur- en landschapsbeheer van het park dient er op gericht te zijn, conform de geformuleerde doelstelling, de diversiteit en variatie te handhaven en mogelijkerwijs vergroten.

Een dynamisch element in de natuurbeleving en beheer vormt de fauna, in het bijzonder het wild. Dit symbool en deze trekpleister voor het park, vormen voor een deel van het publiek een bron van teleurstelling daar men geen wild heeft waargenomen.

Om de mate van tevredenheid onder de bezoekers te doen toenemen, is het zinvol meer mogelijkheden voor het observeren te scheppen of de trefkans met de dieren te vergroten.

Naast het bezoek aan de culturele attracties, zijn de in het park ondernomen activiteiten overwegend gericht op de beleving van de natuur. Al toerend of fietsend, verspreidt men zich over het gehele park. De wandelaars vertonen echter een geringere neiging tot verspreiding en blijven veelal in het noordelijk deel van het park.

Een verbetering van de spreiding in ruimte voor wandelaars zou zijn, indien wenselijk, om middels informatieverstrekking en aangelegde wandelroutes de wandelaars meer te doen "uitwaaieren" over het gehele park.

Dit leidt tevens tot een optimalisering van de belevingswaarde van de natuur doordat men minder frequent andere personen ontmoet tijdens een wandeling.

Het Kröller-Müller museum en de beeldentuin, het jachtslot St. Hubertus, het bezoekerscentrum en het restaurant de Koperen Kop voldoen in behoorlijke mate aan de wensen van de bezoekers. Het observatiebos functioneert niet naar behoren. Deze bezienswaardigheid ligt er tamelijk verwaarloosd bij, nauwelijks vindbaar achter het bezoekerscentrum de Aanschouw. Het beheer heeft inmiddels echter stappen ondernomen om deze attractie weer publiekswaardig te maken.

Er bestaan nog enkele andere problemen met het gebruik van de witte fietsen en de wildkansel. Drukke dagen zijn veelal te definiëren als dagen waarop zich een tekort voordoet aan witte fietsen. Ofschoon dit wat klachten oplevert, is dit voor het publiek acceptabel. Oorzaak en gevolg zijn voor het fietsminnende publiek duidelijk waarneembaar. Een ander probleem is de tijdelijke toeëigening waartoe men neigt wanneer de witte fiets eenmaal in bezit is. Dit doet zich altijd voor, ook op rustige dagen met fietsen in overvloed in de stalling.

Dit probleem is op te lossen door het publiek duidelijk te informeren omtrent de intentie en het gebruik van de fietsen.

Middels borden, goed zichtbaar bij de drie fietsenstallingen die de regels over het gebruik kenbaar maken, kan de recreant op de hoogte worden gebracht van de intentie dat een geparkeerde witte fiets eenieders "eigendom" is.

Een soortgelijk probleem wordt ondervonden tijdens het aanschouwen van het wild vanaf de observatieplaatsen waarbij het gedrag van de medegebruiker als storend wordt ervaren.

Ofschoon dit probleem nooit volledig is op te lossen, zou informatie over hoe men het wild dient te observeren de gedragingen van de bezoeker wat meer in overeenstemming met elkaar kunnen brengen.

Wederom gaat hierbij de gedachte uit naar een informatiepaneel waarmee de wilddobservator ingelicht kan worden over onder andere hoe de dieren te observeren.

Een behoorlijk percentage bezoekers ondervindt geluidsoverlast veroorzaakt door militaire activiteiten op de oefenterreinen, gelegen ten noorden en zuidoosten van het park.

Het is wellicht mogelijk een regeling te treffen waarbij er in het hoogseizoen sprake is van een "wapenstilstand" zodat het merendeel van het publiek ongestoord kan genieten van de pracht en de rust van de natuur in het Nationale Park De Hoge Veluwe.

Een laatste aanbeveling heeft betrekking op de aankomst bij een van de ingangen van het park. Vele aspirant-bezoekers maken van de gelegenheid gebruik door tijdens de kaart aankoop enkele vragen omtrent het park te stellen. Op rustige dagen heeft de hekwachter ook voldoende tijd deze vragen naar behoren te beantwoorden. Anders wordt het op drukke dagen waarbij de voornaamste zorg van de hekwachters is iedereen van een geldig toegangsbewijs te voorzien. De informatieoverdracht blijft dan nogal eens in gebreke, ondanks de behoefte die er bestaat onder het publiek.

Terwille van een betere begeleiding van de aankomend park-bezoeker is het zinvol om bij de toegangspoorten, middels panelen of een (gratis) folder, de nodige informatie reeds te verstrekken.

LITERATUURLIJST

- ANDERSSON, A. en H. DE JONG (1985), Recreatie in een veranderende maatschappij. Een literatuurstudie, Mededelingen van de Werkgroep Recreatie nr. 1 (Wageningen: Pudoc)
- BECKERS, TH. (1977), Collegedictaat inleiding in de recreatiesociologie (Wageningen: Vakgroep Sociologie van de Westerse gebieden van de Landbouwhogeschool)
- BOERWINKEL, H.W.J. (1980), Collegedictaat Omgevingspsychologie (Wageningen: Vakgroep Psychologie van de Landbouwhogeschool)
- BOERWINKEL, H.W.J., H.P.M.M. VAN BERKEL, J.E.J. KLUPPEL en A.J.M. SLIJKERMAN (1982), Rapport over de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem in Arnhem (Wageningen: Vakgroep Psychologie van de Landbouwhogeschool)
- BOS EN RECREATIE 10 (1978), Bossen en natuurreservaten en recreatie in Overijssel (Utrecht: Afdeling Recreatieonderzoek van Staatsbosbeheer)
- BRUIN, TH.J.H.M. DE (1988), Recreatie in de natuur (Wageningen: Werkgroep Recreatie van de Landbouwuniversiteit)
- BRUIN, T.J.H.M. DE en J.H.G. KAFFENER (1984), Bosbeleving en waardering gemeten middels drie presentatietechnieken (Wageningen: Vakgroep Psychologie van de Landbouwhogeschool)
- BULTENA, G.L. en D.R. FIELD (1980), Structural effects on national parkgoing, in: Leisure Science, Vol. 3(3)
- CBS (1985), Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1985 ('s-Gravenhage: Staatsuitgeverij)
- CBS (1985), Sociaal Cultureel kwartaal bericht 7(4)
- CBS (1986), Sociaal Economische Maandstatistieken 3(4)
- CBS (1986), Maandstatistiek van de bevolking 34(6)
- CHEEK, N.H., D.R. FIELD en R.J. BURDGE (1976), Leisure and recreation places (Michigan)
- COETERIER, J.F. (1974), De betekenis van de omgeving II. Het heggelandschap in de Goese Poel (Wageningen: Stichting Bosbouwproefstation 'De Dorschkamp')
- COETERIER, J.F. (1977), De betekenis van de omgeving V. Onderzoek naar de waarneming en waardering van de Veluwelandschappen, Rapport 103 (Wageningen: Stichting Bosbouwproefstation 'De Dorschkamp')
- CRANDALL, R. (1979), Social interaction, affect and leisure, in: Journal of Leisure Research Vol. 11(3)
- CRANDALL, R. (1980), Motivations for leisure, in: Journal of Leisure Research Vol. 23(1)

- DECHMAN, M.D. (1978), Teilnahme und Beobachtung als soziologisches Basisverhalten. Ein Lehrbuch für Sozialwissenschaftler und soziale Berufe (Bern)
- DRIVER, B.L., P.J. BROWN en C. McCONNELL (1978), The opportunity spectrum concept and behavioral information in outdoor recreation. Recreation supply inventories; background and application, in: Integrated Inventories of renewable natural resources; Proceedings of a workshop, Gen. Tech. Report RM-55, Jan. 8-12, Tucson, Arizona, Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station (U.S.D.A.: Forest Service)
- END, A. VAN 'T, M. TER VEER-BOS en TH. BECKERS (1981), "Huisvrouwen uit of thuis" (Wageningen: Vakgroep Sociologie van de Westerse gebieden van de Landbouwhogeschool)
- GAUTHIER, L. (1980), A consideration of carrying capacity in american recreation literature. Uit: Th. Beckers et al (1980), Vaarwel, deelrapport 3 (Wageningen: Vakgroep Sociologie van de Westerse gebieden van de Landbouwhogeschool)
- GEVERS DEYNOOT, M.E. (1967), Een onderzoek naar de belangstelling voor het Nationale Park De Hoge Veluwe (Wageningen: de Vakgroepen Natuurbeheer en Sociologie van de Westerse gebieden van de Landbouwhogeschool)
- GRAMANN, J.H. (1982), Towards a behavioral theory of crowding in outdoor recreation: an evaluation and synthesis of research, in: Leisure Science, Vol. 5(2)
- GRAMANN, J.H. en R.J. BURDGE (1984), Crowding perception determinants at intensively developed outdoor recreation sites, in: Leisure Science, Vol. 6(2)
- HANSTEIN, U. (1967), Über die Gewohnheiten, Ansichten und Wünsche der Waldbesucher, in: Allgemeine Forstzeitschrift 22
- HERBERT, L. en H. OVERBEEK (1984), Recreatie in natuurgebieden (Delft: OD 205)
- JACKSON, E.L. en R.A.G. WONG (1982), Perceived conflict between urban cross country skiers and snowmobilers in Alberto, in: Journal of Leisure Research Vol. 14(1)
- JACKSON, E.L. (1983), Activity specific barriers to recreation participation, in: Leisure Science Vol. 6(1)
- JACKSON, E.L. (1985), Outdoor recreation, participation and attitudes to the environment, in: Leisure Studies (5)
- JACOB, G.R. en R. SCHREYER (1980), Conflict in outdoor recreation. A theoretical perspective, in: Journal of Leisure Research Vol. 12(4)
- JACOB, H. (1973), Zur Messung der Erlebnisqualität von Erholungsbeständen, Beiheft 9 zu Landschaft und Stadt (Stuttgart: Ulmer)
- KAPLAN, R. (1984), Wilderness perception and psychological benefits; an analysis of a continuing program, in: Leisure Science, Vol. 6(3)
- KATTELER, H. en J. KROPMAN (1975), De recreatieve functie van het bos (Nijmegen: ITS)

- KATTELER, H. en J. KROPMAN (1977), De voorkeur voor intensieve en extensieve recreatie (Nijmegen: ITS)
- KATTELER, H. en J. KROPMAN (1978), Openluchtrecreatie binnen of buiten de woonkern; compensatie of komplement (Nijmegen: ITS)
- KELLY, J.R. (1975), Lifestyles and leisure choices, in: The Family Coordinator (april)
- KELLY, J.R. (1982), Leisure (University of Illinois)
- KELLY, J.R. (1983), Leisure Identities and Interactions (University of Illinois)
- KLOEZE, J.W. TE (1985), Recreatie en vrije tijd in verschillende leefvormen, in: Vrije Tijd en Samenleving 3(2)
- KROON, H.J.J. (1982), De bossen bij Appelscha: rekreatieve waardering en gedrag, in: Bos en Recreatie 11, Deel A, B en C (Utrecht: Staatsbosbeheer)
- KRUF, J.P. en W.F.A.M. SAMBEEK (1982), Boswaardering en bosbeheer (Wageningen: Vakgroepen Boshuishoudkunde, Bosteelt en Psychologie van de Landbouwhogeschool)
- LEE, R.G. (1972), The social definition of outdoor recreation places, in: W.R. Burch jr, N.H. Cheek jr en L. Taylor (eds), Social Behavior, Natural Resources and the Environment (New York)
- LINDEN, J.W. VAN DER (1983), Bezoekerscentra en voorlichting (Den Haag: Ministerie van Landbouw en Visserij)
- LOESCH, G. (1980), Typologie der Waldbesucher. Betrachtung eines Bevölkerungsquerschnitts nach dem Besuchsverhalten, der Besuchsmotivation und der Einstellung gegenüber Wald (Göttingen)
- MAAS GEESTERANUS, C (1973), Het gebruik van enkele milieugerichte bezoekerscentra in Nederland (Den Haag: CRM)
- MCAVOY, L.H., J.H. GRAMAN, R.J. BURDGE en J.D. ABSHER (1980), Analyzing conflict between commercial and recreational users of the same resource (niet gepubliceerd)
- MEELES, M. (1982), Bezoek aan bos- en natuurgebieden. Een landelijk recreatieonderzoek, in: Bos en Recreatie 12 (Utrecht: Afdeling Recreatieonderzoek van Staatsbosbeheer)
- MEULEN, G. VAN DER (1984), De Meinweg. Recreatief gebruik, waardering en beleving van een potentieel Nationaal Park, Rapport 84-19 (Utrecht: Afdeling Recreatieonderzoek van Staatsbosbeheer)
- MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ (1975), Nota Nationale Parken
- MOMMAAS, H. en H. VAN DER POEL (1985), Naar een sociologie van de vrije tijd? in: Vrije Tijd en Samenleving 3(1)
- NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE (1935), Grondregelen van de Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe

- NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE (1979), Nota faunabeheer
- NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE (1979), Nota ontvangst publiek, recreatie/educatie, voorlichting en publiciteit
- NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE (1984), Nota terreinbeheer
- NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE (1986), Nota Doelstelling Nationale Park De Hoge Veluwe
- OTTOLANDER, R.C. DEN (1981), Natuurbeheer en -recreatie (Wageningen: Vakgroep Natuurbeheer van de Landbouwhogeschool)
- PELTZER, R.H.M. (1981), Recreatie en vegetatie op de Duivelsberg, Mededeling no. 5 (Utrecht: Afdeling Recreatieonderzoek van Staatsbosbeheer)
- RAPOPORT, R. en R.N. RAPOPORT (1975), Leisure and the family lifecycle (London, Boston)
- REUBSAET, TH.J.M. en J.A. KROPMAN (1976), Openluchtrecreatie in Gelderland. Een onderzoek onder de inwoners van de provincie Gelderland naar het recreatieve gedrag in de open lucht tijdens het weekend (Nijmegen: ITS)
- ROBERTS, K. (1983), Youth and Leisure (Liverpool: University of Liverpool)
- STAATSBOSBEHEER (1982), Interpretatie met informatiepanelen, Mededeling nr. 15 (Utrecht: Afdeling Recreatieonderzoek van Staatsbosbeheer)
- SCHREYER, R. en J.W. ROGGENBUCK (1978), The influence of experience expectations on crowding perceptions and social-psychological carrying capacities, in: Leisure Science Vol. 1(4)
- SCHREYER, R. en D.W. LIME (1984), Characterizing the influence of the past experience on recreation behavior, in: Journal of Leisure Research Vol. 16(1)
- SCHREYER, R., D.W. LIME en D.R. WILLIAMS (1984), Characterizing the influence of experience use history on subjective perceptions of recreation participation, in: Leisure Science Vol. 6(2)
- SHELBY, B., T.A. HEBERLEIN, J.J. VASKE en G. ALFANO (1983), Expectations, preferences and feeling crowded in recreation activities, in: Leisure Science Vol. 6(1)
- SOET, M.C. DE (1977), Een recreatietypologie naar behoefte aan voorzieningen en natuurlijkheid en de uitwerking daarvan voor enkele natuurgebieden, Rapport 119 (Wageningen: RIBL De Dorschkamp)
- VELDHORST, A.D.M. (1965), Uit de geschiedenis van het Nationale Park De Hoge Veluwe
- WINDHORST, H.W. (1978), Geographie der Wald und Forstwirtschaft (Stuttgart)
- ZWETSLOOT, J.A.W.H.M. (1978), Recreatieonderzoek Nationale Park De Hoge Veluwe (Wageningen: Vakgroep Sociologie van de Westerse gebieden van de Landbouwhogeschool)

INHOUDSOPGAVE BIJLAGEN

	pag.
1. DE MONDELINGE EN SCHRIFTELIJKE ENQUETE	183
2. DE BEGELEIDENDE BRIEF	202
3. DE HERINNERINGSBRIEF	203
4. DE OBSERVATIEFORMULIEREN	204

BIJLAGE 1: DE MONDELINGE EN SCHRIFTELIJKE ENQUETE

Recreatie onderzoek
Enquete "De Hoge Veluwe"
Mondeling gedeelte

Volgnummer: _____

Enquetepost: 1. Schaarsbergen
2. Otterlo
3. Hoenderloo

SOORT DAG: _____ dag DATUM: _____

ENQUETEUR: _____ TIJD: _____

- voorlezen -

IN VERBAND MET EEN ONDERZOEK NAAR DE BETEKENIS VAN HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE VOOR U ALS BEZOEKER Zouden wij uw medewerking willen vragen. De beheerders van het park hopen via deze enquête het een en ander te weten te komen over uw waardering van het park. Dit zou dan kunnen leiden tot een betere dienstverlening van de parkbeheerders aan de bezoekers.

Zoudt u misschien enige vragen willen beantwoorden over uw bezoek aan het Nationale Park de Hoge Veluwe ?

- antwoord omcirkelen -

1. reeds geïnterviewd
2. zakelijk verkeer
3. interview geweigerd
4. interview toegestaan

- na antwoord 1, 2 of 3: gesprek beëindigen; volledige lijsten bewaren -

1. UIT WELKE PLAATS BENT U
VANDAAG VERTROKKEN ? _____

2. KOMT U VAKER IN HET PARK ? . nee, voor de eerste keer
_____ per week
_____ per maand
_____ per jaar

indien niet voor het eerst

IN WELKE SEIZOENEN KOMT U ? . lente
_____ . zomer
meerdere antwoorden . herfst
zijn mogelijk . winter

3. HOE LANG BENT U VANDAAG HIER verblijfsduur (minuten)
IN DIT PARK GEWEEST ? _____

4. WELKE VOORZIENINGEN EN ATTRACTIES HEEFT U codes bezochte voorzieningen
(EN DE LEDEN VAN UW GROEP) VANDAAG BEZOCHT ? _____

toonkaart I geven en codes van de
antwoorden noteren hiernaast.

5. toonkaart II geven en inleiden.

OP DIT KAARTJE IS HET NATIONALE PARK DE HOGE VELuwe
GETEKEND EN VERDEELD IN SEKTOREN; KUNT U AANGEVEN
IN WELKE SEKTOREN U VANDAAG BENT GEWEEST ?

codes van de bezochte gebieden

6. WAT HEEFT U VANDAAG GEDAAN HIER IN DIT PARK ?

codes activiteiten

TOONKAART III geven en codes van
antwoorden noteren hiernaast.

7. wanneer de respondent lopend het park verlaat:

HOE VERVOLGT U DEZE TOCHT ?

- . autobus
- . auto (van de parkeerplaats)
- . liftend
- . anders, nl.: _____

bedanken, vragen om medewerking aan schriftelijk gedeelte enquête, indien bereid
envelope meegeven.

TER AFSLUITING VAN HET MONDELINGE GEDEELTE VAN DEZE ENQUETE, ZOUDEN WIJ GRAAG UW NAAM, ADRES
EN WOONPLAATS WILLEN WETEN OM CONTACT MET U OP TE KUNNEN NEMEN WANNEER DIT NODIG MOCHT ZIJN.

naam: _____

adres: _____

postcode: _____ woonplaats: _____

8. noteer hetgeen je waargenomen hebt

GROEPSSAMENSTELLING

man

vrouw

kinderen;
0 - 6 jr.

kinderen;
7 - 15 jr.

respondent niet
meegerekend

aantal

SEXE RESPONDENT

. man

. vrouw

MIDDEL VAN VERVOER

. geen, dwz. lopend

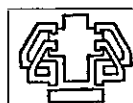
. fiets

. racefiets

. bromfiets

. auto

. anders, nl.: _____

Recreatie onderzoek
"De Hoge Veluwe"
Schriftelijk gedeelte

Volgnummer: _____

Enquetepost: 1. Schaarsbergen
2. Otterlo
3. Hoenderloo

Datum: _____

Door middel van deze enquête hopen wij meer te weten te komen wat nu voor u belangrijk is in het Nationale Park De Hoge Veluwe, wat u daar aanspreekt en wat u niet bevalt. De resultaten van deze enquête, gecombineerd met de gegevens uit het reeds eerder afgenomen mondelinge gedeelte, zullen worden gebruikt om, wanneer dit nodig blijkt te zijn, de dienstverlening te verbeteren. Vanwege de betrouwbaarheid van de gegevens, dient vermeld te worden dat vragenlijst enkel en alleen betrekking heeft op hetgeen u bezocht en gedaan heeft tijdens de dag dat u werd geïnterviewd over uw parkbezoek.

De vragenlijst is opgebouwd uit drie delen. Allereerst zijn er een aantal algemene vragen die betrekking hebben op de redenen voor uw bezoek aan het park. Vervolgens vindt u een aantal vragen over de natuur en het milieu van het park en tot slot willen wij graag weten hoe u enkele recreatieve voorzieningen in het park waardeert.

ALGEMEEN

1. Was een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe, bij uw vertrek vanuit uw woon- of verblijfplaats het enige doel van uw uitstapje ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen. JA NEE

Indien "neen", wat hebt u die dag nog meer bezocht ? _____

2. Op welke manieren hebt u voorafgaand aan het bezoek aan het park, iets gehoord of gelezen over het Nationale Park De Hoge Veluwe ?

Graag het cijfer omcirkelen voor het antwoord dat van toepassing is, meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. thuis, bij familie, vrienden of kennissen
2. gehoord op de radio of gezien op de TV
3. uit folders van V.V.V. of camping
4. andere folders, kaarten of vouwbladen
5. door artikelen in de krant of in een tijdschrift
6. anders, nl.: _____

3. Wat waren voor u de redenen om een bezoek te brengen aan het Nationale Park De Hoge Veluwe ? _____

4. Kunt u aankruisen in hoeverre u het eens of oneens bent met de strekking van de volgende uitspraken die betrekking hebben op de aanwezigheid van het museum in het park.

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- voor een bezoek aan het museum neem ik het park op de koop toe	☐	☐	☐	☐	☐
- het park met het Kröller-Müller museum vormen een unieke combinatie	☐	☐	☐	☐	☐
- een kunstmuseum hoort niet thuis in een nationaal park	☐	☐	☐	☐	☐
- zonder het Kröller-Müller museum, zou ik het Nationale Park De Hoge Veluwe ook bezocht hebben	☐	☐	☐	☐	☐
- het park en het museum horen van oudsher samen	☐	☐	☐	☐	☐
- het Kröller-Müller museum komt beter tot zijn recht door de natuurlijke omgeving van het park	☐	☐	☐	☐	☐
- een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe kan ik echt aan familie en vrienden aanbevelen	☐	☐	☐	☐	☐

5. Hebt u bij uw bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe ook een bezoek gebracht aan het rijksmuseum Kröller-Müller ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen

JA

NEE ; doorgaan met vraag 6.

Indien "ja", hebt u toen:

1. uitsluitend het museum bezocht; doorgaan met vraag 35

2. ook andere delen van het park bezocht; doorgaan met vraag 7

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen.

6. Wij zouden graag willen weten van de mensen die alleen het park hebben bezocht, waarom zij geen bezoek hebben gebracht aan het rijksmuseum Kröller-Müller. Mogelijke redenen kunnen zijn:

Graag het cijfer omcirkelen voor het antwoord dat voor u van toepassing is, meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. geen tijd
2. ik ben geen kunstliefhebber
3. omdat ik dacht dat je voor het museum weer moest betalen
4. ik heb de tenttonstelling reeds gezien
5. de weersomstandigheden waren te mooi om binnen te zijn
6. anders, nl.: _____

U kunt verder gaan met vraag 7.

7. In het Nationale Park De Hoge Veluwe zijn een aantal voorzieningen voor bezoekers.
- Wilt u in de eerste kolom aankruisen of u gebruik gemaakt heeft van of een bezoek gebracht hebt aan de hieronder weergegeven voorzieningen tijdens uw bezoek aan het park, op de dag dat u bent geïnterviewd.
 - Kunt u in de tweede kolom aankruisen welke voorzieningen u bezocht of gebruikt heeft bij voorgaande bezoeken aan het park
 - Zou u tot slot drie voorzieningen aan kunnen kruisen die u het meest aantrekkelijk vindt (slechts drie voorzieningen).

	vandaag bezocht	eerder bezocht	aantrek- kelijkheid
1. het jachtslot st. Hubertus	☐	☐	☐
2. de tuinen en de vijvers om het slot	☐	☐	☐
3. het restaurant De Koperen Kop	☐	☐	☐
4. de picknickplaatsen	☐	☐	☐
5. het observatiebos	☐	☐	☐
6. de wildkansel	☐	☐	☐
7. de wandelroutes (aangegeven met de gekleurde paaltjes)	☐	☐	☐
8. het bezoekerscentrum	☐	☐	☐
9. het rijksmuseum Kröller-Müller	☐	☐	☐
10. de beeldentuin (bij het museum)	☐	☐	☐
11. de witte fietsen	☐	☐	☐

8. Hoe denkt u in het algemeen over het aantal voorzieningen dat in het park aanwezig is ?

Graag het cijfer voor het van toepassing zijnde antwoord omcirkelen.

1. te veel
2. voldoende
3. onvoldoende

Indien u het aantal voorzieningen "te veel" of "onvoldoende" vond, of wanneer u anderszins van mening bent dat er wat veranderd zou kunnen worden; wilt u dan hieronder aangeven wat er volgens u verbeterd zou mogen worden.

Suggesties. _____

9. Kunt u aankruisen in hoeverre u het eens, dan wel oneens bent met de volgende uitspraken die betrekking hebben op de mogelijkheden en voorzieningen die voor de bezoeker van het Nationale Park De Hoge Veluwe aanwezig zijn.

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- het is eenvoudig om de weg te vinden in het park, dankzij de bebording en de folders	☐	☐	☐	☐	☐
- er zijn te weinig witte fietsen in het park	☐	☐	☐	☐	☐
- mensen laten veel afval achter waardoor het park een rommelige en vuile indruk maakt	☐	☐	☐	☐	☐
- wanneer het erg druk is, kan ik niet meer van de natuur in het park genieten	☐	☐	☐	☐	☐
- men heeft de verschillende activiteiten (bijv. auto rijden, fietsen en wandelen) goed van elkaar gescheiden	☐	☐	☐	☐	☐
- ondanks de verschillende voorzieningen blijft het natuurlijk karakter van het park behouden	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind het vervelend dat je altijd mensen tegenkomt in het park	☐	☐	☐	☐	☐
- bezoekers met een fysieke handicap kunnen naar mijn mening parktisch overal komen in het park	☐	☐	☐	☐	☐

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- zelfs bij grote aantallen bezoekers zijn de voorzieningen nooit te vol	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind dat er voor kinderen weinig mogelijkheden zijn	☐	☐	☐	☐	☐
- de verschillende voorzieningen zijn uitstekend bereikbaar	☐	☐	☐	☐	☐
- de militaire oefenterreinen (o.a. de Harskamp, vliegveld Deelen) hebben geen storende invloed op mijn verblijf in het park	☐	☐	☐	☐	☐
- wanneer ik wil, kan ik altijd groot wild zien in het park	☐	☐	☐	☐	☐

DE NATUUR EN HET LANDSCHAP VAN HET PARK

10. Hieronder noemen we een aantal kenmerken van de natuur en het landschap in het Nationale Park De Hoge Veluwe die van invloed kunnen zijn op uw waardering van de natuur en het landschap van het park. Wilt u aankruisen welke drie kenmerken voor u het meest belangrijk zijn ?

U kunt uw voorkeur duidelijk maken door een kruisje te zetten
in het hokje achter de juiste kenmerken (niet meer dan drie).

1. bepaalde planten ☐
2. de afwisseling van bos, heide
en vennen ☐
3. de hoogteverschillen. ☐
4. de vennen ☐
5. de heide en andere open
terreingedeelten ☐
6. de bossen ☐
7. bepaalde dieren die er zijn. . . ☐

11. U treft dadelijk een tiental paren woorden die een omschrijving zijn voor de natuur in het Nationale Park De Hoge Veluwe. U kunt daarin aangeven in welke mate u een woord als de juiste omschrijving beschouwt van de natuur in het park. Wanneer

bijvoorbeeld het woordenpaar "groot-klein" zou zijn en u zou het park zeer groot vinden, dan dient u een kruisje te plaatsen in het hokje dat het dichtsbij het woord "groot" staat.

Voorbeeld groot ☒ o o o o o o o o o klein

Vindt u het park niet groot en niet klein maar ligt dat voor uw gevoel in het midden, dan dient u een kruisje te zetten in het midden van de schaal, als volgt:

Voorbeeld groot o o o o ☒ o o o o o klein

Op deze wijze kunt u aangeven hoe u de omvang van het park beoordeelt.

Zoudt u op eenzelfde manier ook het park kunnen beoordelen middels een aantal trefwoorden die u hieronder vindt.

avontuurlijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	saai
afwisselend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	eentonig
kunstratig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	natuurlijk
ontoegankelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	uitnodigend
kalmerend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	opwindend
mooi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	lelijk
alledaags	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	zeldzaam
opgeruimd	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	rommelig
aantrekkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	afstotend
verstoord	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ongerept

12. Hieronder staan een aantal uitspraken over het landschap en de natuur van het park. Wilt u aankruisen in hoeverre u het eens of oneens bent met de stelling van de uitspraken.

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- de natuur zoals je die in het park aantreft, is heden ten dage vrij zeldzaam	☐	☐	☐	☐	☐
- hoe minder mensen er in de bossen zijn, des te beter vind ik het	☐	☐	☐	☐	☐
- De Hoge Veluwe heeft naar mijn mening met recht de titel "Nationaal Park" gekregen	☐	☐	☐	☐	☐
- Het landschap van De Hoge Veluwe is hetzelfde als dat waarin mijn voorouders vroeger leefden	☐	☐	☐	☐	☐

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- de echte natuur is ook in het park niet te vinden	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind het zeer waardevol voor de mens om zo nu en dan in de natuur te kunnen zijn	☐	☐	☐	☐	☐
- ik ga naar het park toe om veel over dieren en planten te leren	☐	☐	☐	☐	☐

ENKELE SPECIALE ONDERWERPEN

Na de wat algemene en natuur-gerichte vragen, volgt nu het derde deel van de enquête waarin we enkele speciale onderwerpen aan de orde laten komen. We zouden graag antwoorden willen krijgen op een aantal vragen die op een bijzondere activiteit of voorziening betrekking hebben zoals bijvoorbeeld het gebruik van witte fietsen. Wanneer u vindt dat een onderwerp voor u niet van toepassing is, doordat u bijvoorbeeld geen gebruik gemaakt hebt van de witte fietsen, kunt u verder gaan met het volgende onderwerp.

TOEGANGSPRIJS

13. In Nederland kan men gratis vrijwel alle bossen bezoeken. U hebt een bedrag betaald om onder andere het Nationale Park te bezoeken. Daarover gaan de volgende uitspraken. Wilt u aankruisen in hoeverre u het met de uitspraken over de toegangsprijs eens of oneens bent.

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- door te betalen steun ik het park en kan De Hoge Veluwe blijven bestaan	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind dat een nationaal park gratis toegankelijk zou moeten zijn	☐	☐	☐	☐	☐
- gezien alle mogelijkheden in het park, mag voor een bezoek best meer betaald worden	☐	☐	☐	☐	☐
- bossen die gratis toegankelijk zijn, zijn voor mij minder aantrekkelijk	☐	☐	☐	☐	☐
- voor hetgeen geboden wordt vind ik de prijs te hoog	☐	☐	☐	☐	☐
- de hoogte van de toegangsprijs vormt een belemmering om vaker naar De Hoge Veluwe te gaan	☐	☐	☐	☐	☐

WILD

14. Heeft u een poging gedaan om groot wild te zien tijdens uw bezoek aan het park ?

Graag omcirkelen wat van toepassing is.

JA NEE

Indien "neen", doorgaan met het volgende onderwerp (vraag 19).

15. Indien "ja", waar bent u geweest om wild te zien ?

Graag het cijfer omcirkelen voor het juiste antwoord, meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. de wildkansel
2. het bosje van Staf
3. de "rietmatten" observatieplaats
4. langs de weg
5. elders, nl.: _____

16. Heeft u toen ook wild gezien ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

Indien "neen", doorgaan met vraag 18.

17. Indien "ja", wat voor een soorten wild heeft u toen zoal gezien ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen, meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. mouflons
2. wilde zwijnen
3. edelherten
4. reëen

18. Kunt u nogmaals uw mening geven over enkele uitspraken die hieronder geformuleerd zijn. De opmerkingen hebben betrekking op het zien van wild tijdens uw bezoek aan het park. U dient dan het hokje aan te kruisen dat overeen komt met uw mening.

helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
---------------------------	-------------------------------	-----------------------	------------------------------	-------------------------

- een groter aantal wildkansels zou mij
meer mogelijkheden geven ongestoord
wild te zien

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

- de mensen zijn vaak te luidruchtig om een
goede wildobservatie mogelijk te maken

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk mee eens	helemaal mee eens
- de wildobservatieplaatsen zijn voor mij ideaal om het wild in de vrije natuur gade te slaan	☐	☐	☐	☐	☐
- in het Nationale Park De Hoge Veluwe is geen echt wild meer te zien omdat ik heb gezien dat de dieren werden bijgevoerd	☐	☐	☐	☐	☐
- ik verwacht altijd wild te zien tijdens een bezoek aan het Nationale Park De Hoge Veluwe	☐	☐	☐	☐	☐
over de volgende uitspraak, dienen alleen zij die geen wild gezien hebben, hun mening te geven.					
- omdat ik geen wild heb gezien, was mijn bezoek aan het park een teleurstelling	☐	☐	☐	☐	☐

Hieronder vindt u nog wat ruimte om eventuele opmerkingen die u hebt over het wild
en het observeren ervan neer te kunnen schrijven.

WITTE FIETSEN

19. Heeft u tijdens uw bezoek aan het park gebruik gemaakt van de witte fietsen ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA doorgaan met vraag 21.

NEE doorgaan met vraag 20

20. Indien "heen", wat waren dan de redenen dat u geen gebruik gemaakt hebt van de witte fietsen ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen,
meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. alle fietsen waren in gebruik
2. ik had mijn eigen fiets bij me
3. zonder witte fiets kon ik ook datgene doen
waarvoor ik naar het park was gekomen
4. ik vind fietsen niet plezierig
5. anders, nl.: _____

U kunt doorgaan met het volgende onderwerp (vraag 23)

21. Is naar uw mening het aantal fietsen in het park voldoende ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen.

1. te veel
2. voldoende
3. onvoldoende

22. Indien u gebruik gemaakt heeft van een witte fiets, waar hebt u die dan gepakt ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen.

1. bij de fietsen-uitleenplaats (nabij de Koperen Kop)
2. bij het rijksmuseum Kröller-Müller
3. elders, nl.: _____

Hieronder vindt u nog wat ruimte om eventuele opmerkingen over de witte fietsen te kunnen plaatsen. _____

HET BEZOEKERSCENTRUM

23. Bent u tijdens uw bezoek aan het park in het bezoekerscentrum "de Aanschouw" geweest ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA doorgaan met vraag 25

NEE doorgaan met vraag 24

24. Indien "neen", kunt u dan aangeven waarom u niet naar het bezoekerscentrum bent geweest ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen,
meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. ik wist niet van het bestaan van het bezoekerscentrum
2. ik had geen tijd
3. het leek me niet interessant
4. ik had geen flauw benul van wat ik er te zien zou krijgen
5. anders, nl.: _____

U kunt doorgaan met het volgende onderwerp (vraag 33)

25. Indien u een bezoek hebt gebracht aan het bezoekerscentrum, wat waren voor u de redenen om dat te doen ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen,
meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. nieuwsgierigheid
2. toevallig
3. erover gelezen
4. ik ben een natuurliefhebber
5. leergierigheid
6. anders, nl.: _____

26. Wist u voor u het park bezocht, dat er een bezoekerscentrum was ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

27. Heeft u het bezoekerscentrum "de Aanschouw" wel vaker bezocht ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

28. Hebt u tijdens uw bezoek aan het bezoekerscentrum ook iets gekocht in de daar aanwezige winkel ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

29. Brengt u wel vaker een bezoek aan andere bezoekerscentra ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

30. Bent u van plan nog een keer terug te keren in het bezoekerscentrum "de Aanschouw" ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA WEEET NIET NEE

31. Indien "neen", dan zouden wij graag willen weten waarom u geen bezoek meer wenst te brengen aan dit bezoekerscentrum. Mogelijke redenen kunnen zijn:

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen,
meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. niet interessant

2. het was veel te druk

3. anders, nl.: _____

32. Wederom treft u een aantal uitspraken die ditmaal betrekking hebben op uw bezoek aan het bezoekerscentrum "de Aanschouw". Kunt u aankruisen in hoeverre u het eens, dan wel oneens bent met de uitspraken.

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- in het bezoekerscentrum "de Aanschouw" leer ik met de natuur om te gaan	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind dat het bezoekerscentrum teveel op een winkel gaat lijken	☐	☐	☐	☐	☐
- voor kinderen is het bezoekerscentrum "de Aanschouw" niet interessant	☐	☐	☐	☐	☐
- het bezoek aan het bezoekerscentrum "de Aanschouw" viel me tegen	☐	☐	☐	☐	☐
- in dit bezoekerscentrum heb ik goede informatie gekregen over het park	☐	☐	☐	☐	☐
- hetgeen tentoongesteld wordt, is zo algemeen dat niemand daar wijzer van wordt	☐	☐	☐	☐	☐

U vindt hieronder nog wat ruimte om andere ideeën en opmerkingen aangaande het bezoekerscentrum "de Aanschouw" te uiten die in de vragen onvoldoende of niet aan bod zijn gekomen.

DE KOPEREN KOP

33. Bent u tijdens uw bezoek aan het park ook in het restaurant De Koperen Kop geweest ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA doorgaan met vraag 34

NEE doorgaan met vraag 35

34. Indien "ja", dan willen wij graag van u weten hoe u het restaurant De Koperen Kop beoordeelt. Daarvoor hebben we weer een aantal uitspraken geformuleerd waarover u uw mening kunt geven en tot slot is er nog wat ruimte waar u verdere suggesties en opmerkingen over het restaurant op kunt schrijven.

	helemaal mee eens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- de eenvoud van inrichting sluit naar mijn mening goed aan bij de sfeer in het park	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind het lawaai dat uit de keuken komt vervelend	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind de prijzen te hoog	☐	☐	☐	☐	☐
- ook in De Koperen Kop zou ik graag de relatie tussen kunst en natuur terug zien	☐	☐	☐	☐	☐
- in het restaurant kun je een kop koffie drinken hetgeen voor mij voldoende is	☐	☐	☐	☐	☐
- een restaurant met zelfbediening is te eenvoudig voor het Nationale Park De Hoge Veluwe	☐	☐	☐	☐	☐
- ik vind dat het restaurant De Koperen Kop is voorzien van een ruime sortering aan spijzen en drankjes	☐	☐	☐	☐	☐

Ruimte voor eventuele opmerkingen over het restaurant De Koperen Kop

RIJSMUSEUM KRÖLLER-MÜLLER

35. Bent u in het rijksmuseum Kröller-Müller geweest ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA doorgaan met vraag 36

NEE doorgaan met vraag 42

36. Brengt u vaker een bezoek aan het rijksmuseum Kröller-Müller ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

37. Indien "ja", hoe vaak dan ? _____ per maand

_____ per jaar

38. Bezoekt u wel eens een ander museum, zoals het Rijksmuseum, naast het Kröller-Müller museum ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

39. Indien "ja", hoe vaak dan ? _____ per maand

_____ per jaar

40. Hieronder staan een aantal opmerkingen die betrekking hebben op het rijksmuseum Kröller-Müller. Kunt u aankruisen in hoeverre u het eens of oneens bent met de strekking van de uitspraken

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee mee	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- de sfeer in het museum wordt voor mijn gevoel in sterke mate bepaald door de natuur om het museum	☐	☐	☐	☐	☐
- er valt zoveel te bezichtigen in het museum dat ik er regelmatig terug kom	☐	☐	☐	☐	☐
- voor kinderen vind ik dit museum helemaal niet interessant	☐	☐	☐	☐	☐
- de sfeer van het restaurant past niet bij het museum	☐	☐	☐	☐	☐

Alleen voor hen die uitsluitend het museum bezocht hebben.

41. Wat waren de redenen dat u niet in het park bent geweest, behoudens de rit naar het Kröller-Müller museum ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen,
meerdere antwoorden zijn mogelijk.

1. ik had geen tijd
2. het weer was te slecht
3. het interesseert me niet
4. bij de indrukken verkregen in het museum, past een parkbezoek niet
5. anders, nl.: _____

Wanneer u nog opmerkingen hebt met betrekking tot het museum, die voor uw gevoel nog onvoldoende aan bod zijn gekomen in de vragenlijst, dan kunt u die hieronder opschrijven.

PERSOONSKENMERKEN

42. Wat is uw leeftijd ? _____ jaar

43. In welke plaats woont u ? _____

44. Bent u ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen.

1. schoolgaand/studerend
2. niet-werkend
3. gepensioneerd
4. werkend
5. anders, nl.: _____

45. Welke schoolopleiding heeft u het laatst genoten of volgt u nog ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen.

1. lagere school
2. lagere opleiding (L.T.S., L.E.A.O.)
3. middelbare opleiding (M.U.L.O., H.A.V.O.)
4. hogere opleiding (H.T.S., sociale academie)
5. universitair
6. anders, nl.: _____

46. Bent u lid van een bepaalde natuurbeschermingsorganisatie ?

Graag het juiste antwoord omcirkelen.

JA NEE

47. Indien "ja", van welke ?

Graag het cijfer voor het juiste antwoord omcirkelen,
meerdere antwoorden zijn mogelijk

1. Nederlandse vereniging van Natuurmonumenten
2. Vereniging tot behoud van de waddenzee
3. vogel- en dierenbescherming
4. milieudefensie
5. Vereniging van vrienden van De Hoge Veluwe
6. anders, nl.: _____

48. Aan het eind van deze vragenlijst staan enkele uitspraken waarover wij graag uw mening willen weten. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

	helemaal mee oneens	eigenlijk niet mee eens	het maakt niet uit	eigenlijk wel mee eens	helemaal mee eens
- ik kom zeer zeker weer in het Nationale Park De Hoge Veluwe terug	☐	☐	☐	☐	☐
- achteraf is me het bezoek aan het park toch wat tegengevallen	☐	☐	☐	☐	☐

We kunnen ons voorstellen dat u uw herinneringen aan uw bezoek nog eens in eigen bewoordingen op het papier wilt zetten. We zouden dat ook zeer op prijs stellen. Op de rest van deze pagina is daarvoor ruimte.

HARTELIJK BEDANKT VOOR HET INVULLEN VAN DEZE VRAGENLIJST; U KUNT DE ENVELOPPE AAN ONS TERUG STUREN DOOR HEM IN DE "NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE" ENVELOPPE TE DOEN EN DEZE ZONDERMEER OP DE BUS TE DOEN. HET ADRES STAAT ER AL OP EN HJ IS AL VOLDOENDE GEFRANKEERD.

STICHTING
HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE

7351 TA HOENDERLOO,
APELDOORNSEWEG 250

De bezoekers van het Nationale
Park De Hoge Veluwe

Enquete

april, 1985

Geachte bezoeker,

Enqueteurs, in dienst van het Nationale Park De Hoge Veluwe, hebben u geïnterviewd bij een van de drie uitgangen van het park. Wij zijn u dankbaar voor uw medewerking aan dat interview, waarmee u ons belangrijke informatie hebt gegeven.

Met dit onderzoek willen wij te weten komen hoe u het park met zijn voorzieningen en attracties gebruikt en waardeert. We hopen daardoor onze dienstverlening aan de bezoekers te kunnen verbeteren.

Voor dit onderzoek hebben we meer gegevens nodig dan wij u tijdens uw vertrek uit het park konden en wilden vragen. Daarom zijn wij zo vrij u door middel van een schriftelijke vragenlijst nog een aantal vragen voor te leggen die u thuis rustig kunt invullen. Wij schatten dat u ongeveer een half uur nodig zult hebben voor het beantwoorden van de vragen. Het is van belang dat dit schriftelijk gedeelte door dezelfde persoon wordt beantwoord als het mondeling gedeelte.

Om een goed en betrouwbaar beeld te krijgen, hopen we dat u de vragenlijst ingevuld aan ons terugzendt. U kunt daarvoor de ingesloten antwoordenvolpde gebruiken; postzegel is niet nodig. In verband met de verwerking willen wij u vragen de enquete niet te laat in te sturen, laten we zeggen binnen tien dagen.

Wij hopen dat wij op uw medewerking mogen rekenen. Als aardigheid bij deze enquete organiseren wij een kleine verloting. Uit de ingezonden formulieren zullen ve twintig nummers trekken. Aan de inzenders van die formulieren wordt het nieuwe jubileumboek van De Hoge Veluwe, "Het bewaarde landschap", geschonken.

Met vriendelijke groeten,

Ir. C.J. Stefels
Directeur

STICHTING
HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE

7351 TA HOENDERLOO,
APELDOORNSEWEG 250

De bezoekers van het Nationale
Park De Hoge Veluwe

Enquete

april, 1985

Geachte bezoeker,

Enqueteurs, in dienst van het Nationale Park De Hoge Veluwe, hebben u geïnterviewd bij een van de drie uitgangen van het park. Wij zijn u dankbaar voor uw medewerking aan dat interview, waarmee u ons belangrijke informatie hebt gegeven.

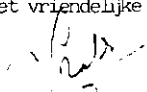
Met dit onderzoek willen wij te weten komen hoe u het park met zijn voorzieningen en attracties gebruikt en waardeert. We hopen daardoor onze dienstverlening aan de bezoekers te kunnen verbeteren.

Voor dit onderzoek hebben we meer gegevens nodig dan wij u tijdens uw vertrek uit het park konden en wilden vragen. Daarom zijn wij zo vrij u door middel van een schriftelijke vragenlijst nog een aantal vragen voor te leggen die u thuis rustig kunt invullen. Wij schatten dat u ongeveer een half uur nodig zult hebben voor het beantwoorden van de vragen. Het is van belang dat dit schriftelijk gedeelte door dezelfde persoon wordt beantwoord als het mondeling gedeelte.

Om een goed en betrouwbaar beeld te krijgen, hopen we dat u de vragenlijst ingevuld aan ons terugzendt. U kunt daarvoor de ingesloten antwoortenveloppe gebruiken; postzegel is niet nodig. In verband met de verwerking willen wij u vragen de enquête niet te laat in te sturen, laten we zeggen binnen tien dagen.

Wij hopen dat wij op uw medewerking mogen rekenen. Als aardigheid bij deze enquête organiseren wij een kleine verloting. Uit de ingezonden formulieren zullen we twintig nummers trekken. Aan de inzenders van die formulieren wordt het nieuwe jubileumboek van De Hoge Veluwe, "Het bewaarde landschap", geschonken.

Met vriendelijke groeten,

Ir. C.J. Stefels
Directeur

BIJLAGE 4: DE OBSERVATIEFORMULIEREN

OBSERVATIESCHEMA "WITTE FIETSEN"

DATUM; _____

VOLGNUMMER; _____

☐ fietsenstalling

☐ museum

TIJDSTIP; _____

☐ jachtslot

1. GROEPSSAMENSTELLING; man; _____ vrouw; _____ kind (0-6 jr); _____ kind (7-15 jr); _____

2. ORIENTATIE ALVORENS EEN FIETS TE PAKKEN; ☐ ja

nee, dus pakken direct een fiets

INDIEN 'ja'; ☐ rondkijken

☐ vragen aan anderen, oq. werknemers

☐ onderling overleggen

3. PAKKEN EEN FIETS;

☐ zonder het zadel af te stellen (onwetendheid of eigen fiets)

☐ beginnen het zadel af te stellen

4. REACTIE OP HET AANWEZIG ZIJN VAN DE WITTE FIETSEN;

☐ geen

- vanzelfsprekend ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ enthousiast

- negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief

☐ anders, nl.;

5. GEBRUIK VAN DE FIETS; vernielzuchtig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel rustig

6. REACTIE OP HET AFWEZIG ZIJN VAN DE FIETSEN;

- zeer teleurgesteld ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ niet teleurgesteld

- zonder begrip ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ vol begrip

- woedend ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ licht gefirriteerd

☐ geen

Ruimte voor aantekeningen _____

7. GEDRAG NA DE CONSTATERING; ☐ wachten

☐ informeren

☐ men gaat iets anders doen, nl.:

OVERIGE OPMERKINGEN

(kinderen 4-8 jr)

OBSERVATIESCHEMA "WILD ZIEN"

DATUM; _____

VOLGNUMMER; _____

O rietmattenobservatieplaats

TIJD; _____

O wildkansel

1. GROEPSSAMENSTELLING; man; _____ vrouw; _____ kind (0-6jr); _____ kind (7-15jr); _____

2. PLAATS IN DE WILDKANSEL; 1 4 7 AAN DE RIETMATTEN-OBSERVATIEPLAATS;

2 5 8

3 6 9

trap

WILD

1 2 3 4 5 6 7 8 9

3. ATTRIBUTEN; camera gewoon verrekijker O gewoon O stoel

O speciaal

O speciaal

4. PRATEN; heel zacht 0 0 0 0 0 heel hard

5. REACTIES OP AANWEZIGHEID VAN ANDERE MENSEN;

TIJDSTIP; _____

O geen

O zeer geïrriteerd 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 zeer vriendelijk

MOMENT VAN REACTIE;

O tijdens de binnenkomst

O anders, nl.:

OP WELKE MANIER;

6. REACTIES OP HET ZIEN VAN WILD;

TIJDSTIP; _____

O geen

O zeer teleurgesteld 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 zeer enthousiast

OP WELKE MANIER;

7. REACTIES TIJDENS DE AFWEZIGHEID VAN HET WILD;

TIJDSTIP; _____

O geen

O zeer teleurgesteld 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 zeer enthousiast

OP WELKE MANIER;

8. TIJDSTIP VAN VERREK; _____

OVERIGE OPMERKINGEN

Reeds verschenen in deze reeks

Recreatie in een veranderende maatschappij. Deel 1: een literatuurstudie

E.A. Andersson en H. de Jong. 1985, 120 blz., ing., (nr. 1)

Recreatieplanning, dicht bij huis, ver van huis? Verslag van een studiedag

J. Lengkeek, red. 1986, 92 blz., ing., (nr. 2)

Effectiviteit van het TROP. Deel 1. Een verslag van onderzoek in de provincies Limburg, Groningen en Drenthe

R. Burgers en A. Bouman. 1986, 88 blz., ing., (nr. 3)

Sportvissen en plankzeilen. Een onderzoek naar conflicten en maatregelen

J.E.M. de Milliano en W.F.A.M. van Sambeek. 1986, 379 blz., ing., (nr. 4)

Opstap in de Oostvaardersplassen. Natuurgerichte recreatie 'n nieuw perspectief

J.J. van den Berg en M. van Buuren. 1987, 32 blz., ing., (nr. 5)

Recreatie in een veranderende maatschappij. Deel 2: een casestudie

E.A. Andersson en H. de Jong. 1987, 208 blz., ing., (nr. 6)

Het gebruik van luchtfoto's bij recreatie-onderzoek. Een inventariserend onderzoek

Th.J.M. Thewessen en J.G. Bakker. 1987, 64 blz., ing., (nr. 7)

Effectiviteit van het TROP. Deel 2

A. Bouman en A. Kleemans. 1987, 65 blz., ing., (nr. 8)

Recreatief gebruik van waterschapsterreinen

J.L.M. van der Voet. 1987, 206 blz., ing., (nr. 9)

Effecten van verblijfsrecreatie op het natuurlijk milieu. Een onderzoek in de provincie Noord-Brabant

M.E. Voskens-Drijver, J.G. van der Made en J.G. Bakker. 1987, 200 blz., ing., (nr. 10)

Toegang voor recreatie in het landel gebied

J.L.M. van der Voet en R.A.J.P. Burgers, e. 1987, 164 blz., ing., (nr. 11)

Zwerfafvalbestrijding in bos- en natuurterreinen. Een voorbeeld van veldexperiment in het recreatieonderzoek

F.G.M. Hoogenboom en H.W.J. Boerwinde. 1988, 164 blz., ing., (nr. 12)

Kamperen bij de boer en natuurkamperen in Nederland

M.M. Zonneveld. 1988, 301 blz., ing., (nr. 13)

Te bestellen bij

uw boekhandelaar of

Pudoc

Postbus 4

6700 AA Wageningen